

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze
Ústav translatologie

Andrea Sejáková

**Vývoj časopisecké kritiky překladu
prózy a poezie z angličtiny do češtiny
1960 - 2005**

Magisterská diplomová práce

Vedoucí práce: PhDr. Jiří Josek

Praha, srpen 2006

Čestné prohlášení

Čestně prohlašuji, že jsem diplomový úkol vypracovala samostatně a že jsem uvedla veškerou použitou literaturu.

V Praze dne 30. 8. 2006

Andrea Sejkalová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu své diplomové práce, PhDr. Jiřímu Joskovi, za cenné podněty a podporu, kterou mi během psaní práce poskytoval. Za příspěvky do diskuze o problematice kritiky překladu děkuji PhDr. Jarmile Emmerové, PhDr. Věře Dvořákové, doc. Stanislavu Kolářovi, PhDr. Martinu Machovcovi, Mgr. Šárce Grauové, Mgr. Renátě Tomáškové, PhD., Janu Vaňkovi jr. a PhDr. Petru Onuferovi. Dále děkuji tajemnici Obce překladatelů Jarmile Zelenkové za ochotnou pomoc při hledání kontaktů na kritiky – překladatele a Robertu Russellovi, M.A. za připomínky k anglické verzi resumé.

V neposlední řadě patří mé díky všem mým blízkým, kteří mi při vzniku práce dodávali podpory a povzbuzení.

Obsah

1. Úvodem.....	6
2. Postavení časopisecké kritiky překladu a typologie periodik.....	10
2.1 Postavení časopisecké kritiky překladu.....	11
2.2 Typologie časopisů z hlediska překladové kritiky.....	12
2.2.1 <i>Literární noviny</i> (1952-1968).....	13
2.2.2 <i>Host do domu</i> (1954-1970).....	14
2.2.3 <i>Nové knihy</i> (1960-2001).....	14
2.2.4 <i>Knižní kultura</i> (1964-1965).....	16
2.2.5 <i>Impuls</i> (1966-1968).....	16
2.2.6 <i>Orientace</i> (1966-1970).....	17
2.2.7 <i>Tvorba</i> (1969-1991).....	17
2.2.8 <i>Literární měsíčník</i> (1972-1990).....	18
2.2.9 <i>Kritický sborník</i> (od 1981).....	19
2.2.10 <i>Host</i> (od 1985).....	19
2.2.11 <i>Kmen</i> (1988-1990).....	20
2.2.12 <i>Tvar</i> (od 1990).....	20
2.2.13 <i>Souvislosti</i> (od 1990).....	21
2.2.14 <i>Ikarie</i> (od 1990).....	22
2.2.15 <i>Labyrint</i> (od 1990).....	22
2.2.16 <i>Literární noviny</i> (od 1990).....	23
2.2.17 <i>Svět literatury</i> (od 1991).....	24
2.2.18 <i>Čeština doma a ve světě</i> (od 1993).....	24
2.2.19 <i>Kritická příloha Revolver Revue</i> (od 1993).....	25
3. Vývoj recepce překladu v kritikách.....	26
3.1 60. léta.....	27
3.2 70. léta.....	29
3.3 80. léta.....	31
3.4 90. léta.....	37
3.5 Léta 2000-2005.....	45
3.6 Osobnosti kritiky překladu.....	56

4. Kritika překladu a věda o překladu.....	60
4.1 Typy kritiky překladu.....	60
4.2 Funkce a cíle kritiky překladu.....	62
4.3 Osobnost kritika v teorii.....	63
4.4 Ideální kritika překladu.....	66
4.5 Postup tvorby kritiky překladu a její metody a kritéria.....	68
4.6 Realita překladové kritiky na pozadí preskripce.....	74
4.6.1 Proměna funkcí.....	74
4.6.2 Osobnost kritika a problém subjektivity.....	76
4.6.3 „Ideální“ kritika překladu v praxi.....	76
5. Kritika kritiky překladu.....	78
5.1 Konec 50. let a 60. léta.....	78
5.2 70. léta.....	85
5.3 80. léta.....	85
5.4 Situace po r. 1989.....	88
5.5 Shrnutí.....	89
6. Závěr: Perspektivy kritiky překladu.....	91
Resumé.....	95
Summary.....	97
Bibliografie.....	99

1. Úvodem

Překladaelé dávno žehrají na to, že se v novinových kritikách překladů dosud objevují taková fossilní slovíčka jako: plynulý, čtivý, zdařilý, mluvný a p. V 4. č. letošních Literárních novin obohatil jejich stálý divadelní referent slovník novinářských kritik o nový termín. V referátu o premiéře Wildovy Bezvýznamné ženy v pražském Komorním divadle napsal: „Pěkná výprava... pěkný překlad...“ Pěkná, pěkný. Chybí už jen tvar neutra. Dodejme tedy jen tak pro úplnost: Pěkné... nu, třeba nadělení. [Skoumal 1957, s. 111]

Takto okomentoval Aloys Skoumal již v r. 1957 úroveň naší překladové kritiky a zařadil se tak mezi početné řady těch, kteří pro situaci v této oblasti jen těžko hledali pochvalná slova – ať už v letech 60., nebo o čtyřicet let později. I dnes hodnotí všichni překladaelé a kritici¹, které se mi podařilo oslovit, veřejnou kritiku překladu jako nedostatečnou, navíc často povrchní a málo fundovanou. Toto zjištění je obzvláště závažné v případě malého národa, u kterého překlad vždy sehrával významnou roli a nejednou zastupoval původní literaturu. O tom, že si je česká kulturní veřejnost vědoma závažné funkce překladové literatury, svědčí různé spory o překladaelskou metodu probíhající již od dob národního obrození, ve kterých právě veřejná kritika překladu sehrává hlavní roli. Reflexe překladové literatury, a překladu jako takového, tak bezesporu tvoří nedílnou a významnou součást české kultury.

Jaký byl však skutečný stav kritiky překladu během uplynulých 45 let? Dokázal tento obor obstát v roli, kterou mu připisuje translátologická teorie? Došlo ve zkoumaném období k nějakému zlepšení, popřípadě zhoršení? A kdo byli ti, kteří se na vytváření situace překladové kritiky podíleli?

¹ Generická maskulina použitá v této práci odkazují na osoby pohlaví ženského i mužského.

Tyto a mnohé další otázky vedly k formulaci tématu, které dosud až na vzácné výjimky – trůfám si dokonce říci výjimku (Emmerová 1986) – stálo stranou pozornosti těch, jejichž pozornost by si snad zasloužilo: překladatelů, literárních kritiků a publicistů. Objektivní zodpovězení těchto otázek v komplexní šíři si však žádá rozsáhlý výzkum, který přesahuje možnosti jednoho člověka a jedné diplomové práce. Proto bylo nutno vymezit tuto širokou problematiku z hlediska výskytu kritiky, jazykové oblasti, na kterou se kritika zaměřuje, a také z hlediska časového. Zdrojů, ve kterých by se veřejná kritika překladu mohla potenciálně vyskytnout, je nepočítatelně; rozmach komunikace a přenosu informací v posledních padesáti letech roztrousil hodnocení překladů nejen po nejrůznějších časopisech, novinách, sbornících a monografiích, ale zavedl kritiku překladu i do televizního a rozhlasového vysílání a v posledních letech čím dál intenzivněji i do spletité arény Internetu. Pro dějiny překladu, tedy obor, který se o překladovou kritiku vždy do značné míry opíral a stavěl na ní, tak vzniká složitá a nepřehledná situace, která se navíc s prohlubujícím časovým odstupem nevyhnutelně dále komplikuje.

S ohledem na neprobádanost problematiky vývoje kritiky překladu se zdálo účelným pokrýt delší časové období. Na politicky a kulturně turbulentní době od 60. let 20. století po r. 2005 lze dle našeho názoru dobře ilustrovat, jak se společenská situace odrážela v oblasti překladu, a zkoumání více než čtyř desetiletí umožňuje vysledovat určitý dlouhodobý trend naší překladové kritiky. K zaměření na překlady prózy a poezie z angličtiny nás pak vedla snaha zmapovat kompletně jazykovou oblast, která se po celé zkoumané období těšila výsadnímu, i když „zpolitizovanému“ postavení. Omezení rozsahu kritických příspěvků, kterého se tímto zaměřením podařilo docílit, navíc umožňuje věnovat jednotlivým recenzím důkladnější pozornost.

Z žánrových forem kritizovaných překladů, které nás zajímaly, bylo záměrně vypuštěno drama. Zatímco próza a poezie tvoří standardní náplň literárních časopisů,

forma dramatická se v nich vyskytuje pouze okrajově a rozvíjí se spíše ve specializovaných periodikách, která by dále rozšířila okruh zkoumaného materiálu. Z pochopitelných důvodů jsme konečně omezili zdroje kritiky překladu na zhruba dvě desítky literárních periodik, ve kterých se za uvedené období hodnotící články objevily. I tak představovala počáteční fáze výzkumu, sběr materiálu, v jistém směru nejnáročnější část vzniku této práce, neboť toto velké množství zdrojů přinášelo poměrně málo „plodů“ – kritických příspěvků, které stály v centru naší pozornosti. Hodiny strávené ve studovně procházením stovek a v případě některých titulů i tisíců čísel literárních časopisů tak občas nebyly korunovány úspěchem, což nemohlo vést k ničemu jinému než k tichému souhlasu se všemi, kteří o kritice překladu u nás hovoří jako o prakticky neexistující oblasti.

Postupem času se nicméně podařilo shromáždit poměrně početný materiál, jehož frekvence navíc s tím, jak se datace přibližovala roku 2005, úměrně rostla (viz tabulky s četností kritiky překladu v jednotlivých desetiletích v kapitole 3). Původní obavy, že „nebude co zkoumat“, se tedy nakonec ukázaly jako liché. Vyexcerpované příspěvky k dané problematice jsme posléze roztřídili chronologicky podle jednotlivých zdrojů, což posloužilo k charakterizaci jednotlivých periodik (kapitola 2) a k posouzení četnosti kritiky ve sledovaném období. Zároveň tak bylo možné vysledovat hlavní kritické osobnosti, jejichž profesní zaměření, jazykovou kompetenci a další skutečnosti, které souvisely s jejich kritickou činností, byly předmětem zájmu. Poznatky z praxe překladové kritiky jsme doplnili také představami o ideální podobě a funkcích kritiky překladu, jak se od 60. let 20. století utvářely v oboru české a slovenské translologie (kapitola 4), jakož i výtkami na adresu překladové kritiky z nejrůznějších zdrojů, jež daly vzniknout překvapivě rozsáhlé oblasti metakritiky překladu (kapitola 5).

Během psaní této práce jsem se snažila obohatit svůj pohled názory překladatelů a kritiků od nejstarší generace, která pamatuje „doby dávno minulé“, po nejmladší generaci

těch, kteří s touto činností teprve začínají. Zajímal mě jejich názor na stav kritiky překladu během uplynulých 45 let; přínosné však byly také hovory o širších okolnostech překladatelské a recenzentské práce a o perspektivách kritické činnosti. Svůj čas mi v telefonické, e-mailové i osobní komunikaci věnovali PhDr. Jarmila Emmerová, PhDr. Věra Dvořáková, doc. Stanislav Kolář, PhDr. Martin Machovec, Mgr. Šárka Grauová, Mgr. Renáta Tomášková, PhD., Jan Vaněk jr. a Mgr. Petr Onufer. Jejich cenné postřehy jsem zúročila především v poslední kapitole, kde se spolu s nimi zamýšlím nad budoucností a perspektivami naší překladové kritiky.

2. Postavení časopisecké kritiky překladu a typologie periodik

Kritickou recepci překladových literárních textů v uvedeném období je možno sledovat na několika úrovních. Z nejobecnějšího hlediska lze kritiku překladu rozdělit na kritiku ústní a psanou. Podle názoru samotných překladatelů (viz např. příspěvek Josefa Hiršala do ankety „Včerejšek a dnešek našeho překladu“ v kapitole 5 nebo názor Jarmily Emmerové, který vyslovila v našem telefonickém rozhovoru) v 50. a ještě v 60. letech ústní kritika překladu převažovala a rozvíjela se v jazykových kroužcích Kruhu překladatelů a později v překladatelské sekci Svazu spisovatelů; od 2. poloviny 80. let se ústní kritika překladu znovu rozvíjí při překladatelských večerech Kruhu přátel českého jazyka. Referáty přednesené při těchto příležitostech jistě plnily momentální potřebu kritické reflexe překladatelské práce, bohužel však jen minimálně přispěly k naplnění funkce, kterou by kritika překladu měla hrát pro dějiny překladu. V rámci ústní kritiky překladu nesmíme zapomenout ani na hodnocení vyslovená v rozhlasových nebo televizních přenosech např. v rozhovorech s překladateli, spisovateli, nakladateli atd.

Pro dělení písemné kritiky překladu můžeme opět použít různá hlediska. V kontextu této práce se jako nejvýhodnější jeví dělení podle způsobu, resp. místa publikace dané kritiky. Můžeme tak rozlišit (Vendyš 1958, Ferenčík 1982) na jedné straně kritiku služebnou (účelovou, pro vnitřní potřebu) a na straně druhé kritiku určenou pro tisk, tj. kritiku společenskou neboli veřejnou. Do první skupiny spadají nejrůznější posudky a expertízy pro potřeby nakladatelství a jiných institucí, např. při udílení grantů či překladatelských ocenění. Tyto posudky mají přímý vliv buď na konečnou formulaci překladového textu, a/nebo na způsob, jakým bude překlad a jeho autor vnímán a hodnocen v rámci veřejné kritiky překladu (zejména překladatelská ocenění od 90. let). Do druhé skupiny pak lze zahrnout recenze a kritiky publikované v periodickém tisku, ve sbornících apod.; podle počtu čtenářů můžeme rozlišit míru veřejnosti konkrétní kritiky. Na pomezí

těchto dvou skupin jsou odborné práce (diplomové, doktorské, habilitační) věnované analýze a kritice překladu. Vzhledem k omezenému počtu čtenářů nelze takovou kritiku až na vzácné výjimky označit jako veřejnou, ačkoliv zároveň nesplňuje ani funkce uvedené pro kritiku služebnou.

Zvláštní skupinu v rámci kritiky určené pro tisk tvoří samizdatové publikace. Míra „veřejnosti“ těchto periodik je nižší než u tiskovin oficiálních, avšak o to silnější mohl být před r. 1989 jejich vliv. Do typologie periodik uvedené v této kapitole jsme zahrnuli jediný samizdatový časopis, *Kritický sborník*.

2.1 Postavení časopisecké kritiky překladu

Tato práce se zaměřuje na veřejnou kritiku překladu publikovanou v časopisech (periodikách mimo denní tisk). Ta se z mnoha důvodů v rámci kritiky překladu těší ojedinělému postavení. Hlavním „konkurentem“ časopisecké kritiky překladu je přirozeně kritika novinová, tedy kritika uveřejňovaná v denním tisku. Vzhledem k obecnějšímu zaměření deníků a omezenému prostoru však až na výjimky (specializované literární přílohy, aktuální témata jako udílení anticeny Skřípec či překlad význačné knihy) sehrávají deníky v této oblasti vedlejší roli, neboť si málokdy mohou dovolit hlubší a rozsáhlejší analýzu překladu. Na druhou stranu je jejich vliv silnější, neboť mají početnější čtenářstvo. Specializované časopisy naopak často žijí na okraji čtenářského zájmu, avšak uveřejňují takové kritiky překladu, které vynikají kvalitou i kvantitou.

Kritiky překladu uveřejňované jinde než v periodikách (např. ve sbornících, monografiích, diplomových pracích) si cestu k čtenářům hledají podstatně obtížněji, navíc často postrádají aktuálnost. Většina diplomových prací se kupříkladu věnuje „klasickým“ překladům nejznámějších překladatelských osobností, jen málo z nich však reaguje na současný vývoj a směřování překladatelské praxe. Právě časopisecká a novinová kritika

překlada tak pomáhá zaplnit toto bílé místo, jež je nepostradatelné pro zvýšení úrovně překladové tvorby a didaktiku překladu, jakož i pro formulaci dějin překladu. Tato aktuálnost s sebou na druhou stranu přináší určité nedostatky, především povrchnost, subjektivnost, osobní zaujatost a neodbornost. Této problematice se podrobně věnuje kapitola 5.

2.2 *Typologie časopisů z hlediska překladové kritiky*

Přes značnou délku sledovaného období se s kritikou překladu setkáme celkem v méně než dvacítce časopisů, z nichž některé však vycházely i desítky let. Vznik a zánik periodik poměrně věrně odráží společensko-politickou situaci, kdy politické uvolnění vždy přineslo nakladatelský „boom“, se kterým bylo zároveň spojeno zakládání nových listů. V 60. letech se tak objevují časopisy *Nové knihy*, *Knížní kultura*, *Impuls* a *Orientace*, z 50. let přežívají též *Literární noviny* a *Host do domu*. Mimo do značné míry apolitických *Nových knih* všechny tyto časopisy dříve či později po srpnu 1968 zanikají a objevují se dvě nová periodika, která mají zastoupit jejich místo a podpořit nový normalizační trend: *Tvorba* a *Literární měsíčník*. Vedle samizdatového tisku si tyto časopisy spolu s *Novými knihami* udržují monopol v literární oblasti prakticky po celá 70. a ještě i 80. léta., avšak v r. 1990 (opět mimo *Nové knihy*) shodně zanikají a místo nich nastupuje celá řada nových periodik: *Literární noviny*, *Labyrint*, *Svět literatury*, *Kritická příloha Revolver Revue*, nástupce předrevolučního *Kmenu* (původně přílohy časopisu *Tvorba*) *Tvar* aj.

V následujících podkapitolách přinášíme základní charakteristiku těchto periodik, popisujeme způsoby, kterými byla problematika kritiky překladu i překladu obecněji prezentována, a uvádíme nejvýznamnější kritické osobnosti a výsledky jejich práce. Zaměřujeme se přitom na kritiku překladů angloamerické literatury. Periodika jsou

chronologicky seřazena podle roku, kdy vznikla; celé období, kdy ten který časopis vycházel, je vždy uvedeno v závorce za názvem.

2.2.1 *Literární noviny* (1952-1968)

Chronologicky nejstarší časopis spadající do oblasti našeho zájmu a předchůdce dnešních *Literárních novin* (viz 2.2.16) vznikl jako týdeník Svazu československých spisovatelů a v 60. letech nesl podnázev *Týdeník pro kulturně politické a umělecké otázky*. Vedle literatury se, jak podnázev napovídá, věnoval také divadlu, televizi, hudbě, výtvarnému umění, ale též vědě a technice. V oblasti literatury byl hlavní zájem upřen na českou literaturu, literatura překladová (a obzvláště překlady z angloamerické literatury) hrála druhotnou roli.

V první polovině 60. let jsou zmínky o úrovni překladů řídké a omezují se povětšinou na jednu větu, maximálně na krátký odstavec. O angloamerické literatuře píše především Petr Pujman a Ivo Fleischmann. Významný je přínos překladatelských osobností: Františka Vrby, který referuje o celostátní konferenci překladatelů (5/1960), Aloyse Skoumala, který píše o tom, jak překládal Tristrama Shandyho Laurence Sterna (49/1963), a Josefa Škvoreckého, jenž s vřelým zaujetím hovoří o Valjově překladu románu *Pobertové* Williama Faulknera (29/1965). Josef Škvorecký a František Vrba jsou také účastníky polemiky o překladu knihy Agathy Christie *3x Hercule Poirot*, jehož autorkou je Eva Kondrysová (20/1964 a 25/1964) a jenž se setkal s nepochopením ze strany čtenářů.

V druhé polovině 60. let dochází k omezení prostoru vymezeného pro recenzní činnost a časopis se postupně stále více soustředí na celospolečenské otázky. Z důvodu „nepřízřusivosti“ *Literárních novin* byl v r. 1967 týdeník převeden do sféry ministerstva kultury a informací a od č. 6/1968 vychází pod názvem *Kulturní noviny – týdeník pro umění, vědu a politiku* s větším důrazem na politické a ekonomické otázky. Číslem 17 pak

Kulturní noviny zanikají v souvislosti s připravovaným zrušením Československého ústředí knižní kultury, které bylo jejich vydavatelem.

2.2.2 *Host do domu* (1954-1970)

Na tvorbě brněnského *Měsíčníku pro literaturu, umění a kritiku* (od dubna 1969 čtrnáctideník) se podílely takové osobnosti jako Jan Skácel, Oldřich Mikulášek, Jan Zábřana, Oleg Sus, Antonín Přidal či Milan Uhde. Podobně jako *Literární noviny* se časopis věnoval širšímu spektru uměleckých aktivit a po r. 1989 (resp. od r. 1985 jedenkrát ročně v samizdatu) na jeho tradici navázala literární revue *Host* (viz 2.2.10).

V krátkých recenzích překladových děl se až na výjimky zmínky o překladu nevyskytují, příp. jsou odbyté jedním přívlastkem (překlad citlivý, znamenitý apod.). Často není uvedeno ani samotné jméno překladatele. Jaroslav Schejbal (5/1962) se přesto ve své recenzi knih Thomase Wolfa a Williama Faulknera zabývá jazykem originálu a překladu a Antonín Přidal (12/1962) komentuje překlady básní latinskoamerických autorů. Další významnější hodnocení překladu se vyskytuje až v čísle 1/1969, kde se Jaroslav Fryčer kriticky vyjadřuje k překladu *Esejí* Marcela Prousta, a v č. 4/1970, kde najdeme informaci o novém překladu *Starého zákona*; ani jeden z těchto článků nicméně neodpovídá našemu zaměření na překlady z angličtiny.

Stejně jako *Literární noviny* bylo vydávání *Hosta do domu*, jenž byl chápán jako jedno z center názorové opozice, v dubnu 1970 administrativně pozastaveno (Dokoupil et al. 2002, s. 69).

2.2.3 *Nové knihy* (1960-2001)

Úkolem tohoto týdeníku bylo informovat o vycházejících nových knihách. Do začátku 80. let měl čistě informativní charakter: na čtvero stranách novinového formátu

nabízel krátké články, rozhovory a jednu či dvě strany se základními bibliografickými údaji o novinkách. Od r. 1980 se pak rozsah rozšířil až na šest stran, což umožnilo přinášet i delší články. Pozornost byla nicméně soustředěna zejména na československou literaturu a literaturu ostatních zemí socialistického bloku.

Od 2. poloviny 80. let se zmínky o překladu stávají četnějšími, ačkoliv málokdy se jedná o hlubší analýzu. V č. 29/1987 píše autor pod iniciálami mp o překladu knihy Henryho Fieldinga *Tom Jones*, jehož autorkou je Eva Kondrysová. Od r. 1988 má týdeník dokonce osm stran a o dva roky později pak vzniká samostatná recenzní rubrika, jejíž charakter je však stále převážně informativní. Většinu příspěvků navíc tvoří recenze knih československých autorů. O překladu zasvěceně hovoří překladatelé: v č. 45/1990 kritizuje Miloslav Uličný (jenž s časopisem spolupracuje i v dalších letech) nízkou úroveň překladu knihy Isabel Allenové ze španělštiny. Recenzent Miroslav Filip naopak neskrývá svou neobornost a k překladu románu *Krásní a prokletí* od F. S. Fitzgeralda se vyjadřuje takto: „Román přeložila Vladimíra Žáková a myslím, že dobře.“ (21/1992, s. 3). Od r. 1993 se hlavním recenzentem překladů z angloamerické literatury stává Petr Matoušek, který se však k překladu až do r. 1997 nevyjadřuje, na rozdíl od Richarda Škvařila, u něhož je špatná úroveň překladů hlavním tématem, ať už obecně (42/1993), či konkrétně v knize Charlese Bukowského *Těžký čas* (23/1994). Ani Jana Jašová, další recenzentka překladů z angličtiny, se ke kvalitě překladu zprvu nevyslovuje. Zlom nastává v r. 1997, kdy se s kritikou překladu v *Nových knihách* doslova roztrhl pytel: tvoří součást recenzí Jany Jašové (č. 19 a 38/1997, 12/1998), Petra Matouška (č. 29 a 30/1997, 22/1998), Evy Veselé (12/1997) a Dity Harákové (35/1997). Jedním z důvodů je skutečnost, že v recenzní rubrice „Beletrie“ se oproti dřívějšku hovoří převážně o překladové literatuře. Od r. 2000 však časopis získává novou grafickou podobu a zmínky o překladu prakticky mizí. Zvyšuje se důraz kladený na recenze literatury faktu. Na konci roku 2001 pak redakce *Nových knih*

oznamuje, že se kvůli nízkému nákladu dostala do ztráty. Zachována je pouze informativní rubrika „Knihy v prodeji“ (jedná se o seznam nově vydaných knih), která od r. 1992 vychází jako příloha *Literárních novin*.

2.2.4 *Knižní kultura (1964-1965)*

Měsíčník pro knižní tvorbu, ediční činnost a otázky knižního trhu se systematicky věnoval také oblasti překladatelství, zejména v článcích Josefa Škvoreckého a Josefa Čermáka. Nejvýznamnějším přínosem je však bezesporu anketa „Včerejšek a dnešek našeho překladu“ (č. 1-6/1965), které se zúčastnilo téměř padesát českých a slovenských překladatelských osobností. Podrobněji k této anketě viz kapitolu 5.

Překladová kritika v pravém slova smyslu se pak objevuje od května 1965, kdy je v každém čísle měsíčníku uveřejněna delší recenze překladového díla od Josefa Čermáka, jenž se vždy zasvěceně vyjadřuje i k úrovni překladu. Z americké literatury tak v č. 5/1965 hodnotí *Diamant velký jako Ritz* F. S. Fitzgeralda v překladu Lubomíra Dorůžky.

Slibný vývoj časopisu byl přerušen na konci r. 1965, kdy list zanikl. Od následujícího roku na něj částečně navázal časopis *Impuls*, jehož vydavatelem bylo rovněž Československé ústředí knižní kultury.

2.2.5 *Impuls (1966-1968)*

V *Měsíčníku pro literární kritiku a teorii* vyšlo několik článků věnujících se problematice překladu. Zdeněk Stříbrný hovoří v č. 2/1966 o Saudkově přínosu českému Shakespeareovi. Ve stejném čísle se Milan Blahynka vyjadřuje ke slabé úrovni překladů z eskymácké poezie. Oldřich Králík pojednává v následujícím ročníku o Holanových překladech arménské poezie (4/1967). Vedle těchto delších článků byla součástí *Impulsu* i

recenzní rubrika, která však málokdy přináší hodnocení překladu. Velmi stručně se k překladům z angloamerické prózy vyjadřuje pouze Alena Hájková a Eva Blahynková.

2.2.6 *Orientace* (1966-1970)

Tento dvouměsíčník s podnázvem *Literatura – umění – kritika* se zaměřoval na československou literaturu a v recenzní rubrice „Kritický metr na metr knih“ se tak objevovala pouze díla českých a slovenských autorů. V časopise vyšlo několik článků pojednávajících o problematice překladu (Ivan Slavík o překladu poezie [5/1967], Oldřich Král o básnickém překladu z čínštiny [3 a 4/1968] a Miroslav Holub o významu a hranicích překladu [2/1969]), jež přispěly ke zvyšování povědomí o důležitosti a obtížnosti překladatelské práce. Přínos ke kritice překladu jako takové byl však prakticky nulový.

2.2.7 *Tvorba* (1969-1991)

Týdeník pro politiku, vědu a kulturu se krátce po svém založení stal „tribunou oficiálního normalizačního kursu nového vedení KSČ“ (Dokoupil et al. 2002, s. 260). Recenze objevující se v časopise byly zejména v 70. letech silně ideově zaměřené, navíc byly věnovány vedle československé literatury téměř výhradně literatuře zemí východního bloku a mnohdy ani neuváděly překladatele. V r. 1982 začíná vycházet literární příloha *Kmen*, kde se světová literatura objevuje v širším rozsahu. O angloamerické literatuře zde píše Otakar Chaloupka, Stanislav Kolář a Miroslav Janoušek, avšak zmínky o překladu jsou jen velmi stručné. Výjimku tvoří recenze Anny Houskové (22/1983), která analyzuje překlad románu Fernanda Alegrií, a Mirka Čejky alias Antonína Přidala (34/1984), pojednávající o románu Ladislava Balleka. V těchto případech se však jedná o překlad ze španělštiny, resp. ze slovenštiny. Od č. 36/1984 pak vycházejí v rubrice „translation ©“

rozhovory s překladatelskými osobnostmi. V č. 41/1984 rozebírá Milan Blahynka téměř na dvou stranách nový překlad výběru poezie Walta Whitmana od Ivana Skály.

Od poloviny 80. let je v *Kmenu* překladům věnována větší pozornost. Autory recenzí překladů z angloamerické literatury jsou Miloš Pohorský, Petr A. Bílek a Stanislav Kolář. V r. 1988 však příloha začíná vycházet jako samostatný týdeník. Přestože se podnázev *Tvorby* mění na *Týdeník pro literaturu, politiku, kulturu a umění*, prostoru pro literaturu je zde podstatně méně a recenzována je v podstatě jen původní československá literatura. Časopis se zároveň mnohem méně soustředí na politiku. Po r. 1989 naopak nová redakční rada prohlásila svůj list za nezávislý týdeník kulturní levice a do popředí vystupují aktuální politické otázky. O dva roky později se nicméně *Tvorba* dostává do ekonomických potíží a zaniká.

2.2.8 *Literární měsíčník* (1972-1990)

Podobně jako časopis *Tvorba*, i desetkrát ročně vycházející *Literární měsíčník* aktivně prosazoval program normalizace v literatuře a soustředil se na obnovu socialistického charakteru literární tvorby a rozvíjení odkazu meziválečné marxistické kritiky.

S angloamerickou literaturou se v měsíčníku více setkáváme až po r. 1980, kdy se časopis přestává zaměřovat výhradně na československou literaturu a literaturu socialistických států. K překladům se vyjadřuje zejména Pavel Bělíček a v menším rozsahu též Miroslav Janoušek. Od r. 1982 je nárůst angloamerické literatury ještě výraznější a mimo recenzí se objevují i jiné články týkající se problematiky překladu (Jarmila Urbánková: „O překladatelství“ [9/1981], Alois Jedlička: „Zamyšlení nad pojetím jazykové kultury ve vztahu k překladu“ [7/1983]). V č. 4/1984 přináší Eva Masnerová informace o novém překladu Walta Whitmana od Ivana Skály; tato událost je komentována též

v časopise *Tvorba* (viz 2.2.7). Kromě Evy Masnerové píše o angloamerické literatuře i nadále Miroslav Janoušek a Martin Procházka, od r. 1989 pak Petruše Máchová. Poměrně často se v měsíčníku dočítáme o překladech české literatury do cizích jazyků, např. v článcích „Karel Čapek znovu v ukrajinštině“ (1/1989) nebo „Básnická tvorba Josefa Hanzlíka v anglicky mluvících zemích“ (7/1989).

Stejně jako tomu bylo u časopisu *Tvorba*, ani *Literární měsíčník* se po listopadu 1989 nepodařilo přes výrazné koncepční a obsahové změny zachránit.

2.2.9 *Kritický sborník* (od 1981)

V 80. letech vychází tento časopis čtvrtletně v samizdatu. Z oblasti kritiky překladu je ke konci 80. let věnována pozornost překladům Jamese Joyce (3/1988 *Dubliňané*, 1/1989 *Odyseus*), které byly oficiální kritikou téměř ignorovány. V obou případech je autorem kritiky Štěpán Kosík skrytý pod iniciálami -jj- (můžeme se dohadovat o souvislosti těchto iniciál se jménem spisovatele). Od r. 1990 vychází časopis s podtitulem *Revue pro literaturu, umění a filosofii* oficiálně. Rostoucí důraz je kladen zejména na odbornou společenskovední literaturu, literární tvorba ustupuje do pozadí.

2.2.10 *Host* (od 1985)

Brněnská literární revue navazuje na tradici měsíčníku *Host do domu*. Do r. 1989 vychází jedenkrát ročně v samizdatové podobě, od r. 1993 pak šestkrát ročně, od r. 1997 osmkrát ročně a konečně od r. 1998 desetkrát ročně. S recenzemi a glosami se setkáváme v rubrice „Margiana“, hodnocena je však především původní česká tvorba. Až v č. 1/1994 se Jitka Bednářová vyjadřuje k překladu knihy Léona Bloye z francouzštiny. Angloamerická literatura se objevuje v č. 8/1997, kdy Tomáš Mazáč píše o Shakespearových *Sonetech* a *Milenčině nářku*. Jako neanglista však hodnotí pouze české

znění překladu. Od č. 8/1998 vychází *Host* v nové grafické podobě a věnuje mnohem více prostoru světové literatuře. Následující rok získává časopis opět novou grafickou úpravu a podtitul *Měsíčník pro literaturu a čtenáře*. Hned v č. 2/1999 se objevuje polemika Luboše Snížka a Jiřího Joska nad Joskovými překlady básní Lawrence Ferlinghettiho, v č. 5/1999 Petr Čermáček recenzuje překlad sbírky básní Emily Dickinsonové. Pavel Drábek v č. 5/2000 věnuje několikastránkový článek dvěma novým překladům Shakespearova *Hamleta*; na tuto kritiku reaguje polemicky Jana Mertinová v č. 7/2000. Od r. 2000 se pak hodnocení překladu věnuje především Ladislav Nagy a Klára Bicanová (překlady díla Angely Carterové), v menším rozsahu také Stanislav Kolář a Renáta Tomášková. V současné době zaujímá kritika překladu v recenzentské práci *Hostu* stabilní pozici.

2.2.11 *Kmen* (1988-1990)

Původní příloha týdeníku *Tvorba* vychází od ledna 1988 jako samostatný týdeník Svazu českých spisovatelů. Oproti předchozímu zaměření jsou recenze věnovány téměř výhradně původní české literatuře. Kritika překladu se vyskytuje sporadicky a týká se vždy poezie. V jednom případě jde o překlad z čínštiny, ve dvou případech pak o překlad poezie Borise Pasternaka z ruštiny; překlady angloamerické literatury zde tedy vůbec komentovány nejsou. V březnu 1990 týdeník mění název na *Tvar* (viz 2.2.12).

2.2.12 *Tvar* (od 1990)

Do poloviny 90. let se v *Literárním týdeníku* (od r. 1994 *obtýdeníku*) objevují spíše články věnované problematice překladu obecně (Petr Mareš: „Jak se dnes překládají názvy filmů“ [31-32/1993], Jindřich Veselý: „Minulost a současnost českého překladu“ [15 a 16/1994]), kritika překladu se téměř nevyskytuje. Autorkami recenzí děl angloamerické literatury jsou Hana Housková a Hana Ulmanová, k překladům se však vyjadřují pouze

sporadicky. V ročníku 1996 se o překladu hovoří především v rozhovorech s překladateli a překladatelkami (č. 2 Pavla Lidmilová, č. 8 Jan Zábřana, č. 9 Anna Kareninová), v č. 17/1997 vychází rozsáhlé pojednání Ivany Vízdalové o teorii kritiky překladu „Na stezkách kritického žánru“. Ve většině recenzí však překlad nadále stojí stranou a v některých případech dokonce ani není uvedeno jméno překladatele. Ke konci 90. let promlouvá do této problematiky výrazněji Ladislav Nagy, čteněji se objevují rozhovory s překladateli, články o udílení překladatelských cen, o historii překladu (Petr Poslední, Ivana Vízdalová), o překladu poezie (Jiří Pechar) apod. Od r. 2000 je kritice překladu prózy i poezie z angličtiny věnována zvýšená pozornost především díky Aleně Dvořákové (14/2000, 13/2001, od r. 2002 obsáhlejší recenze v č. 13/2002, 20/2003), ale též díky Michalu Jarešovi (1/2000), Sylvě Ficové (12/2000), Karlu Franczykovi (19/2000), Kamile Chlupáčové (14/2001) a v posledních letech Michalu Peprníkovi (10/2004, 5/2005).

2.2.13 *Souvislosti* (od 1990)

Revue pro křesťanskou kulturu vychází zpravidla čtyřikrát ročně a každé číslo je koncipováno tematicky. V č. 4/1996 zveřejňuje Martin Valášek recenzi překladu knihy Johna Bunyana, o několik čísel dál na tuto kritiku polemicky reaguje překladatel Tomáš Míka (2/1997). Tématem čísla 2/1998 byl „Překlad a překladatel“ a vedle teoretických zamyšlení (Miroslav Jindra: „Traduttore – traditore? aneb Aby překladatel nebyl zrádce“, rozhovor Aleny Morávkové s překladateli Oldřichem Králíkem a Jiřím Pecharem) se v tomto čísle objevila i analýza tří překladů románu *Babbitt* Sinclaira Lewise, jejíž autorkou je Anna Schwabiková. V posledních letech se tematika překladu objevuje v *Souvislostech* častěji, a to především v recenzích Petra Onufera (3-4/2001) a Martina Pokorného (4/2003, 1/2004), na jehož kritiky polemicky reaguje Tomáš Míka (1/2004) a Martin C. Putna (2/2004).

2.2.14 *Ikarie* (od 1990)

Měsíčník science fiction se již od počátku své existence věnuje problematice překladu. Na špatnou kvalitu překladů knih tohoto žánru z angličtiny se redakce snažila upozornit zejména v 90. letech. V recenzní rubrice „Vivisektor“ se k překladu méně či více zasvěceně vyjadřuje většina kritiků (např. Jaroslav Jiran či překladatel Richard Podaný) a hodnocení jsou často doplněna i ukázkami. Od č. 8/1996 je součástí měsíčníku rubrika „Knihomorna aneb Čeština na mučidlech“, kam mohou čtenáři zasílat „perličky“, se kterými se během čtení setkali. Většina z nich je pochopitelně výsledkem práce překladatelů. *Ikarie* touto negativní „reklamou“ nutí nejen překladatele, ale i korektory a vydavatele k tomu, aby překladům věnovali větší péči, a nepřímo napomáhá zlepšení úrovně překladů. Od konce 90. let přibývá původní české sci-fi a zároveň u překladové literatury začíná převládat pozitivní hodnocení překladu. Tento trend pokračuje po r. 2000 a postupně vede k výrazné redukci hodnocení překladu. Vítané zlepšení stavu je tedy na druhou stranu doprovázeno útlumem v kritické činnosti, který lze jen těžko vnímat pozitivně.

2.2.15 *Labyrinth* (od 1990)

Tato kulturní revue prošla několika změnami názvu: 1990-1992 nesla název *Labyrinth*, 1993-1996 *Labyrinth Revue* a konečně od r. 1997 *Revue Labyrinth*. Také frekvence, se kterou periodikum vycházelo, se měnila. *Labyrinth* začal vycházet jako měsíčník, v r. 1992 jako čtrnáctideník, v letech 1993-1996 se opět vrátil k měsíční periodicitě a od ročníku 1997 vychází pouze jedno tematické dvojčíslo ročně.

Přestože jsou recenzím věnovány čtyři strany a postupně tento prostor roste, s kritikou překladu se zde téměř nesetkáme. Jedinou výjimku tvoří recenze knihy Philipa Rotha *Odkaz* od Hany Houskové (2/1996) a článek Ondřeje Müllera a Víta Haškovce „O

překladatelích „z vrcholu mé hlavy“ (5/1996), ve kterém komentují úroveň překladů, ale i kvalitu kritiky překladu obecně (více o tomto článku v kapitole 5).

2.2.16 *Literární noviny* (od 1990)

Ročník 1 a 2 vychází jako týdenní příloha *Lidových novin*, 1. 1. 1992 se *Literární noviny* stávají samostatným periodikem. Od počátku se zde objevují příspěvky k problematice překladu, např. článek Radoslava Nenadála „Chvála překladu“ (20/1990), Michala Klímy „Anglický překlad – snadno, rychle, špatně!“ (22/1990), Jiřího Pechara „O pluralitě překladatelských přístupů“ (51-52/1992) či Dušana Karpatského „O překladatelských výročích a nejen o nich“ (23/1994). Od r. 1993 se více prostoru překladu, a to především překladu poezie, věnuje i v recenzích. Marian Siedloczek se stručně zmiňuje o překladu poezie Ezry Pounda (12/1994), Šárka Grauová o překladu sbírky Emily Dickinsonové (34/1994), v následujících letech se k nim přidává Jan Rejžek (16/1995, 50/1996) či Milena Urbanová (38/1996). Č. 11/1995 přináší v reakci na vyhlášení anticeny Skřípec za nejhorší překlad roku udělované Obcí překladatelů hned dvě rozsáhlejší kritiky překladu, a to románu *Pravidla moštárny* J. Irvinga (Alžběta Rejchertová) a *Billy Bathgate* E. L. Doctorowa (Milan Macháček). Od r. 1998 se postupně stále více prosazují politická a celospolečenská témata, počet recenzí se snižuje a reflektuje především původní českou literaturu, z literatury překladové pak literaturu faktu. V r. 2001 ještě můžeme číst článek Michala Sýkory o překládání Nabokovových povídek (26/2001) a Zuzany Šťastné o překladu poezie Johna Donna (51/2001), v dalších ročnících kritika překladu mizí, i když se v hojnějším počtu objevují rozhovory s překladatelskými osobnostmi (zvl. ročník 2003). V č. 22/2004 *Literární noviny* opět reagují na vyhlášení anticeny Skřípec a k „oceněným“ překladům se na dvoustraně vyjadřuje Jan Vaněk a Viktor Janiš. Od r. 2005 je nicméně literatuře věnována pouze jedna, maximálně dvě strany, a i pravidelné recenze, ve kterých

by se kritika překladu mohla rozvíjet, mizí. Týdeník tak věrně kopíruje vývoj svého předchůdce v 60. letech; navzdory názvu periodika je literatura jen jednou z jeho mnoha zájmových sfér a hlavní roli v něm hrají aktuální společensko-politické otázky.

2.2.17 *Svět literatury* (od 1991)

Časopis pro novověké zahraniční literatury vychází dvakrát ročně. Původně ho vydával Ústav pro českou a světovou literaturu ČSAV, již v r. 1992 jej však převzal Kruh moderních filologů a dnes vychází ve spolupráci s FF UK. Od r. 1998 je součástí časopisu také rubrika „Překlad a stylistika / Problémy překladu“, do které přispívá Jindřich Veselý (16/1998), Alena Morávková (17/1999, 21-22/2001), Oldřich Bělič (19, 20/2000) či Miloslav Uličný (21-22/2001). Předmětem jejich zájmu jsou klasické překlady z francouzské, ruské a španělské literatury. Angloamerická literatura zůstává nezastoupena. Nadějný trend nastolený v r. 1998 končí v r. 2001, kdy příspěvky o překladu z neznámého důvodu mizí. V časopisu, který se profiluje jako odborně komparatistický, by nicméně dle mého názoru kritika překladu chybět neměla, neboť právě na půdě komparatistiky je pro rozvoj kritiky překladu velký potenciál.

2.2.18 *Čeština doma a ve světě* (od 1993)

Popularizačně zaměřený čtvrtletník vydává Ústav českého jazyka a teorie komunikace (dříve katedra českého jazyka) FF UK. Číslo 2/1996 je věnováno problematice překladu, avšak s kritikou překladu jako takovou se setkáme až v č. 4/1996. Zde Petra Doležalová, tehdejší studentka bohemistiky FF UK, analyzuje překlad *Mechanického pomeranče* A. Burgesse, jehož autorem je Ladislav Šenkyřík. Tento kritický příspěvek však bohužel zůstává v rámci časopisu ojedinělý.

2.2.19 *Kritická příloha Revolver Revue* (od 1993)

Třikrát ročně vycházející *Kritická příloha* je úzce spojena s časopisem *Revolver Revue*, ačkoliv vychází samostatně. Kritické příspěvky jsou podle zaměření zařazeny do rubrik „Výtvarné umění“, „Literatura“ (nebo „Literatura, filosofie“), „Hudba, divadlo, film“ (někdy také „Televize“), a „Společnost, tisk“. Hodnocení překladu se často vyskytují v rubrice „Divadlo“, nicméně kritika překladu divadelních her není součástí našeho zájmu.

V č. 2/1995 vychází článek Martina Machovce, ve kterém vedle dvou dalších překladů ze španělštiny a z němčiny analyzuje překlad románu K. Vonneguta jr. V letech 1997-1998 pak na stránkách *Kritické přílohy* probíhá diskuze o autorství překladu románu W. Millera *Prezident Krokadýlů*, iniciovaná Patrikem Ouředníkem. Od konce 90. let začíná do časopisu přispívat Petr Onufer, který hovoří o překladech sonetů Williama Shakespeara (13/1999), překladech z poválečné americké literatury (16/2000) a překladech poezie Sylvie Plathové (26/2003). Veronika Tuckerová podrobně rozebírá překlad antologie hebrejských povídek (13/1999), Zdeněk Vašíček komentuje překlad knihy M. Augého z francouzštiny (16/2000). *Kritická příloha Revolver Revue* se tak řadí k rostoucímu počtu periodik, ve kterých dostává kritika překladu dostatečný prostor.

3. Vývoj recepce překladu v kritikách

V této kapitole se zaměříme na proměny kritiky překladu v časopisech a na její četnost během sledovaného období. Postupně popíšeme situaci v 60., 70., 80., 90. letech a nakonec se budeme věnovat současnému vývoji po r. 2000. Z důvodů, které jsem uvedla výše (viz kapitolu 1), se přitom soustředíme pouze na kritiky překladů poezie a prózy z angličtiny do češtiny.

Zajímat nás bude především to, v jakých podobách se hodnocení překladu objevovalo (recenze, polemiky, apod.), jakých aspektů překladu si kritici všímali a příp. jakou používali terminologii. Důležitým ukazatelem bude také četnost, s jakou se kritiky překladu v časopisech objevovaly. Vzhledem k rozmanitosti těchto kritik, které mohou nabývat podob od jednoho přívlastku až po analytický článek věnovaný tomuto tématu, je potřeba rozdělit kritické zmínky o překladu do několika kategorií.

Jako kategorii I označíme nejstručnější kritiku, která překlad hodnotí maximálně několika slovy. Do kategorie II potom zařadíme takovou kritiku, která překladu věnuje několik vět. Kategorie III zahrnuje již rozsáhlejší kritiku (cca jeden odstavec až několik odstavců). Konečně jako kategorii IV označíme kritiku v podobě hlubší analýzy, která tvoří hlavní náplň článku či recenze. Na konci každé podkapitoly uvedeme tabulku, jež bude ukazovat frekvenci kritiky překladu v každé z výše popsaných kategorií. Je třeba zdůraznit, že toto kvantitativní hodnocení nelze v žádném případě brát jako absolutně správné a úplné, neboť zobrazuje frekvenci pouze sledovaného typu kritiky překladu (překladů prózy a poezie z angličtiny) a pouze ve sledovaných periodikách (viz podkapitolu 2.2). Lze na něm však účelně ilustrovat vývoj a proměny kritiky překladu v uvedeném období.

V poslední podkapitole se pak zaměříme na ty, kdo do oblasti kritiky překladu během zkoumaného období promlouvali, a pokusíme se charakterizovat proměny okruhu těchto osobností od 60. let.

3.1 60. léta

Navzdory politickému uvolnění a vzniku několika nových literárních časopisů byla frekvence kritiky překladu v 60. letech velmi nízká. Tato situace mohla být způsobena mj. přetrvávající atmosférou nedůvěry vůči překladatelům, která měla své kořeny v širších společensko-historických okolnostech 50. let. Kritika překladu se nicméně rozvíjela v ústní podobě a v podobě interních posudků, což přispívalo k posilování povědomí samotných překladatelů o negativních důsledcích neexistence veřejné kritiky (např. anketa „Včerejšek a dnešek našeho překladu“ v č. 1-6/1965 časopisu *Knižní kultura* nebo článek Otakara Bartoše [Bartoš 1968]). V průběhu 60. let se tak postupně zvyšovala intenzita volání po tomto typu kritiky, jenž by zprostředkoval potřebnou zpětnou vazbu širší veřejnosti. Odstartování nadějného trendu, který by toto volání s největší pravděpodobností následoval, bylo však znemožněno politickými událostmi v srpnu 1968. Sféra literatury a potažmo překladu se poté opět dostala pod přísný dohled politického centra.

Nejvyšší zastoupení má v 60. letech kritika, kterou lze zařadit do naší kategorie I. Zmínky o překladu jsou téměř bez výjimky náhodné a omezují se na velmi stručné hodnocení – v rámci recenzí nových knih se píše o dobré práci překladatelů, obdivuhodném, mistrovském či dobře působícím překladu apod. I tyto stručné zmínky však musíme považovat za přínosné, neboť je třeba mít na paměti skutečnost, že po celé sledované období nebylo neobvyklé, když jméno překladatele či překladatelky nebylo v recenzi vůbec zmíněno. Na druhou stranu nelze popřít povrchnost tohoto typu kritiky a problém svévole hodnotitele, jenž bez dalších důkazů a komentáře označí překlad nálepkou „dobrý“ či „špatný“ (zde výhradně „dobrý“).

Kritika překladu se objevila nejčastěji v *Literárních novinách* a v časopisu *Impuls*, spíše výjimečně pak v *Hostu do domu* a pouze jednou v *Knižní kultuře*, kde Josef Čermák

hodnotil Dorůžkův překlad F. S. Fitzgeralda (5/1965)². Tato kritika, která zřejmě z důvodu nedostatečného prostoru vymezeného časopisem nabyla rozsahu odpovídajícího pouze kategorii II, je ve své stručnosti vzácná tím, že se nezaměřuje na jednotlivosti a hodnotí překlad jako celek, navíc zjevně pohledem odborníka. Do stejné kategorie jsme dále zařadili zhodnocení Vrbova překladu románu *Místo nahoře* J. Brainea Ivo Fleischmannem (*Literární noviny* 10/1960), jež sdílí charakteristiky Čermákovy kritiky.

Do kategorie III můžeme zařadit kritiku překladu Faulknerova románu *Pobertové* J. Valjou, jejíž autorem je nikoliv náhodou Josef Škvorecký (*Literární noviny* 29/1965). Překlad byl opět zhodnocen jako celek a opírá se o znalost originálu nejen tohoto románu, ale celého Faulknerova díla. Také Jaroslav Schejbal se ve své recenzi knih Thomase Wolfa *O času a řece* a Faulknerovy *Báje* (*Host do domu* 5/1962) zasněženě vyjádřil k jazykové složce originálu na všech rovinách a na základě tohoto rozboru zhodnotil překlady.

Polemika v *Literárních novinách* (20 a 25/1964), jejímiž autory jsou opět překladatelé Josef Škvorecký a František Vrba, reaguje na dopisy čtenářů rozhořčených jazykovou úrovní překladu knihy Agathy Christie *3x Hercule Poirot* Evou Kondrysovou. Překladatelka vyšla z mluvy hlavního hrdiny – Belgičana, jehož angličtina je plná galicismů, jazykových omylů a nevhodně použitých idiomů. Škvorecký a posléze i Vrba objasňují koncepci překladatelky, která tuto galicizovanou angličtinu tlumočí do češtiny. Škvorecký v této souvislosti operuje termínem „adekvátnost“ překladu. Oba překladatelé se Kondrysově zastávají, ačkoliv Vrba přidává několik kritických připomínek. Za nejdůležitější nicméně považují skutečnost, že překladu nechybí koncepce.

Jak ukazuje tento přehled, v 60. letech promlouvají do kritiky překladu výhradně samotní překladatelé. Jejich hodnocení je založeno na znalosti problematiky, překlad je vždy komentován jako celek. Zajímavé je, že se v tomto období vůbec neobjevila kritika

² Namísto metody prvního prvku a roku zde v odkazech dáváme přednost uvedení názvu periodika, čísla a ročníku, ve kterém se článek vyskytl. Tento způsob považujeme v rámci dané kapitoly za přehlednější a umožňující rychlejší orientaci.

negativní. Jedinou výjimkou je kritika čtenářů v případě překladu Evy Kondrysové, která však vyšla spíše z nepochopení, přičemž samotní překladatelé její práci hájili. To může svědčit o kolegiální atmosféře vycházející pravděpodobně ze setkávání překladatelů v překladatelské sekci Svazu spisovatelů a z pocitu spřízněnosti v politické situaci, která překladu příliš nenahrávala (ačkoliv tato situace se v průběhu 60. let měnila). Důvodem může být také vysoká úroveň překladů v tomto období. Celkově je třeba i přes nízkou frekvenci kritiky překladu ocenit její vysokou kvalitu.

Četnost kritiky překladu v 60. letech:

Kategorie	Počet kritik
I	7
II	2
III	2
IV	2
Celkem	13

3.2 70. léta

Po r. 1968 po zániku všech výše uvedených periodik začaly vycházet časopisy *Tvorba* a *Literární měsíčník*, aby aktivně prosazovaly program normalizace v literatuře. Zejména v týdeníku *Tvorba* bylo patrné ideové zaměření redakce ve všech oblastech, které časopis tematicky pokrýval (politika, věda a kultura). Jedenkrát měsíčně *Tvorbu* doprovázela příloha *LUK* (literatura – umění – kritika), ve které měli hlavní slovo kritici Vladimír Dostál a Josef Peterka, oba zastávající marxistické pozice. Jak v *Tvorbě*, tak v *Literárním měsíčníku* byl hlavní důraz kladen na původní československou literaturu, zahraniční literatura byla na okraji zájmu. Pokud se některá díla cizích autorů objevila, pak se téměř vždy jednalo o literatury socialistických států – sovětskou, bulharskou, maďarskou, kubánskou apod. Překladatel přitom vždy vystupoval jako bezejmenný sluha, málokdy bylo uvedeno jeho jméno.

Mohlo-li se zdát, že veřejná kritika překladů angloamerické literatury byla v 60. letech minimální, v letech 70. byla nulová, a téměř nulová byla recepce angloamerické literatury vůbec. K této skutečnosti nepochybně přispěl i útlum v nakladatelské činnosti a vydávání děl angloamerických a jiných západních autorů, o která nebyl na „vyšších místech“ zájem nebo byla dokonce považována za potenciálně nebezpečná. Tento útlum byl však zároveň doprovázen lhostejností oficiální kritiky, pokud k vydání takového díla došlo; typický přístup zaujímá Vladimír Brett, když vydání románu *Souhlas noci* Stéphanu Mallarmé v Odeonu hodnotí vzhledem k obsahu a ideovému vyznění knihy jako „neaktuální a nevhodný ‚přepych‘“ (*Literární měsíčník* 9/1978, s. 110). Překladaelé, kteří se v 60. letech podíleli na recepci překladové literatury hlavní měrou, se zároveň stáhli do ústraní, řada členů starší generace zemřela, jiní po r. 1968 odešli do emigrace.

Pokud se hodnocení překladu v recenzi vyskytlo (a pak se zcela jistě jednalo o recenzi sovětského díla), omezilo se na několik málo slov. Josef Peterka např. v recenzi básní sovětského básníka R. Rožděstvenského zhodnotil překlad Jany Moravcové jako „velice citlivý a adekvátní“ (*Tvorba* 23/1975, s. 10). Otázkou zůstává, do jaké míry bylo toto posouzení založeno na znalosti originálu a do jaké míry se kritik nechal unést dojmem, kterým na něj překlad působil sám o sobě. Jedinou výjimkou tohoto obecného stavu je recenze Anněnského knihy *V bezesných nocích* (*Literární měsíčník* 7/1979), jejíž značná část je věnována rozboru překladu Václava Daňka. Tuto výjimku však objasňuje jméno autorky Olgy Uličné, která se překladovou problematikou systematicky zabývá.

V kontextu 70. let je na druhé straně důležité připomenout rozvoj teorie překladu zejména v díle Antona Popoviče. Ten, podobně jako před ním v 60. letech Jiří Levý, poukazoval na význam překladové kritiky pro zvýšení kvality překladatelské činnosti. Až do počátku 80. let, kdy se k němu začali přidávat další slovenští a posléze i čeští teoretici

překladu, byl však jeho hlas osamocený. Teprve v 80. letech zaznamenáváme určité oživení kritiky překladu.

Četnost kritiky překladu v 70. letech:

Kategorie	Počet kritik
I	0
II	0
III	0
IV	0
Celkem	0

3.3 80. léta

V 80. letech se kritika překladu objevuje v časopisech *Literární měsíčník* a v menší míře také v *Nových knihách*. Hlavní podíl na růstu kritiky má však týdeník *Tvorba* a především jeho příloha *Kmen*, která začíná *Tvorbu* v r. 1982 doprovázet a díky níž se zde začíná věnovat více pozornosti světové literatuře.

Stejně jako v 60. letech, i v letech 80. se v nejhojnějším počtu vyskytuje „jednoslovná“ kritika, tj. kategorie I. Tento typ kritiky se objevuje v *Kmenu* a jedná se převážně o kladné hodnocení vyjádřené přívlastky „výborný“, „skutečně skvělý“, „kvalitní“ apod. Pouze v jednom případě je kritika negativní, a to v recenzi Miloše Pohorského, ve které hovoří o překladu knihy Philipa Rotha *Elév*. Tento překlad lze podle jeho slov „z hlediska českého jazyka jen stěží označit jako dobrý“ (*Tvorba*, příloha *Kmen*, 8/1986, s. 11). Poněkud paradoxně ale v recenzi jméno překladatele není uvedeno. Toto ojedinělé negativní hodnocení nicméně nezůstalo bez odezvy a v č. 35/1986 přináší *Kmen* podrobnou analýzu recenzovaného překladu, jež je dílem Vladimíry a Zdeňka Beranových a konečně uvádí jméno překladatelky Olgy Špilarové. Beranovi sdílí Pohorského názor a poukazují na skutečnost, že překladatelka záměrně posunula stylovou rovinu překladu směrem ke knižnosti. Kritizují používání cizích syntaktických struktur, nevyrovnanost lexikálních prostředků, kdy se v knižním stylu objevují náhlé novotvary nebo hovorové

výrazy, a gramatické chyby. Všechny tyto připomínky ilustrují konkrétními příklady. V č. 42/1986 pak zveřejňuje své stanovisko k článku nakladatelství Odeon: „Metoda, kterou překladatelka [...] zvolila, nám nepřipadá neproblematická, je však odrazem tendencí, které se v překládání, zejména americké literatury, v současné době nejen objevují, ale i teoreticky obhajují“ (s. 3). Zároveň vyslovuje názor, že

za situace, kdy Váš list a žádný jiný podobný orgán u nás nevěnují překladatelské činnosti pravidelnou pozornost a kdy zejména nejsou po zásluze hodnoceny překlady vynikající, přinášející nová překladatelská řešení, je podobný článek velice sporný. Může dokonce budit dojem, že se jím má – ať už záměrně, či nezáměrně – postavit do špatného světla práce nakladatelství, které prokazatelně věnuje překladové literatuře nejvíce úsilí [ibid.].

Odeon navrhuje řešit tuto problematiku v odborném tisku nebo na odborném překladatelském fóru, neboť matení veřejnosti tímto ojedinělým výpadem nepovažují za prospěšné. Proti této námitce, v jistém směru pochopitelné a zcela oprávněné, staví redakce *Kmenu* názor, že každý překlad se obrací k veřejnosti, a proto i diskuse o něm by se měla odehrávat před očima veřejnosti. S nakladatelstvím Odeon však souhlasí v tom, že na platformě běžně přístupné veřejnosti není soustavně pěstována kritika překladu. Této problematice by dle redakce měla být věnována pozornost v časopise *Světová literatura* (vydávaném Odeonem), jenž se však této otázce – snad z důvodu neochoty odborníků vystupovat veřejně – vyhýbá.

Připomínky ke konkrétnímu překladu se tak v této polemice přenesly do obecné roviny a pojmenovaly několik zásadních problémů: nepřítomnost kritiky překladu, otázku, kde by se tato kritika měla rozvíjet a do jaké míry by debatám tohoto typu měla být přítomna veřejnost, a v neposlední řadě též problematiku nové překladatelské metody, ve které překladatelka ve snaze zachovat zdání jazykové autentičnosti originálu uchovala syntaktickou rovinu původního textu i v češtině. Je jistě pravda, že v očích veřejnosti

mohla podobná kritika zdiskreditovat jak diskutovaný překlad, tak překladatele či překladatelku a také nakladatelství, které za překlad nese odpovědnost. K této skutečnosti bohužel velkou měrou přispívala i obecná nedostatečná znalost angličtiny a to, že k originálu se prakticky nebylo možné dostat; čtenáři tak neměli možnost posoudit oprávněnost připomínek. Jistě by bylo ideální, kdyby vedle kritických připomínek Vladimíra a Zdeněk Beranovi alespoň zmínili otázku překladatelčina přístupu a snažili se najít důvod, proč tento přístup zvolila. Srovnání s originálem vždy odhalí širokou škálu nesrovnalostí, jejichž oprávněnost však může být snadno obhájena ve světle zvolené překladatelské metody. Beranovi se zde ale dostávají do pozice kritiků, kteří při hodnocení překladu vycházejí místo z metody toho, kdo knihu skutečně přeložil, z vlastní představy o tom, co je „správné“ a co „nesprávné“, a z takto posouzených jednotlivostí poté vyslovují soud o překladu jako celku. Pokud je překlad vyloženě špatný, tento postup nepochybně funguje a má své oprávnění, avšak pokud má překlad koncepci³, jistě si zaslouží důkladnější zhodnocení. Jak uvidíme v následující podkapitole, pravděpodobně i z důvodu velkého počtu substandardních překladů se řady kritiků tohoto typu v 90. letech rozrůstají.

V 1. polovině 80. let se k překladu angloamerické literatury v *Literárním měsíčníku* vyjadřuje především Pavel Bělíček. V kratší recenzi překladu románu *Cawdor* Robinsona Jefferse Kamilem Bednářem (6/1980, řadíme do kategorie II) hovoří o vzácné překladatelské věrnosti, kongeniálním překladu a pokusu tvárně obohatit moderní český epický jazyk. V hodnocení převodu knihy Alana Marshalla *Ve vlastním srdci* Ladislavem Smutkem (10/1980, kategorie III) pak však zmiňuje pouze několik překladatelských nedorozumění, které zřejmě dle názoru kritika znehodnocují celý překlad. Ačkoliv tyto jednotlivosti srovnává s originálem, v Bělíčkově kritice chybí snaha po celkovém zhodnocení překladu, který i přes zmíněné nedostatky může být kvalitní.

³ Termín „překladatelská koncepce“ chápeme v této práci tak, jak ji definoval Jiří Levý (1998), tj. jako pevný názor na dílo a jednotný základní přístup k němu; jinými slovy jednotný záměr, jemuž jsou podřízena dílčí řešení (s. 97).

Překladačskou událostí r. 1984 byl nový překlad poezie Walta Whitmana od Ivana Skály. Význam tohoto překladu se odráží i v zájmu kritiky: vyjadřuje se k němu Eva Masnerová (*Literární měsíčník* 4/1984, kategorie III) a Milan Blahynka (*Tvorba*, příloha *Kmen*, 41/1984, kategorie IV). Autoři obou těchto recenzí však k překladu přistupují ze zcela odlišných pozic. Zatímco Eva Masnerová ho hodnotí z hlediska překladatelky, jejíž hlavní snahou je proniknout „k podstatě Whitmanovy poetiky“ (s. 116), Blahynkova kritika je tendenční a opírá se o soudobý hlavní ideologický proud. V souladu s tím staví Skálův překlad do opozice k Eisnerovu překladu z r. 1955, na němž jazykově spolupracoval Zdeněk Urbánek,

právě týž Urbánek, který brožurou *Člověk v mladé poezii* (1940) přesvědčoval čtenáře kdysi o tom, že „hodnoty, jimiž se člověk dosud cítil upevňován v svém životním postoji, zdají se ztraceny, *pozemské* (podtrhl Urbánek) víry, ideologie, jimiž se dávaly vésti dosavadní generace, objevily se vírami v hodnoty příliš dočasné a pomíjející“ [s. 8].

Překlad z poloviny 50. let byl podle Blahynky „poznamenán pojetím, s nímž není možno souhlasit, odporem k pozemským hodnotám „příliš dočasným a pomíjejícím“, pojetím, které není „naše““ (ibid.), neboť se, jak ukazuje na několika případech, od originálu příliš odchýlil. Oproti tomu přebásnění Ivana Skály (které vzniklo za jazykové spolupráce Mariany a Zdeňka Stříbrných) disponuje jako základní ctností – a zbraní – přesností, jež zároveň dokazuje, „jak je Whitman *naš*“ (ibid.). Skálův překlad je tak třeba chápat jako „součást nadindividuálního přístupu socialistické kultury k pokrokové kultuře americké“ (s. 3) a jako paměť toho, co Whitman znamenal pro zrod a rozvoj české socialistické poezie.

Kritika Evy Masnerové hodnotí stávající překlad též kladně, nicméně toto pozitivní hodnocení zakládá na posouzení kvality překladu především z jazykového hlediska. Shrnutí

poznatků v závěru recenze dobře ukazuje, jak se tento druh kritiky liší od Blahynkova tendenčního výstupu:

Celkově nutno uvítat Skálův přístup k básníkovu textu, jeho práci s jazykem, snahu věrně postihnout rapsodické i dramaticky básnické Whitmanovo vidění Ameriky, přírody, lidí, běhu času – světa, s kterým se ztotožňuje básníkovo JÁ. Nový Skálův překlad nesporně přispěje k prohloubení ocenění Walta Whitmana současnými generacemi čtenářů – jako nestárnoucího klasika moderní poezie, přemýšlivého pozorovatele, prorockého hlasatele sbratření lidí, pěvce demokracie. [s. 16]

Do kategorie III dále řadíme některé kritiky v *Kmenu* poloviny 80. let. Na dílo zmíněné překladatelky Olgy Špilarové se soustředí kritika překladu už v č. 2/1985, kde Petr A. Bílek hodnotí její překlad knihy Jacka Kerouaka *Mag*. Opět jsou zde vyzdvihovány jednotlivosti, navíc tentokrát pouze na lexikální rovině, na kterých kritik ukazuje dle jeho názoru nepodařený převod černošského dialektu do stylu obecné češtiny. Stanislav Kolář v *Kmeni* č. 48/1986 pak hodnotí překlad básnické sbírky Tonyho Harrisona *My z Leedsu*, jehož autorem je Zdeněk Hron. Kritik měl vzhledem k tomu, že některé básně byly otištěny zrcadlově, možnost porovnat překlad s originálem, ze kterého vychází ve svém hodnocení. Oproti Bílkově kritice je třeba vyzdvihnout, že neulpívá na jednotlivostech a spíše se snaží Hronův přístup zobecnit a vysvětlit čtenářům. Celkové pozitivní hodnocení je pak především výsledkem souhlasu se zvolenou překladatelskou metodou.

Ke konci 80. let vychází v samizdatovém *Kritickém sborníku* dva články Štěpána Kosíka (pod iniciálami -jj-) k překladům Joyceových *Dubliňanů* (3/1988) a *Odyseea* (1/1989). Spíše než kritickou však mají tyto články náplň informativní. Povídkový soubor *Dubliňané* je analyzován z literárního hlediska a až poslední odstavec je věnován velmi stručnému srovnání překladů Z. Urbánka a A. Skoumala, shrnutému do dvou vět. Tuto kritiku tedy řadíme do kategorie II. Druhý článek, věnovaný přímo Skoumalovu překladu *Odyseea* (kategorie IV), se soustředí na některé opakující se motivy, které představují

zásadní překladatelský problém. Štěpán Kosík uvádí konkrétní řešení těchto „oříšků“ v českém překladu a srovnává je s francouzským překladem z r. 1929. Skoumalův překlad hodnotí na základě zdařilého převodu problematických motivů velmi kladně, chybí zde však zhodnocení překladatelské metody a analýza překladu na mimolexikálních rovinách. *Kritický sborník* nicméně ve své době plnil především funkci informativní a upozorňoval na literární počiny, které byly oficiální kritikou ignorovány, a z tohoto hlediska je také třeba tyto články ocenit.

V 80. letech dochází oproti 70. letům k výraznému nárůstu překladové kritiky. Složení autorů těchto kritik se však od 60. let zásadně mění a překladatelé promlouvají do této problematiky již pouze okrajově (Eva Masnerová). Naopak roste počet literárních kritiků, kteří se zaměřují na angloamerickou oblast a spolu s dílem hodnotí, bohužel často bez znalosti originálu, českou podobu díla. Pozitivně lze však vnímat skutečnost, že ve srovnání s obdobím 70. let již český překlad neexistuje „sám o sobě“ jako danost, není ztotožňován s originálem, nýbrž je spojen se jménem překladatele, který mu vtiskuje novou podobu. Proces překládání není hodnocen jen z hlediska výsledku, ale začíná se polemizovat i o případných alternativních překladatelských řešeních. Tím pádem kritiky již nevyznívají jednoznačně pozitivně jako v 60. letech a začínají iniciovat tolik potřebnou kritickou debatu. Ne vždy se však kritikům daří zhodnotit dílo skutečně objektivně; příliš často vyslovují soud na základě několika nalezených chyb, nikoliv na základě důkladné analýzy originálu a překladu na všech jazykových rovinách, jež ideálně představuje odrazový můstek pro přínosnou kritiku překladu.

Četnost kritiky překladu v 80. letech:

Kategorie	Počet kritik
I	8
II	4
III	4
IV	4
Celkem	20

3.4 90. léta

Společensko-politické proměny po r. 1989 se zásadním způsobem projeví v oblasti překladu. Vznik mnoha nových nakladatelství, jež si kladla za cíl co nejrychleji uspokojit poptávku lačnicí po čtyřicet let zakázaném ovoci, byl následován „boomem“ knižní produkce. Tento „přival nezkušeného nadšenectví“ (Machovec 1995, s. 71) bohužel vyprodukoval stovky substandardních překladů; nutno však dodat, že zhoršená kvalita překladu se kladně podepsala na vývoji kritiky překladu v 90. letech a na zájmu o tuto oblast vůbec. Již v r. 1991 začíná Obec překladatelů udělovat Cenu Josefa Jungmanna, o rok později vyhlašuje Soutěž Jiřího Levého a v r. 1994 je poprvé udělena anticena Skřípec, která každoročně upoutává pozornost médií. Zejména od 2. poloviny 90. let tak časopisy v násobné míře zveřejňují hodnocení překladu a logicky se zaměřují zejména na překlady z angličtiny. K růstu tohoto zájmu přispěla též obecná vyšší jazyková vybavenost, a to způsobem jak pozitivním, tak negativním. Znalost cizích jazyků (v čele s angličtinou) je z mnoha hledisek jistě prospěšná a umožňuje mj. širší „dohled“ nad kvalitou překladů. Na druhou stranu jsou tyto znalosti mnohdy přeceňovány a řada jedinců je bere jako oprávnění k výkonu kritické či rovnou překladatelské činnosti.

Rozvoji kritiky překladu nahlával i vznik nových literárních periodik. Hodnocení překladu se objevuje v *Hostu*, *Tvaru*, *Literárních novinách*, *Labyrintu*, *Souvislostech*, *Kritické příloze Revolver Revue*, *Češtině doma a ve světě*, nově též v již dlouho vycházejících *Nových knihách* a v časopisu *Ikarie*. Právě časopis *Ikarie* zveřejňuje zmínky o překladu téměř v každé recenzi, což je jeden z důvodů, proč kritickou činnost tohoto časopisu nezahrneme do frekvenční tabulky na konci podkapitoly. Dalším důvodem je úzké zaměření *Ikarie* na literaturu science fiction, jež zároveň vymezuje okruh čtenářů, ale i přispěvatelů. Vývoj kritiky v tomto časopisu je nicméně zajímavým ukazatelem polistopadového vývoje úrovně překladů tohoto typu literatury (viz 2.2.14).

Vedle absolutního růstu celkového počtu kritik je třeba v 90. letech pozitivně vnímat též relativní pokles kritik kategorie I a naopak růst v kategorii IV. Tento trend ukazuje, že hodnocení se stává méně povrchní a kritice překladu je díky okolnostem uvedeným výše věnováno více místa, zejména v časopisech *Host*, *Literární noviny* a v *Kritické příloze Revolver Revue*. Kratší kritiky se pak uplatňují hlavně v *Nových knihách* a *Tvaru*.

V rámci kategorie I téměř mizí v 60. a 80. letech oblíbené jednoslovné hodnocení přívlastkem a místo tohoto obecného vyjádření se kritici zaměřují na rovinu stylistickou či lexikální: např. Jana Jašová recenzující knihu S. Morgana *Našinec* označila jazyk českého překladu za „zdařile oscilující mezi slangem, obecnou češtinou a spisovnými výrazy“ (*Nové knihy* 19/1997, s. 3), v recenzi knihy F. Forsytha *Ďáblova alternativa* naopak zveřejňuje některé překladatelčiny lexikální „perly“ (*Nové knihy* 38/1997, s. 3). Hana Housková v *Tvaru* č. 6/1996 chválí překladatelku Kerouakova románu *Big Sur*, nicméně vytýká jí chybný převod anglického výrazu „novel“ jako „novela“. Martin Machovec v recenzi Kerouakových *Dharmových tuláků* (*Literární noviny* 19/1993, s. 12) oceňuje na Rauvolfově překladu „velmi citlivé zacházení s mírou hovorové češtiny a slangu“. To, jak by recenzent ve vztahu k překladu rozhodně vystupovat neměl, ukazuje již zmíněný Miroslav Filip, když hovoří o románu F. S. Fitzgeralda *Krásní a prokletí*: „Román přeložila Vladimíra Žáková a myslím, že dobře“ (*Nové knihy* 21/1992, s. 3).

I v rozsáhlejších hodnoceních, která jsme zařadili do kategorie II, se kritici často omezují na rovinu lexikální a syntaktickou, v lepším případě stylistickou. Mnohdy pak taková kritika sestávající z výčtu chyb (včetně chyb gramatických) připomíná spíše výsledek práce korektora. Jakkoliv je toto v záplavě substandardních překladů pochopitelné, tento typ kritiky má jen málo společného s „ideální“ kritikou překladu, jak je popsána v praxeologii (viz 4.4). Netřeba dodávat, že většina kritik je negativní, tj. zaměřuje se na nalezené nedostatky. Pro příklad uveďme např. recenzi Bukowského knihy *Těžký*

časy, jejímž autorem je Richard Škvařil (*Nové knihy* 23/1994, s. 9), ve které překlad Tomáše Piňose hodnotí jako „neobratný a z jedné jazykové roviny do druhé nesmyslně přeskakující“ a dále mu vytýká dva nedostatky na lexikální rovině. Syntax a nezvládnutou hříčku se slovem „pink“ kritizuje Jana Jašová v recenzi knihy T. Sharpa *Neslušné odhalení* (*Nové knihy* 12/1998), Lucie Podroužková v kritice překladu románu *Žena k nakousnutí* M. Atwoodové (*Host* 10/1998) sice překladatelce neupírá „smysl pro jazyk“, avšak kritizuje „elementární anglicismy“, zvláště v překladech prodejních artiklů. Také recenze Jana Rejžka, ve které se vyjadřuje ke knize R. Brownové *Předtím a potom* (*Literární noviny* 50/1996), vytýká překladatelce Aleně Šimkové použítá klišé, zastaralé výrazy, míchání spisovné a hovorové češtiny a některé chyby v reáliích.

Výčet nalezených nedostatků je však součástí též většiny kritik pozitivních. Hana Housková nachází v překladu Rothova románu *Odkaz* manželky Pellarovými (*Labyrint Revue* 2/1996), který jinak pokládá za zdařilý, jednu chybu v reáliích a anakolut, Milena Urbanová v dovětku recenze knihy S. Plathové *Pod skleněným zvonem* (*Literární noviny* 38/1996) koriguje jeden nedostatek v kladně hodnoceném překladu Tomáše Hrácha. Zdá se, že se recenzenti v obavě před nařčením z paušálního odsudku či pochvaly překladu „pídí“ po chybách, aby dokázali, že věnovali překladu dostatečnou pozornost. Jak je však patrné z většiny dosud zmíněných kritik 90. let, vychází až na výjimky pouze ze znalosti překladu, nikoliv originálu.

Stylistické problémy při převodu z angličtiny do češtiny figurují i v kritikách, které lze zařadit do kategorie III. Často bývá kritizováno míšení kódů a neadekvátní odstínění expresivity. Petr Matoušek tak vytýká příliš knižní styl Hany Ulmanové při překladu souboru povídek *Zkamenělý muž* E. Weltyové (*Nové knihy* 29/1997). Na základě znalosti básnického jazyka spisovatele P. McCabea hovoří Ladislav Nagy o knize *Řeznickej kluk* (*Tvar* 9/1999) a kritizuje jazykovou nivelizaci, ke které došlo v překladu Sylvie Ficové.

Jeho recenze je cenná v tom, že se neomezuje na negativní kritiku, nýbrž se snaží odhalit příčiny neuspokojivé výsledné podoby převodu a zároveň přiznává obtížnost překladu tohoto textu. Podobný přínos nacházíme i v kritice Petra Čermáčka (*Host* 5/1999), ve které se zabývá novým překladem básní E. Dickinsonové Jiřím Šlédrem. I on uvažuje o problematice výchozího textu a úskalích, kterým musí překladatel této poezie čelit, a Šlédřův překlad srovnává se staršími překlady Evy Klimentové a Zbyňka Hejdy. Poezii E. Dickinsonové v překladu Evy Klimentové se věnuje také dříve publikovaná kritika Šárky Grauové (*Literární noviny* 34/1994). I tato autorka důvěrně zná původní text a přestože hodnotí překlad negativně, vychází v první řadě z koncepce překladatelky, již osvětluje čtenářům. Domnívám se, že nikoliv náhodou jsou dvě naposled zmíněné kritiky, obě věnované překladu poezie, provedené odborně a precizně. Právě hodnocení překladu poezie je totiž dle mého názoru vnímáno jako obtížnější a vyžadující nejen znalost originálu, ale též znalost teorie verše, a proto představuje pro mnoho kritiků oblast, do které se neodváží.

Na recenzi Šárky Grauové polemicky reaguje Martin Machovec (*Literární noviny* 50/1994, kategorie IV). V rozporu s původní kritikou hodnotí překlad Evy Klimentové kladně a zejména oceňuje překladatelčinu „zřetelně vědomou snahu o co největší obsahovou i formální věrnost originálu“ (s. 12). Autorce recenze pak vyčítá, že v článku neuvedla anglický originál, což lze skutečně považovat za zásadní nedostatek objektivní kritiky. Můžeme nicméně shrnout, že Martin Machovec se na rozdíl od Šárky Grauové zjevně s použitou překladatelskou koncepcí ztotožnil a dokázal ji obhájit, a stejně tak Grauová dokázala obhájit svůj nesouhlas s touto koncepcí. Taková polemika, snažící se prostřednictvím diskuze o adekvátním překladatelském přístupu o nalezení klíče k interpretaci významného literárního díla, je bezpochyby přínosná jak pro samotnou překladatelku, tak i pro čtenáře a další potenciální překladatele. Jak nicméně uvedla Šárka

Grauová v e-mailové korespondenci, polemika mezi ní a Martinem Machovcem měla osobní podtext, neboť Machovec byl k napsání reakce na kritiku veden přátelstvím, které ho vázalo k Evě Klimentové, a později se údajně Grauové omluvil.

Již v r. 1992 vzbudilo pozornost české vydání *Mechanického pomeranče* A. Burgesse v překladu Ladislava Šenkyříka. Této knize se věnuje recenze Petra Dudka v *Literárních novinách* (5/1993), kterou řadíme do kategorie III, a článek Petry Doležalové v časopisu *Čeština doma a ve světě* (4/1996), jenž svým rozsahem spadá již do kategorie IV. Obě kritiky se zabývají především českým ekvivalentem zvláštního slangového jazyka, který Burgess vytvořil překřížením angličtiny a ruštiny s důrazem na zvukovou stránku. Právě onomatopoičnost a spolu s ní i ideologický podtext obavy z ruského tlaku se v překladu vytratily, neboť Ladislav Šenkyřík pro českou obdobu slangového jazyka zkombinoval angličtinu, němčinu a ruštinu. V těchto kritikách tedy opět dominuje zaměření na styl, jež však oprávněně vychází ze zásadní role, kterou v tomto románu jazyk hraje.

Jak již bylo uvedeno výše, k výraznému nárůstu došlo v tomto období u kritik, u nichž je hodnocení překladu hlavní náplní. V č. 2/1995 *Kritické přílohy Revolver Revue* se Martin Machovec vyjadřuje k inflaci knižní produkce posledních let z hlediska překladové problematiky a situaci ilustruje na třech příkladech – překladech z angličtiny, němčiny a španělštiny. Analyzovaným překladem z angličtiny je *Matka Noc* K. Vonneguta jr., jehož autorem je Zbyněk Ryba. Spíše než o kritiku se opět jedná o výčet chyb, rozdělených zde do pěti skupin podle charakteru chyb (desinterpretace, stylistické neobratnosti a „doslovismy“, chyby v interpunkci apod.). Autor většinou nabízí i vlastní řešení, nicméně vzhledem k nízké úrovni překladu chybí zhodnocení překladatelova přístupu a závěrečná kritická syntéza. V r. 1995 reagují *Literární noviny* na vyhlášení anticeny Skřípec a č. 11 přináší dva rozsáhlejší články recenzující dva z diskutovaných překladů: *Pravidla moštárny* J. Irvinga a „oceněnou“ knihu *Billy Bathgate* E. L. Doctorowa. Alžběta Rejchertová

v kritice první z knih přeložené Davidem Hájkem explicitně uvádí, že vychází ze znalosti originálu, a pokouší se „na několika nejvýraznějších příkladech ukázat, že překladatel při své práci nedokázal proniknout do myšlenkového světa autora“ (s. 4). Zaměřuje se při tom především na překlady vlastních jmen, ve kterých překladatel dle kritičky nerozpoznal umělecký záměr, na nepochopené popisné pasáže, syntax kopírující stavbu anglické věty a doslovné překlady idiomů. Také Milan Macháček kritizuje v překladu druhé z knih Zuzanou Čaplovou nečeskou syntax, používání anglicismů, ale také nezvládnutou stylovou rovinu a chyby v reáliích. Jak uvádí ke konci recenze,

výčet jednotlivostí by však neměl zastřít podstatnou skutečnost: v dějinách moderního českého překladu zřejmě bezprecedentním způsobem zde bylo silně poškozeno, ne-li zcela zničeno kvalitní dílo krásné literatury, a to společnou rukou překladatele a nakladatele [ibid.].

V *Souvislostech* č. 4/1996 a 2/1997 se objevila polemika Martina Valáška a Tomáše Míky nad překladem knihy Johna Bunyana *Poutníková cesta z tohoto světa do světa budoucího* a zejména nad historickými souvislostmi některých reálií uvedených v doslovu knihy napsaném překladatelem Tomášem Míkou. Vedle nesrovnalostí v reáliích kritizuje Martin Valášek také občasnou přehnanou expresivitu, která dle kritika „ruší naše povědomí o angličtině sedmnáctého století“ (s. 270); hlavní výtkou jsou však především prohřešky proti pravopisu (v podobě chyb v interpunkci) a chybné odkazy na citáty. Tomáš Míka reaguje ve své odpovědi na problematiku reálií a zdůvodňuje též zvolenou interpunkci a odkazy, jejichž příčinou jsou „desítky anomálií – gramatických, pravopisných a lexikálních –, kterých je originál Poutníkovy cesty plný“ (s. 260). Tím se diskuze přesouvá do obecnější roviny k otázkám, zda je úkolem překladatele opravovat zjevné chyby v originále, o jejichž záměrnosti či nezáměrnosti lze polemizovat.

Tématem *Souvislostí* č. 2/1998 byl „překlad a překladatel“ a Anna Schwabiková se v jednom z článků, který je zkrácenou verzí její diplomové práce (obhájené v r. 1997

v Ústavu českého jazyka a teorie komunikace FF UK), snaží vyvrátit mýtus o kvalitě překladů ze starších překladatelských domů. Za tímto účelem analyzuje román *Babbitt* Sinclaira Lewise, resp. jeho tři překlady, jež jsou dílem Miloslava Housky, Josefa Škvoreckého a Jiřího Hanuše. Zároveň na nich ukazuje některé rysy vývoje překládání z angličtiny do češtiny v průběhu 20. století, např. sblížování a poznávání české a americké kultury patrné na převodu reálií nebo užívání nespisovných vrstev jazyka od 60. let, které ovlivnilo i původní českou literaturu. Podle Schwabikové „ani jeden z českých překladů *Babbitta* pod drobnohledem důkladné srovnávací analýzy neobstojí“ (s. 101): Houskův překlad je i na svou dobu příliš archaický a značně problematický v oblasti převodu reálií, Hanušův překlad je ve srovnání s originálem nepřiměřeně expresivní, a ve všech třech překladech se objevují „nedbale přeložené pasáže s nejrůznějšími typy stylistických neobratností a chyby“ (s. 100). Jako relativně nejzdařilejší hodnotí kritička překlad Škvoreckého, který je dle jejího názoru „spíše odbytý a nedotažený než úplně nepovedený“ (s. 101). V posledním odstavci své kritiky správně podotýká, že „naše závěry a názory nemusí být ty jediné možné a správné“, a cituje Petera Newmarka, podle něhož je kritika překladu „výkon náročný na imaginaci a soudnost a jen zřídka je objektivní“ (s. 102). Tento dovětek je jistě na místě, neboť Anna Schwabiková se na překlady dívá pohledem skutečně kritickým, myšleno negativně kritickým. Jejím cílem je zpochybnit mýtus o kvalitě předrevolučních překladů a podle toho také k překladům přistupuje. Bohužel cennější než výčet chyb a nedostatků by snad opět bylo zhodnocení přístupů jednotlivých překladatelů. Předpoklad úspěšné kritiky překladu, tedy důkladná srovnávací analýza výchozího a cílového textu, zde sice proběhla, avšak dle mého názoru je přiblížení ideálu objektivní kritiky možné pouze prostřednictvím snahy „vcítit se“ do situace překladatele, snahy podívat se na překlad jeho očima. V tomto smyslu je kritika překladu onen „výkon

náročný na imaginaci“, jak uvádí Peter Newmark – zvláště hovoří-li kritik o překladu z r. 1928, tak jako je tomu u Houskova *Babbitta*.

Ze stejného úhlu lze hodnotit polemiku mezi Lubošem Snížkem a Jiřím Joskem uveřejněnou v *Hostu* č. 2/1999. Luboš Snížek se v kritice Joskových překladů Ferlinghettiho poezie, uveřejněné - mimo jednu z analyzovaných básní „Řeky světla“ - dvojjazyčně ve sbírce *Loud Prayer / Hlasitá modlitba*, zamýšlí nad tím, „co si překladatel dovolit může a co si dovolit nesmí“ (s. 14). Na několika vybraných básních ukazuje, kde všude se překladatel dle Snížkova názoru nepřijatelným způsobem odchýlil od významu originálu, a navrhuje překlad vlastní, který se mnohem těsněji drží originálu. Podle Snížka hraničí některé Joskovy překlady až s nepochopením originálu a obrací pointu básně. Ve své odpovědi však Jiří Josek uvádí na pravou míru řadu nedorozumění a především objasňuje svou koncepci překladu, v níž klade hlavní důraz na estetickou funkci:

Celistvost vyznění básně mi někdy připadá podstatnější než věrné převedení jednotlivostí, které se v originále vyskytují. Někdy se tak opravdu od originálu odchýlím, ale věřte, že v dobré víře, že právě tím odchýlením od jedné, tedy lexikální, složky se snažím být překladu věrnější právě v tom celostním pohledu [s. 20].

Opět se tak zde dostává do popředí problematičnost kritiky, ve které její autor hledá to, co by dle jeho názoru v překladu mělo být, místo aby se snažil pochopit překladatelovy pohnutky, které vedly k výsledné podobě překladu. Problém subjektivnosti samozřejmě hraje zásadní roli v kritice obecně, nejen v kritice překladu; překlad je nicméně vždy určitou interpretací originálu, který zde slouží jako vodítko. Díky tomu má kritik překladu svou práci do jisté míry – oproti kritikovi literárnímu či např. hudebnímu – usnadněnou. Na druhou stranu stojí za dobrou kritikou překladu mnohonásobně více analytické práce.

Potenciálním kritikům překladu mohou pomoci samotní překladatelé v předmluvě nebo doslovu, kde se vyjádří ke zvolené koncepci překladu. Tohoto postupu využil např.

Martin Hilský při vydání svých překladů Shakespearových sonetů, když v úvodní studii objasnil své pojetí jazyka *Sonetů* jako „dramatické akce“ a z něho vyplývající „divadelní“ koncepci překladu. Petru Onuferovi se tak jistě i díky této studii podařilo v kritice Hilského překladu (*Kritická příloha Revolver Revue*, 13/1999) docílit celkového zhodnocení díla, které se dle mého názoru nejvíce ze všech zmíněných kritik 90. let blíží objektivitě.

Přehled v této podkapitole ukázal, že v 90. letech došlo vlivem nárůstu nekvalitní překladové produkce k výraznému růstu kritiky překladu, jež se však soustředila převážně na nepovedené překlady. Základ této negativní kritiky pak většinou tvořil výčet chyb na lexikální, syntaktické a stylistické rovině. Přestože tento typ kritiky nelze označit za kritiku překladu v pravém slova smyslu, neboť se opírá o jednotlivosti a chybí v ní kritická syntéza reflektující též překladatelskou koncepci, v období 90. let měla své opodstatnění a pomohla upozornit na alarmující množství substandardních překladů. Měla by být nicméně považována pouze za jakýsi „mezistupeň“ v přechodu ke skutečné kritice překladu, jak je popsána v praxeologii. Nezbytnou podmínkou rozvoje této kritiky je však též kvalitní překladová tvorba.

Četnost kritiky překladu v 90. letech:

Kategorie	Počet kritik
I	8
II	10
III	7
IV	12
Celkem	37

3.5 *Léta 2000-2005*

Trend nastoupený v 90. letech pokračuje i po r. 2000: frekvence kritiky překladu dále roste a díky velkému množství specializovaných periodik se složení kritik z hlediska našeho rozdělení do jednotlivých kategorií obrací ještě výrazněji ve prospěch kategorie IV. Na poklesu kritik kategorie I a II mělo svůj podíl mj. ukončení recenzní aktivity časopisu

Nové knihy, který se v 90. letech zaměřoval na kratší kritiky, a naopak růst zájmu o kritiku překladu v časopise *Tvar*, jenž vedl ke zveřejňování rozsáhlejších kritik v tomto periodiku. Přestože v *Literárních novinách* ustupuje po r. 2000 literatura obecně do pozadí, také tento časopis přispěl několika delšími kritikami; totéž platí pro *Souvislosti*, kde dokonce proběhly dvě polemiky. Stabilní zájem o překladatelskou problematiku udržuje časopis *Host*.

Navzdory určité „konsolidaci“ úrovně překladů od poloviny 90. let ještě i po r. 2000 převládá negativní hodnocení překladu. Kritiky se bohužel nadále zaměřují na jednotlivosti a až na výjimky chybí syntetický pohled na celek. Tuto skutečnost se snaží ospravedlnit Alena Dvořáková, jež ve svých recenzích srovnává překlady s originálem natolik intenzivně, že by se dle mého názoru její síly přínosněji uplatnily v rámci redakční činnosti ještě před vydáním knihy:

Nemohu-li se na překlad spolehnout v kterémkoliv jednotlivém detailu, neřkuli v detailech mnohých, ztrácím jistotu, že se na něj mohu spolehnout vůbec. [...] [P]řeklad jako transsubstanciacce, při níž se na oltáři významu obětuje detail, je jistě možný, nevěříte-li však na zázraky, přiberte si k Prchavým okamžikům pro jistotu originál [k překladu románu Anne Michaelsové *Prchavé okamžiky* Věrou Chase, *Tvar* 13/2001, s. 22].

Otázkou nicméně zůstává, zda čtenář literárního periodika skutečně potřebuje znát výčet překladatelských nedostatků a zda by ke zvyšování povědomí o problematice překladatelské práce lépe nepřispělo vysvětlení zvoleného překladatelského přístupu a případně polemika o něm. Pranýřování překladatele zveřejněním seznamu chyb je legitimní v případě kandidáta na Skřípec, avšak těžko věřit tomu, že podíl špatných překladů byl v tomto období skutečně tak velký, jak přehled časopisecké kritiky ukazuje. Jak již bylo uvedeno výše, málokterý překlad ob stojí při podrobném srovnávání s originálem, tím

méně, pokud je autorem tohoto srovnání literární kritik, jehož jazykový cit byl během čtení několikrát uražen.

Kritiky kategorie II věnují, podobně jako v 90. letech, pozornost především lexikální a zejména stylistické rovině. Poslední zmínka o překladu angloamerické literatury v *Nových knihách*, ve které Tomáš Vučka hodnotí překlad Poeovy povídky *Pád domu Usherů*, si všímá hlavně stylistických rozdílů překladu Zuzany Mayerové, autorky překladu povídky, a Jiřího Dědečka, jenž přeložil Usherovu báseň (29/2001). Alena Dvořáková kritizuje některé stylistické neobratnosti v překladu knihy *Zátiší s Datlem* T. Robbinse, jehož autorem je Jiří Popel (*Tvar* 14/2000), lexikální rovinu komentuje Michal Jareš v recenzi překladu povídek *Pomalý učeň* T. Pynchona Pavlou Horákovou (*Tvar* 1/2000). Zajímavé je, že ty kritiky kategorie II, ve kterých se autorům podařilo zhodnotit překlad jako celek, se týkají překladů Pavla Dominika: v prvním případě hovoří Ladislav Nagy o knize Salmana Rushdieho *Zem pod jejíma nohama* (*Host* 7/2001), v druhém případě Kamila Chlupáčová o knize Vladimira Nabokova *Pnin* (*Tvar* 14/2001), přičemž obě tyto kritiky reagují na překlad velmi pozitivně.

V kritikách, které řadíme do kategorie III, je ve většině případů věnován prostor hodnocení více jazykových rovin překladu. V recenzi románu *Lovci a sběračky plodů* Francine Proseové, který přeložila Hana Ulmanová, nicméně kritička Renáta Tomášková setrvává na lexikální rovině a na uvedených příznakových vyjádřeních ukazuje, jak se překladatelka snažila oproti originálu zesílit a rozvinout satirické ladění románu (*Host* 5/2005). Tomášková však tento posun nijak nehodnotí z hlediska adekvátnosti a oprávněnosti. Sylva Ficová (*Tvar* 12/2000) kritizuje u překladu románu Juliana Barnese *Jak to vlastně bylo?*, jehož autora však neuvádí, doslovné překládání a přejímání výrazů, pro něž má čeština plnohodnotné ekvivalenty, zejména v případě idiomů. Dále negativně hodnotí nedostatečné odlišení řečových stylů jednotlivých postav. Karel Franczyk

komentuje v recenzi překladu románu *Rok vdovou* Johna Irvinga, jehož autorkou je Milada Nováková (*Tvar* 19/2000), syntaktickou a lexikální rovinu.

Celkové zhodnocení překladu nechybí v kritikách Kláry Bicanové, která se v *Hostu* soustředí na překlady díla Angely Carterové. V č. 6/2004 recenzuje sbírku povídek *Černá Venuše* přeloženou Kateřinou Hilskou, z nichž je, jak uvádí kritička, „cítit neochota ‚převést‘ originál za současného zachování všech jazykových specifik Carterové prózy a respektování požadavků češtiny“ (s. 65). Tato neochota vedla ke zvolení možnosti „pouhého“ překladu. V č. 1/2005 se pak Bicanová věnuje románu *Vášeň nové Evy* v překladu Martina Königa, u něhož shledává vedle chyb na úrovni základních překladatelských znalostí celkovou „rozpačitost nad zpracovávanou materií, související nejspíš s nepochopením autorčina stylu a nahlížení na příběh“, a konstatuje, že „[n]eschopnost vcítit se do jazyka Carterové a z toho plynoucí stylistická roztržičnost a nepřesnost výrazu českého překladu asi nemůže neovlivnit účinek knihy na čtenáře“ (s. 14).

Michalu Peprníkovi, jehož recenzi knihy K. Vonneguta jr. *Květná neděle* přeložené Matějem Turkem (*Tvar* 5/2005) ještě řadíme do kategorie III, se též podařilo synteticky zhodnotit překlad jako celek. Na základě znalosti originálu dochází k závěru, že překladatel „občas zachází s textem příliš svobodně“, postrádá „větší cit pro lakoničnost pointy, ekonomičnost a dynamičnost výrazu“ (s. 21), a na několika místech nachází chyby v překladu názvů knih a institucí. Mimo tyto výtky se však překlad dle kritika „čte dobře“ (ibid.).

Do kategorie IV již spadá recenze Petra Onufera uveřejněná v č. 16/2000 *Kritické přílohy Revolver Revue*, ve které autor hodnotí české vydání knih Dona De-Lilla *Bílý šum* (překlad Libuše Bryndová), Donalda Barthelmeho *Padesát povídek* (překlad Jiří Hrubý, Olga Špilarová a Petr Dudek) a Thomase Pynchona *Pomalý učeň* (překlad Pavla

Horáková). Značnou pozornost přitom věnuje překladům, které posuzuje jak z hlediska zvolených překladatelských koncepcí, tak z hlediska výsledku. Kritické připomínky na nižších úrovních (lexikální, syntaktické, stylistické) pak koriguje v konečném pohledu na překlad jako celek. Tento přístup samozřejmě podporuje objektivitu dané recenze a je třeba ho hodnotit velmi kladně.

Alena Dvořáková se v již citované kritice, kterou vzhledem k rozsahu řadíme též již do kategorie IV (*Tvar* 13/2001), přiznává k tomu, že je „v hloubi duše pedant“, neboť jinak by ji „nejspíš nenapadlo srovnávat český překlad s anglickým originálem“ (s. 22). Ve zbytku recenze potom uvádí místa originálu, která byla v překladu z neznámých důvodů vynechána, a objasňuje některá lexikální a syntaktická nedorozumění. Pohled na překlad jako celek však zcela chybí, resp. je postaven na těchto jednotlivostech a nikoliv na přístupu překladatelky Věry Chase, jenž by jistě stál za komentář. Podobně Michal Sýkora v kritice překladu souboru Nabokovových povídek *Třikrát do tuctu*, které převedl do češtiny Ladislav Šenkyřík (*Literární noviny* 26/2001), vybírá pouze několik úskalí překládání textů tohoto autora a na základě originálu srovnává tato místa v překladech Ladislava Šenkyříka a Pavla Dominika. Podle jakého klíče volí zrovna dané úryvky nicméně neuvádí. Celý jeden dlouhý odstavec např. věnuje jediné faktografické chybě, kdy Šenkyřík přeložil výraz „trolley-car“ jako „trolejbus“ namísto správného „tramvaj“. Dále vyslovuje Michal Sýkora domněnku, že „jedním z Šenkyříkových nešvarů je *dovysvětlování autora*“ (s. 11). Toto tvrzení dokládá ukázkou překladu celkem tří vět, které důkladně analyzuje; další Šenkyříkovy nešvary však v rozporu s předchozí citací nezmiňuje. Ke konci své kritiky dochází k tomuto závěru:

K překládání Vladimira Nabokova nepostačují překladatelské zkušenosti, je k němu především třeba schopnosti proniknout do textu, solidní orientace v Nabokovově díle a chápání širších souvislostí. Překlad Ladislava Šenkyříka rozhodně nelze označit za špatný, je však na něm poznat, že mu nepředcházela větší čtenářská zkušenost

s překládaným autorem. [...] Tam, kde máme povídky přeložené ve dvou verzích, je téměř vždy překladatelské řešení zvolené Pavlem Dominikem lepší a přesnější [ibid.].

Na závěr uvádí: „Pokud by některý nakladatel v budoucnu uvažoval o reedici *Třinácti do tuctu*, doporučuji mu, aby překlad nechal zrevidovat. Anebo originál zadal jinému překladateli“ (ibid.). Dle mého názoru však autor kritiky nedokázal tento soud přesvědčivě doložit. Několik málo příkladů, které uvádí, možná mohou jeho argument podpořit, nicméně na prostoru, který byl kritice určen (celá A3 strana), bych vzhledem k rozsahu hodnoceného překladu očekávala mnohem více „důkazního materiálu“. Jeho absence je o to vážnější v kontextu toho, že Sýkora končí kritiku poměrně autoritativní radou a de facto označuje Šenkyříkův překlad v dané podobě za nepoužitelný. Při srovnání práce dvou významných překladatelů se mi přitom opět jeví jako přínosnější, spíše než detailně analyzovat několik málo vět, zhodnotit jejich překladatelské koncepce.

O syntetický závěr se naopak pokusila Zuzana Šťastná v kritice nového překladu básní Johna Donna Zdeňkem Hronem (*Literární noviny* 51/2001), a přestože celkově vyznívá spíše negativně, autorka se snažila zhodnotit překlad co možná nejobjektivněji a uvést jeho klady a zápory na pozadí překladatelova přístupu k textu. Kritika v této podobě zaměřená na poezii opět potvrzuje hypotézu vyslovenou výše, tedy že hodnocení překladů poezie vykazuje vyšší míru „odbornosti“ oproti hodnocení překladů prozaických, které se u kritiků těší širší oblibě.

Ladislav Nagy (*Literární noviny* 11/2001, kategorie III) a Petr Onufer (*Souvislosti* 3-4/2001, kategorie IV) se vyjadřují k českému vydání knihy Petera Ackroyda *Blake*. Oba v překladu Sylvie Ficové kritizují stylistické neobratnosti způsobené přílišnou doslovností. Ta se negativně odráží v syntaktické rovině, má za následek nevhodné aktuální členění větné, nedostatečnou textovou koherenci a vede až k „překladatelštině“. Petr Onufer se dále zabývá nedostatečnou kritickou reflexí Ackroydovy monografie a zejména jejího překladu;

podle něj tento stav „naznačuj[e] mnohé o povaze a úrovni současného referování o literatuře“ (s. 190). Ve své kritice rozebírá stávající recenze této knihy včetně recenze Ladislava Nagye, která se jako jediná věnovala též otázce překladu, a na dvoustraně se pak věnuje překladu. Oproti různým typům překladatelčinych pochybení, které uvádí, pochvalně komentuje zdařilý převod Blakeových básní.

V r. 2002 a 2003 uveřejňuje *Tvar* dvě další kritiky překladu Aleny Dvořákové a obě se zásadněji neliší od již popsané recenze románu Anne Michaelsové. V č. 13/2002 se objevuje kritika knihy *Peníze* Martina Amise v překladu Věry Pourové, podle všeho katastrofálním. Alena Dvořáková věnuje téměř celou stranu citacím z originálu a překladu tam, kde došlo k omylu – často na úrovni základních překladatelských znalostí, gramatiky apod. Zde se opět vynořuje problém substandardního překladu, který se jen těžko může stát předmětem seriózní kritiky překladu. V č. 20/2003 potom vychází recenze sbírky básní Seamuse Heaneyho *Přezimování pod širým nebem*, která je téměř celá věnována překladu Zdeňka Hrona a vyznívá značně negativně. Výčet jednotlivostí uvedených v originále a překladu ústí v následující, poměrně alibistický komentář na závěr kritiky:

České vydání jsem s originály srovnávala jen namátkově, a proto celkové hodnocení překladatelské úrovně výboru přenechám jiným. Výše uvedené příklady nicméně svědčí o tom, že Hronův překlad na vícero místech předloze nedostál, ať už po formální či významové stránce [s. 23].

Jako příklad vynikající a skutečně přínosné kritiky překladu může dle mého názoru posloužit recenze Petra Onufera, ve které se věnuje překladu básní Sylvie Plathové (*Kritická příloha Revolver Revue* 26/2003). Na výboru *Noční tance* se podíleli překladatelé Tomáš Hrách, Eva Klimentová, Zuzana Šťastná a Jan Zábrana. Petr Onufer hodnotí překladatelské postupy těchto čtyř osobností, srovnává jejich přístup k originálu a ilustruje své poznatky na konkrétních příkladech. V průběhu celé recenze zvažuje klady a zápory

zvolených překladatelských koncepcí a na konci připojuje i závěr, ve kterém citlivě vyvažuje to, co bylo řečeno:

Psát o překladech je ošidné. Člověk se chtě nechtě dostává do pozice věčně nespokojeného šťourala: pochválit určité překladatelské řešení je obtížné – vždycky se dá namítnout, že inkriminovanou pasáž bylo možné řešit jinak, vždycky platí, že už z principu nemůže být žádný překlad dokonalý. Zbývají tudíž nedokonalosti a pochybení. Budiž tedy alespoň na závěr zcela zřetelně vysloveno, že celkově vzato jsou překlady básní v souboru *Noční tance* – při vědomí výše řečeného – podařené [s. 57].

V ročnících 2003 a 2004 časopisu *Souvislosti* proběhly dvě poměrně ostré polemiky nad dvěma překlady z angličtiny. Obě rozpoutal Martin Pokorný, autor negativně až nepřátelsky laděných kritik uveřejněných v č. 4/2003; první z nich se týkala překladu Anny Kareninové Poundových *Cantos*, druhá překladu Tomáše Míky Beckettova románu *Tso*. Podle Pokorného Kareninová selhala v úkolu postupného sžívání se s jazykem díla. Na devíti stranách uvádí její domnělá pochybení v překladu básní, kritizuje též poznámkový aparát vytvořený překladatelkou. Na závěr, podobně jako Michal Sýkora, dává nakladatelství i Anně Kareninové doporučení ohledně dalších svazků *Cantos* a staví se tak do role mentorujícího učitele kárajícího zlobivého žáka. Výmluvná je skutečnost, že hned v následujícím čísle *Souvislosti* tento autor tiskne své vlastní překlady Poundových básní a tematických studií. Na tuto kritiku reaguje v č. 2/2004 Martin C. Putna, který označuje Pokorného recenzi za zaujatou, nevyváženou a vedenou zřetelným, průhledným záměrem zpochybnit kvalitu práce autorky, která se zabývá texty stejného autora ve stejných žánrech. Styl, jímž je recenze psána, navíc podle Putny sugeruje nedostatečnou kompetenci autorky překladu a naopak výsostnou, jedinečnou kompetenci autora recenze. Martin C. Putna se zabývá též faktem, že Anna Kareninová svou reakci na kritiku nepublikovala a poskytla ji pouze přátelům, a spojuje jej s otázkou recenzentské etiky:

Případ Kareninová-Pokorný může skutečně sloužit jako model. První – překladatel, editor, literární kritik (záměrně vynechávám kategorii tvůrce původní krásné literatury!) – vykoná náročnou, několik měsíců či spíše let trvající práci, na jejímž základě předloží veřejnosti dílo zbohacující a rozšiřující její kulturní obzor. Druhý – recenzent, který má navíc případně sám ambice v témže oboru – napíše za víkend či za pár hodin ‚kritiku‘, v níž si všimne jen (domnělých či skutečných) nedostatků a s poukazem na ně dílo odsoudí.

Putna apeluje na redakce novin a časopisů, aby hájili autory proti zlovolným a zaujatým recenzentům, a vyjadřuje se k recenzentské práci z širší perspektivy:

[Ř]ekne-li se ‚kritika‘, nemusí to nutně znamenat ‚kritizovat, nadávat, trhat‘, nýbrž [...] to primárně MUSÍ znamenat porozumění tomu, co a v jakém žánru chtěl autor říci, a pak lze případně i nadávat – ale vždy s respektem vůči autorově práci. [...] [D]aleko více než jakékoliv současné romány, sbírky, překlady, filmy atd. atd. zasluhují dnes ‚nadávání‘ ti recenzenti, kteří spatřují smysl své práce v nadávání.

Otázka nutnosti vcítit se do situace překladatele a pochopit jeho záměr již byla zmíněna výše a uvedený článek dokazuje, že rozhodně není samozřejmostí.

I tón druhé z uvedených kritik autora Martina Pokorného je nepřiměřeně autoritativní. Podle Pokorného sice „vyslovit nad [překladem Beckettova románu *Tso*] souhrnný verdikt není snadné: pochvalou i odsudkem cosi podstatného necháváme stranou“ (*Souvislosti* 4/2003, s. 331), o několik řádků níže se však nerozpakuje odsoudit – když už se to nepovedlo u překladu – alespoň překladatele:

Tomáš Míka – bohužel – není žádný začátečník. Překládá už deset let, mimo jiné barokní prózy, a dokonce snad (*horribile dictu*) občas radí, koho nahnout na Skřípec. Chválit ho za *Watta* s nadějí, že se jeho výkony do budoucna zlepší, by asi bylo bláhové. Míka je dobrý češtinář, ale jen průměrný angličtinář; pokud se hodlá i nadále věnovat literatuře, neměl by tak činit v roli překladatele [ibid.].

Tato nehorázná „rada“ dle mého názoru vypovídá více o Martinu Pokorném než o Tomáši Míkovi a podobný výraz nevraživosti si nedovedu vysvětlit jinak než osobním nepřátelstvím. Tomáš Míka reaguje na kritiku v č. 1/2004, avšak jeho reakce je podryta současným zveřejněním odpovědi M. Pokorného, který zřejmě musí mít „poslední slovo“. Míka celkem pochopitelně viní Pokorného ze „zbrklých generalizací, [...] šíření pomluv a dezinformací“ (s. 220), zejména co se týče mylné informace o Míkově údajné účasti v porotě Skřípce. Dále objasňuje tzv. překladatelské omyly, které se objevily v Pokorného kritice, a závěrem shrnuje:

Celkově lze o recenzi pana Pokorného říci toto: je ve valné většině případů věcně nepodložená a krajně subjektivní. Převládá analytický postup – detailní rozbor prkotin. Syntetické posouzení a odstup od originálu není pan Pokorný zjevně schopen. Názory pana Pokorného na překládání jsou značně dogmatické a varianty překladatelských řešení, které nabízí, prozrazují jeho nevelké zkušenosti s překladem, jež nahrazuje značnou dávkou samolibosti. [ibid.]

Dále Míka poznamenává:

Jsou kritici (a kritičky), s jejichž věcnou, vyváženou a objektivní argumentací je obtížné polemizovat. K nim ale bohužel nepatří pan Martin Pokorný, který je možná nadprůměrným anglistou, k serióznímu kritikovi má však bohužel daleko. Je však jisté, že jeho detailní analytický pohled na text by se mohl dobře uplatnit při redakční činnosti, pokud by ovšem pan Pokorný slevil z jistých svých předsudků o překládání. [ibid.]

Dlužno dodat, že – jak již bylo řečeno – schopnost detailního analytického pohledu skutečně něchybí nejen Martinu Pokornému, ale též valné většině kritiků; tímto krokem však bohužel recenze mnohých z nich často končí.

Poslední kritikou, kterou řadíme do kategorie IV, je článek Jana Vaňka analyzující překlad básní Leonarda Cohena *Hudba neznámého* „oceněný“ anticenou Skřípec (*Literární*

noviny 22/2004), jehož autorem je Václav Procházka. Ten se „rozešel s dvousetletou historií moderního českého básnického překladu a prozodické nauky a vytváří u nás prakticky bezprecedentní formu: básně v řeči nevázané“ (s. 10). Po výčtu některých chyb souvisejících s neznalostí idiomů a gramatických jevů hodnotí Jan Vaněk překlad pomocí kritéria, které lze podle něj používat právě při hodnocení substandardních překladů, a sice jak často je význam nejen změněn, ale otočen v pravý opak původního. Jak dále ukazuje, u Procházky se to děje velmi často. Vedle této elementární neznalosti je významným nedostatkem překladatelovy interpretace také to, „jak zplošťuje a rozměňuje každé subtilnější, příznakovější spojení na obecné, vágní a často i neúplné formulace“ (ibid.). Závěrem lze říci, že i tento překlad slouží spíše jako kuriozita než jako objekt seriózního zájmu kritiky.

Aktuální vývoj časopisecké kritiky překladu můžeme vnímat jako slibný. Za celé sledované období od 60. let je v letech 2000-2005 kritika překladu nejhojnější a v rostoucím počtu se též objevují kritiky, které splňují představu praxeologie o ideálním překladu. Jedním z důvodů tohoto stavu může být rostoucí účast samotných překladatelů na kritice překladu (Petr Onufer, Sylva Ficová, Zuzana Šťastná, Jan Vaněk), potenciálně také aktivita samotných redakcí literárních časopisů, které věnují kritice překladu dostatek prostoru. Díky rostoucímu zájmu o překladatelská ocenění spolu s dalšími faktory, jakými jsou zlepšující se úroveň jazykové vybavenosti či aktivita významných překladatelských osobností, se daří zvyšovat povědomí veřejnosti o komplikovanosti a zároveň důležitosti překladatelské práce, jejíž vysoká kvalita je v zájmu každého z nás.

Četnost kritiky překladu v období 2000-2005:

Kategorie	Počet kritik
I	0
II	6
III	8
IV	14
Celkem	28

3.6 Osobnosti kritiky překladu

Proměny frekvence a podob kritiky překladu během zkoumaného období se týkaly také proměn v okruhu samotných kritiků překladu. Jak již bylo naznačeno výše, profesní zaměření těch, kteří veřejně reflektovali vstup děl zahraničních autorů do české literatury, se v jednotlivých desetiletích měnilo. V této podkapitole se pokusíme shrnout základní charakteristiky kritických osobností v tom kterém období a zamyslíme se nad příčinami a důsledky uvedených tendencí.

V 60. letech byla skupina, jež promlouvala do hodnocení překladu, velmi homogenní – jednalo se vesměs o překladatele etabloující se z významné překladatelské generace narozené ve 20. letech. Většina z nich působila v nakladatelství SNKL(H)U, resp. od r. 1965 Odeon (Josef Čermák, Josef Škvorecký), někteří také jako redaktoři revue *Světová literatura* (Jaroslav Schejbal, Josef Škvorecký). Jiní pracovali v redakci dalšího významného periodika 60. let, *Literárních novin* (Ivo Fleischmann, František Vrba). Kromě Josefa Čermáka a Ivo Fleischmanna se všichni tito kritici zaměřovali na angloamerickou literární oblast. Významný pro oblast českého překladatelství je přínos Josefa Čermáka, který spolu s Bohuslavem Ilkem a Aloysem Skoumalem působil v r. 1970 jako spoluřadatel a editor sborníku translatologických studií *Překlad literárního díla*, jenž vyšel právě v nakladatelství Odeon. V tomto sborníku byly zpřístupněny jinak těžko dostupné příspěvky autorů angloamerických, francouzských, německých, sovětských a polských.

Ne náhodou se samotní překladatelé v této době angažují také v oblasti metakritiky překladu (Aloys Skoumal, Josef Škvorecký). Vzhledem k prakticky nulovému zájmu o překlad v 50. letech pociťují právě tito lidé potřebu reflexe své práce. Ke zlepšení stavu oproti předchozímu desetiletí přitom stačila i samotná zmínka o existenci překladatele, který doposud hrál roli bezejmenného sluhy, a v uvolňující se atmosféře 60. let se přirozeně

začínají kritice překladu věnovat ti, kteří měli k překladu nejbližší, tedy samotní překladatelé. Tento vývoj svědčí o jejich profesionální kolegiálnosti a uvědomělosti.

Po útlumu činnosti v oblasti kritiky překladu v 70. letech přichází v letech 80. na scénu zcela nové osobnosti. Některé patří ještě ke generaci 20. let (Eva Masnerová *1929, Miloš Pohorský *1929), jiné slaví v 80. letech teprve své třicáté narozeniny (Stanislav Kolář *1953, Zdeněk Beran *1959), nebo jsou dokonce ještě mladší (Petr A. Bílek *1962). Vedle věkové diferenciaci však dochází k rozrůznění i v profesním zaměření kritiků. Oproti 60. letům s výjimkou Evy Masnerové a Zdeňka Berana téměř mizí překladatelské osobnosti, nezdá se v této skupině dokonce setkat s absencí jazykové specializace (literární kritikové a historikové Petr A. Bílek, Milan Blahynka či Miloš Pohorský se zaměřují na českou prózu a poezii 19. a 20. století). V této souvislosti lze usuzovat, že vybraní kritikové museli splňovat kritéria ideologická spíše než kritéria jazyková; nepochybně tomu tak bylo v případě Milana Blahynky. Tento stav však zároveň svědčí o tom, že v 70. a ještě v 80. letech bylo oficiálně žádoucnější posoudit přijímané zahraniční (zvláště angloamerické) dílo z hlediska domácí literární situace, tj. podrobit ho „ideologicky nezávadnému“ hodnocení, než přihlížet ke kulturnímu kontextu výchozího textu. Z tohoto hlediska je zajímavá zmíněná polemika M. Pohorského, Z. Berana a nakladatelství Odeon, ve které hraje hlavní roli nový – lze říci exotizující – přístup překladatelky Olgy Špilarové. Nezájem o jazyk originálu, nebo snad spíše nepociťovaná potřeba tento jazyk zkoumat, byly také důsledkem obecně nízké jazykové vzdělanosti.

Velká část kritických osobností 80. let se též uplatňovala nebo uplatňuje v akademickém prostředí: Eva Masnerová působila na katedře překladatelství a tlumočnictví FF UK, na katedře anglistiky působí Zdeněk Beran (Filozofická fakulta Univerzity Karlovy) a Stanislav Kolář (Filozofická fakulta Ostravské univerzity), Petr A. Bílek vyučuje v Ústavu české literatury a literární vědy FF UK.

V 90. letech se věkový průměr kritiků dále snižuje (např. Lucie Podroužková a Petr Čermáček *1972, Ladislav Nagy *1974, Petr Onufer *1976) a z hlediska profesního zaměření se situace podobá období 60. let, neboť se jedná převážně o překladatele (Martin Machovec, Ladislav Nagy, Jana Jašová, Šárka Grauová, Petr Dudek, Milan Macháček, Luboš Snížek, Petr Onufer). Řada z nich se věnuje také editorské a redakční práci v nově vzniklých nakladatelstvích (Jana Jašová, Petr Matoušek, Milan Macháček, Luboš Snížek). Nově promlouvají do kritiky překladu novináři a spisovatelé (Jan Rejžek, Petr Matoušek, Petr Čermáček, Petr Dudek), nadále v této oblasti působí akademičtí pracovníci: Ladislav Nagy a Petr Onufer (Katedra anglistiky a amerikanistiky FF UK), Lucie Podroužková (Katedra anglického jazyka Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity), Šárka Grauová (Ústav románských studií FF UK) a Martin Machovec (Ústav české literatury a literární vědy FF UK).

Vstup mladé generace na scénu překladové kritiky by mohl být posuzován jako ukazatel poklesu prestiže tohoto typu kritické činnosti. Je třeba však vzít v úvahu, že velkou roli hrají jazykové znalosti, k jejichž nabytí měla a má mladší generace daleko snadnější přístup. Ve zkoumaném vzorku recenzí rozhodně nelze uplatnit věkové kritérium jako ukazatel úrovně kritiky. Příchod mladé generace, a potažmo zmíněných novinářů a spisovatelů, však bezpochyby svědčí o otevření „arény“ veřejného hodnocení překladu nejširšímu publiku. Oproti 80. létům tak má možnost vyjádřit se k překladu téměř každý, což lze v kontextu úrovně překladové tvorby 90. let hodnotit pozitivně.

Odrazem nesoustavnosti české kritiky překladu je skutečnost, že spektrum kritiků se neustále proměňuje. V letech 2000-2005 nenacházíme s výjimkou Ladislava Nagye a Petra Onufera žádné personální styčné body s předchozím obdobím. Profesní zaměření kritiků se však příliš nemění, až na novináře a spisovatele, kteří již do této oblasti nepromlouvají. Značná část recenzentů se etabluje z řad překladatelů (Alena Dvořáková, Sylva Ficová,

Karel Franczyk, Michal Sýkora, Zuzana Šťastná, Martin Pokorný, Jan Vaněk) a nadále přetrvává vysoký počet vysokoškolských pedagogů (Kamila Chlupáčová, Renáta Tomášková, Klára Bicanová, Michal Peprník), což lze vnímat jako důkaz náročnosti této činnosti a potenciálně též snahy o propojení vědecké činnosti s kritickou praxí.

V období od 90. let si také můžeme povšimnout kladné role, kterou v rozvoji kritiky překladu a hledání nových kritických osobností sehraává Soutěž Jiřího Levého organizovaná Obcí překladatelů. V kategorii kritiky překladu se umístilo několik osobností, které později publikovaly: Anna Schwabiková (ročník 1995-1996), Sylva Ficová (ročník 1995-1996) a Jan Vaněk (ročník 1998-1999). Zájem o tuto kategorii je však ze strany soutěžících bohužel stabilně nízký: přestože se podle informací tajemnice Obce překladatelů Jarmily Zelenkové v posledních letech počet příspěvků ustálil na dvou až třech, v některých ročnících nebyla tato kategorie zastoupena dokonce vůbec. Od ročníku 2003-2004 proto porota udílí namísto standardních ocenění 1.-3. místem pouze mimořádné uznání.

4. Kritika překladu a věda o překladu

Teorii kritiky překladu a jejím metodám je věnován prostor ve většině nejvýznamnějších translatologických publikací českých, ale zejména slovenských autorů 2. poloviny 20. století. Dále se toto téma objevuje ve statích uveřejněných v odborných periodikách filologických a literárněvědných (*Československá rusistika*, *Slavica Slovaca*, *Romboid*) i translatologických (*Dialog*, *Translatologica Pragensia*, *ToP*), nověji pak v různých sbornících. Od poloviny 80. let a zejména pak v 90. letech můžeme sledovat rostoucí snahu zapojit zahraniční systémy a modely kritiky překladu, především modely teoretiků a teoretiček německých a anglických (Katharina Reiss, Wolfram Wilss, Juliane House, Peter Newmark). Tento trend odpovídá požadavkům na „zvědečtění“ a rostoucí interdisciplinární charakter překladatelství. Pro vymezení širší pramenů, ze kterých jsem v této části práce čerpala, jsem použila kritéria dostupnosti toho kterého materiálu pro případné zainteresované kritické osobnosti. Vedle českých a slovenských autorů jsem tedy v omezené míře vycházela i z autorů jiných národností, jejichž příspěvky byly přeloženy a uveřejněny v českých či slovenských periodikách a publikacích. Jedinou výjimku tvoří cizojazyčná monografie *Miscellany on Translation Criticism*, kterou v r. 1994 vydala Univerzita Karlova.

Vzhledem k zaměření a rozsahu této práce uvedeme pouze nejdůležitější body jednotlivých aspektů překladové kritiky s důrazem na ty poznatky, které lze aplikovat v kritické praxi. V poslední podkapitole se pak pokusíme porovnat teoretické uvažování o překladové kritice s reálnou situací časopisecké kritiky překladu ve zkoumaném období.

4.1 Typy kritiky překladu

Vladimír Vendyš (1958) rozlišuje kritiku překladu, resp. typy recenzí hodnotících překlad, z hlediska funkce a publika, jemuž jsou určeny. Ve svých „Poznámkách

k recenzování překladů“ vymezuje recenze určené pro tisk a recenze služební (pro vnitřní potřebu). Zatímco s první skupinou se vzhledem k nepatrným publikačním možnostem lze setkat pouze zřídka, u druhé skupiny došlo podle Vendyše zejména za posledních několik let k ohromnému růstu.

Anton Popovič (1974b) se na překladovou kritiku dívá z hlediska její geneze. V kritické praxi tak tato kritika nabývá dvou základních podob: v prvním případě je to kritika, která pracuje přímo s originálem (kritika překladu *sensu stricto*), v druhém, dle Popoviče vzácnějším případě kritika, která s originálem nepracuje. Jedná se tedy buď o kritiku na půdě teorie překladu, anebo na půdě literární kritiky, která konfrontuje poetiku přeloženého díla se současným literárním programem.

U Jána Ferencíka (1982) nacházíme podobné dělení kritiky jako u Vladimíra Vendyše, a to na kritiku společenskou a účelovou. Zatímco společenská kritika nese prvořadou důležitost pro vývoj národní překladové kultury, kritika účelová má tu výhodu, že se přímo účastní definitivní formulace překladového textu (jedná se o posudky a expertízy pro potřeby nakladatelství a jiných institucí). Charakteristickým rysem účelové kritiky je také její úzká adresnost, neboť se zásadně nepublikuje.

Konečně Braňo Hochel (1990) použil pro své členění přednášku P. Plutka na Letní škole originálního a překladového textu v Nitře, která byla přednesena pravděpodobně v r. 1979. Je důležité vyzdvihnout skutečnost, že Plutko v ní vychází z analýzy recenzí a článků o překladové produkci ve slovenských a českých literárních časopisech; jeho dělení tedy odráží skutečný stav překladové kritiky, což je významné nejen v kontextu této práce. Typy kritiky překladu mohou tedy 1) mít charakter kritiky původní literární tvorby; 2) všimnout si překladového díla z hlediska domácí literární situace; 3) všimnout si i stylistických zvláštností slovenského (resp. českého) textu, a 4) mít charakter interpretačního modelu překladové kritiky, která pracuje s komunikativní situací originálu a překladu. Jak vidíme, konkrétní

kritika může spadat i do více uvedených kategorií. Zároveň typy 1)-3) můžeme zahrnout pod oblast literární kritiky, jež nepracuje s originálem (Popovič 1974b), zatímco až typ 4) spadá do oblasti teorie překladu. Vzhledem k tomuto rozdělení lze předpokládat, že první tři typy v součtu početně převyšovaly typ čtvrtý, který zastupuje kritiku překladu sensu stricto. Toto kvantitativní vymezení odpovídá i zjištěním, které jsme učinili v rámci této práce (zvláště do konce 70. let), kde však namísto Plutkova dělení používáme podobného typu dělení, a to podle délky, resp. analytické hloubky hodnocení překladu.

4.2 Funkce a cíle kritiky překladu

V podnětném článku „Literárna kritika ako jazyk“ rozlišil Janusz Slawiński (Slawiński 1968, Bagin 1981) čtyři rozměry literárněkritické činnosti: funkci operativní (kritika na linii autor – veřejnost), interpretačně-hodnotící (vztah kritické výpovědi ke konkrétní literární realizaci), postulativní (kritika na linii autor – dílo) a metakritickou (vztah kritické výpovědi k vlastním povinnostem a cílům). Tuto typologii literárněkritických funkcí částečně převzal Popovič (1974b), který hovoří o třech funkcích kritiky překladu ve vztahu k jednotlivým členům komunikačního aktu, a to o funkci postulativní (směřující k překladateli), analytické (směřující k textu) a operativní (směřující ke čtenáři). Pod postulativní funkcí kritiky rozumí zhodnocení výběru textu na překlad směrem k originálu i ke kontextu literatury, do které dílo vstupuje. Ovlivněn společensko-kulturními okolnostmi zde Popovič uvádí takové požadavky jako „dostatečná propagace ideově-estetického profilu literatury originálu“ apod. Analytická funkce kritiky spočívá v komplexní textové analýze, jež má ukázat, na jaké úrovni se pohybuje překladatel při uplatňování pracovních postupů. Operativní funkci pak kritik uplatňuje ve vztahu k příjemci a obecně se jí rozumí vztah mezi „domácím“ a cizím“. Braňo Hochel (1990) upozorňuje na oslabení této složky vzhledem k omezenému rozsahu recepce překladové

kritiky, jejímž adresátem je většinou odborník (s tímto názorem však lze polemizovat v případě společenské kritiky překladu). Zároveň kriticky poznamenává, že Popovič uvažuje o kritice překladu analogicky jako o kritice nepřekladové tvorby, a vyzdvihuje důležitost koncepce překladu (viz dále).

Kritika překladu má přirozeně napomáhat především zvyšování úrovně překladové tvorby a reflexi překladatelských řešení, nezastupitelnou roli však hraje i pro dějiny překladu - „je tkanivom, z ktorého sa utkáva prekladová história“ (Ferenčík 1982, s. 39) - a pro výuku překladu. V posledních letech se zvýšený důraz klade i na vzájemný vztah kritiky překladu a překladatelské teorie (Tooper 1994, Salevsky 1994, Vízdalová 1997). Jak uvádí Bohuslav Ilek (1986, s. 320-321), „kritika překladu se opírá o teorii překladu, ale sama jí zase pomáhá osvětlit některé zákonitosti a procesy překládání“. Zejména to platí pro oblast modelování procesu překladu a definice pojmu ekvivalence.

4.3 Osobnost kritika v teorii

Tradičně vysoké nároky kladené na kritika překladu často ostře kontrastují se skutečností. Na problematice ideální osobnosti kritika ve sledovaném období tak lze velmi dobře vidět, jak se liší preskripce od deskripce.

Hana Jechová ve svém příspěvku „O zásadách při posuzování překladu“ (1958) uvádí, že posuzovatel musí být vždy „nadaným, kulturním člověkem, který sám dovede zvážit, jakého měřítka může a musí pro určitý překlad použít“. Zároveň by se měl bezpečně orientovat v literatuře domácí i té, z níž je překládáno, a důkladně znát originál i překlad posuzovaného díla. Tyto požadavky staví kritika překladu do obtížné pozice, neboť jeho úkolem je zhodnotit dílo v rámci obou literatur, přičemž musí jasně rozlišovat, kdy posuzuje autora a kdy překladatele. Dále ve svém referátu se nicméně autorka staví dvojnásobně ke kritikům, kteří neznají jazyk originálu. Přestože jejich posudek nemůže být

pro zhodnocení překladatelovy práce zcela směrodatný, považuje jejich příspěvek za přínosný, neboť „někdy [...] upozorní na věci, kterých by si dobrý znalec originálu nevšiml. Kritik, který „není zatížen originálem“, může např. snadněji vystihnout, jaký význam má překlad pro domácí literaturu“ (s. 113).

Josef Škvorecký (1960) hovoří o odpovědnosti kritika překladu. Ta je „v jistém smyslu daleko větší než odpovědnost literárního kritika. Jeho měřítka jsou totiž objektivnější, a on proto může daleko plodněji ovlivňovat celkovou úroveň překladatelského umění.“ (s. 153) Dobrý a jazykově vzdělaný kritik tak může překladatele naučit daleko více než spisovatele kritik literární.

Důkladnou znalost jazyka považuje za nezbytnou také Vincent Šabík (1968). Vedle tohoto požadavku uvádí dále speciální filologické vzdělání, znalost originálu a příslušného literárního kontextu a jeho problematiky. Podobný názor zastává Anton Popovič (1974b), jenž klade na základě svého teoretického modelu uměleckého překladu důraz rovněž na kritikovu schopnost stylisticky interpretovat dvě literatury a dva texty, schopnost hodnotit výrazové posuny a analyzovat strukturu textu.

I Ján Ferenčík (1982) považuje odbornost kritika směrem k originálnímu i překladovému textu, jež nazývá „dvojjedností odborností“ (s. 30), za základní podmínku jeho činnosti. Tento typ odbornosti konkrétně spočívá ve schopnostech interpretovat originál i překlad, zhodnotit překlad v textových i nadtextových relacích a zejména vyvodit kritické soudy a zevšeobecňující závěry – tzv. schopnost kritické syntézy (viz dále). Osobnost kritika v reálném světě se dle Ferenčíka pohybuje na dvou pólech. Jedna skupina kritiků tak trpí „kritickým diletantismem“ (s. 32), neschopností posoudit překladový text na základě objektivního rozboru originálu a překladu, druhá naopak „útrapami z učenosti“ (s. 34), jež jsou způsobeny „metodologickým a koncepčním vákuom medzi vedecky dokonale

zvládnutou interpretáciou originálneho a prekladového textu a schopnosťou formulovať nadinterpretáčn  kritick  z avery“ (s. 32).

Milan Hrala (1989) upozorňuje na to, že bez vzdelaných kritických osobností nadaných talentem lze sotva předpokládat úspěch a rozvoj kritického myšlen  vůbec v jak mkoliv oboru. Kritik překladu by dle něj měl být vyhraněnou osobností představující souhrn názorů, vkusu a poŹadavk  vzniklých na základě důkladného a š roce zaloŹen ho vzdelání tak, aby se dokázal vyhnout krajním polohám „kritického impresionismu“ (s. 80), tedy subjektivním a ni m nev zan m soud m, a na druh  straně kritice dogmatick , slep  trvající na dodrŹen  stanovených kánonů a kritérií bez ohledu na zmn y spole ensk  potřeby, vkusu, vývoje jazyka a další obecn  faktory, ale také bez ohledu na vývoj p ekladatelsk  metody a stylu překladu dan  epochy jako celku.

Jako nesm rn  náročnou (a většinou nedostate n  honorovanou) vnímá práci kritiků překladu Zlata Kufnerová (1994). Podle jejích slov je kritika překladu sloŹit jš  neŹ literární nebo textov  kritika o dimenzi původního díla, kter  „vyŹaduje dokonalou znalost nejen východiskového jazyka a mateřštiny, ale i obou literárních a kulturních kontextů“ (s. 39).

Ve sborníku *Miscellany on Translation Criticism* se několik p spěvk  zabývá srovnáním osobností kritika a překladatele. Pavel Toper (1994) uvádí, že dobr m překladatelem se člověk stává snáze neŹ dobr m kritikem: „To evaluate a translation the critic must possess much more professional erudition“ (s. 31). V t to souvislosti cituje S. Babicha: „It is amazing that there appear people who go in for translation criticism at all“ (ibid.). Na druhou stranu se po kritikovi nevyŹaduje, aby byl s m talentovan  p ekladatel. Jako n ro n jš  vn m  pozici kritika i Mladen Jovanovi : „An ideal translation critic is a critic whose knowledge of all the relevant matters should be equal to, or greater than, that

of the translator [...]. It is not only that the translation critic should know better, he should perform better as well.” (s. 96-97)

4.4 Ideální kritika překladu

Podobně jako je tomu v případě charakteristiky osobnosti kritika, ani názor na to, jak by měla z preskriptivního hlediska vypadat ideální kritika překladu, se mezi jednotlivými autory nijak zásadně neliší.

Podle Vladimíra Vendyše (1958), jenž se zabývá především recenzemi služebnými (viz výše), je primárním úkolem kritika pochopit „ducha překladu“ (s. 102); teprve poté si může začít všímat realizace překladu v užším slova smyslu. Důležité jsou celky, „nesmí se stát, aby se recenzentovi, a pak i jeho čtenáři, mezi stromy ztratil les“ (tamtéž). Nestačí vytknout konkrétní nedostatky překladu, kritik by měl ukázat i jejich hlavní kořeny a také uvádět vlastní řešení. „Nejde v prvé řadě o to, dát známku z překladatelského umění, nýbrž o to, vystihnout překladatelův styl, způsob, jakým se překladatel vyrovnává se stylem autora.“ (s. 103) Vendyš zde již nepřímou hovoří o důležitosti pochopení překladatelovy koncepce překladu, kterou zdůrazňují pozdější teoretici.

Jak napovídá název, v článku „O dvou zásadách kritiky překladu“ klade Josef Škvorecký (1960) dva zásadní postuláty, které jsou základními předpoklady dobré kritiky překladu. První z nich je předpoklad „pozitivně“ motivované kritiky vedené snahou pomáhat překladateli, druhý souvisí s eliminací subjektivních nebo neoprávněně generalizujících úsudků. Škvorecký jako první užívá termínu „koncepce překladu“ (s. 156), jež umožňuje „vnést do detailů [...] překladu pokud možno důsledný řád, jenž by co nejvýrazněji tlumočil autorův zásadní postoj ke skutečnosti“ (s. 157). Kritik nesmí překlad soudit jen podle svých vlastních koncepcí, ale musí se v první řadě snažit zjistit, jaká – a zda nějaká – byla koncepce překladatelova. Na ni se pak sice nedají svádět evidentní chyby

apod., avšak tyto chyby jsou přesto odpustitelnější než absence celkového pojetí. Škvorecký zde hovoří nejen o ideálu kritické práce, ale též o ideálu práce překladatelské.

V rámci stati Ivana Kaškina (1962) „Běžné záležitosti (Poznámky k stylu překladatelské práce)“, která vyšla v časopisu *Dialog*, se autor dotýká i problematiky kritiky překladu (s. 63-69). Zásadní úlohu kritika překladu spatřuje v odhalení úkolu, který si klade autor originálu, ve stanovení, jak byl tento úkol pochopen a řešen překladatelem, a konečně v umění podat své hodnocení čtenáři. Hodnotící kritéria jsou přitom relativní a vyplývají z žánru a kulturně historických a národnostních okolností. K hodnocení je třeba přistupovat funkčně a vycházet ze záměru překladatele a z podmínek hodnocení. Opět se zde tedy implicitně objevuje myšlenka překladatelské koncepce. Podobně jako Škvorecký varuje Kaškin před subjektivností a se Škvoreckým se shoduje i v důležitosti „výchového“ poslání kritiky: „Kritik svým hodnocením musí pomoci překladateli nalézt vlastní tvůrčí osobnost a čtenáři musí pomoci správně pochopit dílo autora, ale i překladatele“ (s. 69).

V *Umění překladu* Jiřího Levého (1998) nacházíme snahu překonat subjektivitu kritiky. Jeho ideálem je deskriptivní metoda, díky níž je možné docílit objektivitu prostřednictvím „jemného srovnávání převodu s předlohou a takřka statistického hromadění detailních odchylek. [...] Jisté procento odchylek bude náhodné, ale část jich bude příznačná pro poměr překladatelova osobního i dobového stylu ke stylu předlohy“ (s. 147).

Podobně Peter Birčák (1985) ve své kritice překladu románu Čingize Ajmatova varuje před podceňováním „drobných“ chyb. „Od nekorektnosti k hodnotovým mankám je totiž iba krôčik, a keď sa urobí častejšie, potom pre naše prekladateľstvo nebude útechou ani najvyššia úroveň teoretizovania.“ (s. 55)

Braňo Hochel (1990) hovoří o metatextovém charakteru překladu. Skutečnost, že „preklad je primárne výpoveďou o pôvodnине, nie o realite“, posouvá do centra zájmu

překladové kritiky opět koncepci překladu. V kritice překladu potom jde o konfrontaci překladatelovy koncepce a její realizace na jedné straně a kritikovy koncepce a představy o její realizaci na straně druhé. Hochel zároveň kritizuje nedostatečnou pozornost, kterou Popovič (1974b) i Ferenčík (1982) koncepci překladu v souvislosti s kritikou věnují.

V 90. letech se do popředí dostává problematika subjektivnosti kritiky překladu a snahou řady teoretiků je ukázat cesty, jak tuto subjektivnost překonat. Ani ideální kritika překladu však nikdy nemůže být zcela prosta onoho subjektivního prvku, jenž pramení z individuálnosti percepce literárního díla (např. Toper 1994, Janičijević 1994). Také Ivana Vízdalová (1997) hovoří o subjektivních rysech kritiky překladu a na základě toho argumentuje proti jejímu autoritativnímu vystupování. Kritika překladu by měla „spíše upozorňovat na případnou nízkou kvalitu překladu, svým způsobem tak i brát v ochranu autora originálu, jehož dílo může být špatným překladem do jisté míry znehodnoceno“ (s. 24). Žádná kritika by však ve svém závěru neměla postrádat jasně zformulovaný a kompetentní kritický soud – tedy to, co Ján Ferenčík nazval nadinterpretacním kritickým závěrem.

4.5 *Postup tvorby kritiky překladu a její metody a kritéria*

Návody, jak konkrétně postupovat při hodnocení překladu a jaká kritéria při tom aplikovat, jsou nejvýznamnějším přínosem translatologie kritické praxi. Srovnání těchto metod však často komplikuje rozkolísaná a nedostatečně definovaná terminologie, která často vychází z obecného modelu zabývajícího se nejrůznějšími aspekty překladu. V této podkapitole se přesto pokusíme porovnat příspěvky osobností překladatelské teorie i praxe uvedeného období.

Hana Jechová (1958) vymezuje dvě hlavní oblasti, kterým by se měl kritik ve své práci věnovat: zhodnotit celkový dojem a analyzovat jednotlivé složky. V kritice je

především nutné zvážit, „jak důsledně užívá překladatel přijaté metody, nakolik vytvořil ve svém překladu jednolitý styl a v jakém poměru je tento styl ke stylu originálu i k původní tvorbě domácí“ (s. 112). V závěru svého článku uvádí autorka následující přehled bodů, podle kterých by měl posuzovatel postupovat (s. 119):

- 1) Uvést kritiku původního díla, a to především vzhledem k literatuře, do níž se dílo překladem dostává.
- 2) Posoudit překladatelské pojetí.
- 3) Posoudit překladatelskou metodu, tj. její oprávnění nebo vhodnost a důslednost v jejím užití.
- 4) Posoudit překlad ve vztahu k originálu – zde je třeba si všimnout věcných chyb, vynechávek či dodávání a posunutí významu.
- 5) Posoudit jazykovou stránku překladu v nejširším slova smyslu (především v ohledech lexikálních a syntaktických).

Poslední dva body jsou podle Jechové rovnocenné, přestože v různých obdobích se kladl důraz na věrnost (bod 4) či na volnost (bod 5). Všechny jevy zkoumané v rámci těchto dvou aspektů je třeba hodnotit ve vztahu k celému překladu a k překladatelské metodě. Nejde pouze o rozbor jevů, ale zejména o jejich celkové zhodnocení.

Vincent Šabík (1968) navrhuje poněkud odlišný postup. Východiskem kritiky je v jeho pohledu analýza vztahu překladu a originálu, mezi nimiž stojí překladatelská individualita. V této fázi jde o zhodnocení širokého okruhu problémů: zhodnocení koncepce překladu, volby překladatelských prostředků, překladatelské interpretace originálu a realizace ekvivalentu jeho umělecko-stylistických hodnot. Šabík upozorňuje na skutečnost, že u tzv. chyb jde často pouze o různá překladatelská pojetí; za horší než chyby považuje zfalšování celkové atmosféry originálu, neutralizování jeho stylu, setření funkčnosti normy a literárně-uměleckých hodnot. Zároveň si je vědom náročnosti těchto

požadavků, která často vede k tomu, že se tato analýza přenechává literární komparatistice. Kritika překladu se však tímto nevyčerpá, neboť je třeba se zabývat i otázkami spojenými s recepcí překladového díla a funkcemi překladové literatury vůbec. Jen tak lze překonat „falošnou izoláciu [...] národnej literatúry“ (s. 81; podrobněji v kapitole 5).

Anton Popovič (1974b) proces tvorby kritiky jako takový nepopisuje, avšak uvádí funkce kritiky překladu, které by měly být v každé konkrétní kritice naplněny (viz podkapitolu 4.2). Dochází k podobným závěrům jako jeho předchůdci:

Ťažisko kritikovej aktivity jednako zostáva na rovine, ktorú v synchronickom aspekte prezentuje literárna situácia, v diachronickom literárny vývin. Literárny kritik, ktorý sa zameriava na preložené diela, má posudzovať konkrétny produkt predovšetkým z literárnej situácie, a tomuto aspektu má podriadiť všetky kritické registre, akými disponuje. [s. 251-252]

Pragmatický model kritiky překladu najdeme u Jána Ferencíka (1982). Takto vypadá jeho modelový proces tvorby kritiky rozdělený do dvou fází tak, jak následují v čase (s. 40-41):

1) Analýza

a) interpretace originálu	interpretace překladu
- zjištění literárních a jiných kontextů originálu	- koncepce skutečná, zjištění její odůvodněnosti
- zjištění textových vlastností originálu	-zjištění vlastností překladového textu
- předpoklady pro vznik překladu	
- předpokládaná optimální koncepce překladu	- zařazení do kontextu domácí překladové literatury
b) závěry konfrontační interpretace originálního a překladového textu	

2) Formulování kritiky (syntéza)

- a) faktografická informace o vzniku originálu a překladu v rozsahu potřebném pro komplexní identifikaci díla
- b) výsledky konfrontační analýzy originálu a překladu jako východisko pro kritické hodnocení a závěry
- c) zhodnocení překladového textu jako tvořivého aktu
- d) kritické zevšeobecnění a závěry (metodické, kulturně-společenské aj.)

Zatímco první fáze má charakter objektivní, syntetizující část je vždy subjektivní a nese „stopy autorovho talentu, úrovne jeho vzdelania, kompozičných a štylistických schopností, literárneho vkusu a iných osobných vlastností“ (s. 41). Dále autor konstatuje, že ve skutečnosti je každý proces formulování kritiky vzhledem k individuálním vlastnostem tvůrců a posuzovaných textů odlišný. Jednotnou metodu není možné stanovit; kritik si ji vždy musí zvolit tak, aby mu s ohledem na jeho vlastnosti a závěry získané analytickým procesem co nejlépe vyhovovala a co nejpersvědčivěji umocňovala zvolenou argumentaci. Lze také využít různé styly – od vědeckého po beletrizující, od vážného až po humorný a satirický – a formy jiných žánrů, především publicistického (recenze, zpráva, komentář, fejeton apod.; podrobněji Bagin 1981).

Bohuslav Ilek (1986) reprodukuje několik bodů z návrhu kritérií hodnocení překladatelské práce, které vydal 16. března 1961 Svaz československých spisovatelů u příležitosti připravovaného ustavení své překladatelské sekce:

- 1) Jak překladatel pochopil originál v jednotě obsahu a formy, zejména ideu díla a styl autorův, popř. i problémy žánru; tu i otázky různých eventuálních posunů v pojetí a v základním ladění, 2) jaké výrazové bohatství českého jazyka postavil překladatel do služeb překladu, zejména v obrazné řeči a kresbě postav (tu i tvořivá odvaha, novost nebo ořelost prostředků, hutnost), ve stavbě věty, v rytmu a intonaci, popř. eufonii, 3) jak se překladateli daří vystihnout jemné odstíny autorova stylu (např. v lyrických pasážích, v mluvní charakteristice aj.), jak si

dovede poradit v případě nutných substitucí a kompenzací, 4) jak překladatel zvládá jednotlivé, spíše technické problémy překladu, např. převod dialektismů, archaismů, argotismů, reálií aj., 5) výsledně je nutno charakterizovat celkovou kulturu překladů, vhodnost popř. přínos překladatelské metody, a vyzvednout hlavní klady, popř. nedostatky. [s. 318]

K tomuto návrhu je připojena i klasifikační stupnice: překlad dobrý – prostřední – špatný, přičemž každý stupeň lze dále odstupňovat. Ilek poté srovnává tyto požadavky s pěti body kritických postupů Petera Newmarka (1988, s. 181-182): 1) analyzovat záměr, funkční jazykovou dominantu, témata, tonalitu, styl, literární kvalitu a kulturní rysy originálu, 2) provést detailní srovnání textů originálu a překladu a zaznamenat všechny důležité sémantické, pragmatické a ideologické rozdíly buď v celém textu, nebo ve vybraných částech, 3) stanovit rozdíly v celkovém dojmu z původního textu a z překladu a zejména zhodnotit obsahovou interpretaci, 4) celkově zhodnotit překlad. Newmark upozorňuje na to, že kritika překladu je výkon náročný na imaginaci a soudnost, a zřídka je objektivní.

Milan Hrala (1987, 1989) hovoří o kritériích hodnocení překladu. Tato kritéria vychází ze specifčnosti vztahu původní a překladové beletrie, jenž v čase podléhá změnám a stále více směřuje k samostatnému postavení překladu v rámci národní kultury. Hrala ukazuje problematičnost stanovení kritérií pro kvalitu překladu na protikladných názorech na překlad, jak je uvedl Theodore Savory ve své knize *The Art of Translation* vydané v r. 1956 a později převzal mj. V. N. Komissarov (*Slovo o perevodě* z r. 1973), a dále se zabývá pojmy jako adekvátní, věrný, odpovídající, ekvivalentní, kongeniální či filologický překlad, které vyjadřují snahu postihnout dané kritérium a zároveň vyjádřit princip, na kterém toto kritérium vzniká. Podrobněji se věnuje principu funkční ekvivalence, jak ji definoval A. V. Fjodorov a především A. Ljudskanov. V dalším výkladu mapuje pokusy o stanovení kritérií kvality překladu, zejména problematiku překladatelské ekvivalence V. N.

Komissarova. Ten vymezil několik rovin ekvivalence od roviny jazykových znaků až po rovinu cíle komunikace, čímž „značně usnadnil proniknutí jak do hloubky překladatelské práce, tak do posouzení jejího výsledku“ (Hrala 1989, s. 87). Milan Hrala také polemizuje o užitečnosti pojmu „realistický překlad“, jenž začal používat Ivan Kaškin a pracoval s ním mj. Jiří Levý. V závěru této části dochází ke konstatování, že funkce překladu je proměnlivá, a tedy ani

problém kvality překladu nespočívá v užití formě; odpověď na tuto otázku nad každým jednotlivým dílem je třeba hledat v první řadě v tom, do jaké míry je schopen konkrétní překlad splnit požadavky, které jsou na něj v dobovém a společenském kontextu kladeny, jinými slovy, jak je schopen plnit funkce, které mu stanoví vývoj společnosti a její kultury, v níž má překlad své místo [Hrala 1987, s. 42].

Proměnu funkcí překladu pak ukazuje na dějinách českého překladu. Závěrem vyzdvihuje skutečnost, že

kritika překladu musí neustále svá kritéria prověřovat, doplňovat a obměňovat podle důležitých okolností, daných vývojem společnosti, její kultury, literatury i jazyka, musí reagovat na vývoj překladatelství jako součásti národní kultury, pečlivě registrovat jeho vnitřní posuny, zejména v oblasti překladatelské metody [ibid.],

neboť kritika překladu je společenským jevem se samostatným vztahem k realitě.

Dagmar Knittlová (1995) určuje jako v současnosti optimální metodu posouzení překladu deskriptivní složkovou analýzu zaměřenou na výpovědní celky a beroucí v úvahu sociokulturní kontext, pragmatický aspekt a textové parametry včetně stylové problematiky. Pro konkrétní hodnocení překladu navrhuje použít schéma textových filtrů S.

Herveyho a I. Higginse (1992)⁴, jež klade důraz na posouzení správnosti strategických rozhodnutí v oblasti kulturní transpozice. Tím se daří zapojit kontext v nejširším slova smyslu, což přispívá k objektivnosti kritiky.

Podle Ivany Vízdalové (1997) musí být prvním krokem každé kritiky překladu stanovení účelu kritiky, jejího metodického postupu a žánrové podoby. Dále navrhuje některé konkrétní možnosti metodických postupů kritiky, a to podle modelů Kathariny Reissové (ekvivalence textových rovin, textových segmentů a jednotlivých výrazů vzhledem k výchozímu textu) a Wenera Kollera (s. 24-30).

4.6 Realita překladové kritiky na pozadí preskripce

Předmětem zájmu této práce je především reálná situace kritiky překladu, resp. zkoumané části této oblasti v období od 60. let do současnosti. V následující podkapitole proto využijeme poznatky předchozích podkapitol k tomu, abychom porovnali preskripci s deskripcí – představy translatologické teorie či praxeologie (Popovič 1974b, s. 34) o překladové kritice se skutečným stavem kritiky překladu.

4.6.1 Proměna funkcí

Vyjdeme-li z předepsaných funkcí překladové kritiky, můžeme zaznamenat již od 60. let jejich proměny. V 60. letech se kritika teprve začíná sporadicky objevovat, převažuje velmi stručné hodnocení, které má většinou za úkol pouze upozornit na práci překladatele a ohodnotit ji, zpravidla kladně. Tento stav je sice nepochybným zlepšením v porovnání se situací 50. let, kdy nebylo jméno překladatele většinou ani uvedeno, avšak k oné „ideální“ kritice překladu má stále velmi daleko a o její funkci jakožto prostředku zvyšování úrovně

⁴ Schéma textových filtrů má překladateli pomoci posoudit, co je pro daný text relevantní, a usnadnit mu tak strategické rozhodování. Schéma obsahuje pět aspektů: kulturní, formální, sémantický, jazykových vrstev a žánrový. Stejného schématu lze použít i při kritice překladu. Nespornou výhodou tohoto přístupu je přesun pozornosti překladatele/kritika od detailů k celku, tj. k překladatelské koncepci.

překladové tvorby lze právem pochybovat. V 60. letech můžeme proto funkci kritiky překladu označit za „osvětovou“; jejím hlavním úkolem je upozornit čtenáře na existenci překladatele a na vnímání daného literárního díla nikoliv jako díla původního, ale jako překladu. V 70. letech s útlumem překladové i kritické tvorby se bohužel i tato funkce vytrácí. Osmdesátá léta nicméně přináší první pokusy o posílení „vzdělávací“ funkce kritiky překladu: překladová kritika si začíná klást náročnější cíl zvyšování úrovně překladové tvorby a přináší první reflexe překladatelských řešení. Tato funkce je dále posilována v 90. letech, kdy rozvoji kritiky paradoxně nahrává velmi špatná úroveň překladů. Na důležitosti nabývá současně role kritiky překladu jako kontroly překladatelské práce, která s diskutovanou „vzdělávací“ funkcí úzce souvisí.

Co se týče významu překladové kritiky pro dějiny překladu, navzdory zlepšující se situaci musíme tuto funkci označit za nedostatečnou. Kritice překladu chybí především soustavnost, hodnocení překladů jsou roztroušená po literárních a společenských periodikách a chybí jim společný jmenovatel. Tato práce se pokouší přispět ke zmapování alespoň části této oblasti a nalézt obecné tendence, kterým překladová kritika podléhala.

Diskutabilní je též přínos kritiky překladu pro translatologickou vědu; překladová kritika by se např. mohla zásadní měrou uplatnit ve zkoumání problematiky funkční ekvivalence. Ačkoliv v současné době tvoří značnou část kritiků překladu samotní překladatelé či jazykoví odborníci (v našem případě anglisté), u nichž lze předpokládat znalost alespoň základních teoretických poznatků (minimálně dílo J. Levého), kritická praxe ukazuje, že mezera mezi teorií a praxí zůstává nepřekonána. Tuto skutečnost na druhou stranu ospravedlňuje společenská úloha časopisecké kritiky překladu, jež je určena širší čtenářské obci.

4.6.2 Osobnost kritika a problém subjektivity

Osobnosti, které za uvedené období přispěly svými kritickými postřehy do oblasti kritiky překladu, jsou značně rozrůzněné a u mnoha z nich se lze jen těžko dopátrat jejich totožnosti. Porovnání s ideálem popsáním v teorii je proto velmi komplikované, ne-li nemožné. Přesto lze z mnoha kritických příspěvků vyrozumět jeden základní nedostatek, a to zjevnou neznalost originálu. Zvláště před r. 1989 však tento nedostatek nebylo možno přičítat na vrub samotnému kritikovi: jak uvedl v e-mailové korespondenci Stanislav Kolář, anglické originály byly v té době prakticky nedostupné, a tak měl kritik svou činnost zkomplikovanou. V 90. letech tento problém ustupuje do pozadí.

V kritické činnosti obecně představuje vždy jeden z nejvážnějších problémů nedostatek objektivity. Lze souhlasit s Josefem Škvoreckým (1960, s. 153), že kritik překladu se může opřít o originál, který mu pak poskytuje mnohem objektivnější měřítko. Silné přesvědčení jednotlivých kritických osobností o tom, co je v překladu „správné“ a co „špatné“ bohužel často vede k tomu, že podléhají tomu, co Milan Hrala (1989, s. 80) označuje jako „kritický impresionismus“. Kritik najde několik řešení, které se mu nelíbí, a na základě toho odsoudí celý překlad. Totéž samozřejmě platí, i když to není zdaleka tak časté, u kladného hodnocení překladu.

4.6.3 „Ideální“ kritika překladu v praxi

Srovnáme-li představy teoretiků o ideální kritice překladu, nejzásadnějším problémem se ukazuje být během celého období neschopnost kritické syntézy. Tato skutečnost souvisí s nesoustavností a povrchností kritiky, nicméně i kritikám, které jsme zařadili do kategorie IV, nadinterpretací kritický závěr zpravidla chybí. Jak jsme již uvedli, podle Jána Ferencíka (1982, s. 32-34) může tato skutečnost vznikat ze dvou příčin: první označuje jako „kritický diletantismus“, tj. odbornou neschopnost objektivně

zhodnotit originál a překlad, druhou jako „útrapy z učenosti“, kdy sice kritik velmi dobře zvládne interpretaci originálu i překladu, ale není schopen odpoutat se od drobných výtek a zformulovat syntetický závěr. Dle mého názoru můžeme absenci nadinterpretací kritického závěru přičítat od 90. let v rostoucí míře právě „útrapám z učenosti“: kritikovi nechybí schopnost analyzovat originál a překlad, ale nedokáže zhodnotit překlad jako celek. Domnívám se, že značný podíl na tom má neznalost pojmu překladatelské koncepce nebo nedostatečné povědomí o něm. Přitom právě zhodnocení překladatelova přístupu k textu, které pak ovlivnilo jeho řešení jednotlivých překladatelských problémů, a diskuze o něm by daleko více posílila přínos kritiky překladu pro překladatelskou teorii i praxi a pro dějiny překladu.

Dalším velkým problémem reálného stavu překladové kritiky je roztržitost a nejednotnost hodnotících kritérií. Ty zdaleka nedosahují komplexnosti popisované v teorii, mnohdy se omezují pouze na jednu jazykovou rovinu a málokdy se dotknou pragmatické roviny překladu. Problematické je také chápání a schopnost zakomponování dobového a společenského kontextu do kritiky, nicméně tento nedostatek je vždy vyvážen cenností synchronního pohledu, který zpětně pomáhá formovat (a formulovat) překladatelskou normu.

Přičinám neuspokojivého, i když zlepšujícího se stavu překladové kritiky budeme věnovat pozornost v závěrečné kapitole. Zde se také zamyslíme nad směřováním kritiky překladu a nad jejími současnými perspektivami.

5. Kritika kritiky překladu

Hodnocení překladu, plnící důležitou funkci spojovacího článku mezi překladatelem a čtenářskou veřejností, je od počátku své existence podrobováno kritice jak překladatelů, tak samotných kritiků. Tato kritika operuje výtkami jako povrchnost, paušalizace, ale především nedostatečnost, nebo dokonce neexistence. Od konce 50. let a zejména v letech 60. se začíná na nepřítomnost kritiky překladu upozorňovat jako na skutečně nejvýznamnější problém recepce překladové literatury u nás (a nejen u nás [Toper 1994, s. 25]), neboť je neklamným signálem nezájmu literární kritiky o tuto oblast a zpětně se odráží v úrovni překladatelské produkce vůbec. Ne náhodou byla v roce 1993 jednou z kategorií nově vzniklé Překladatelské soutěže Jiřího Levého ustanovena právě „kritika překladu“; tato kategorie je však tradičně zastoupena velmi nízkým počtem zaslaných příspěvků a z tohoto důvodu již několikrát k udělení ceny nedošlo.

S metakritikou literárního překladu se lze setkat v odborných časopisech a sbornících, jakož i v periodikách určených širší veřejnosti a v translatologické literatuře. Toto téma se objevuje na konferencích, na nejrůznějších setkáních překladatelů i v rozhovorech s překladateli a dosud dost možná zaplnilo více stránek než kritika překladu jako taková. Vedle zmíněných výtek se zároveň mnoho prostoru věnuje hledání příčin daného stavu. Obojí se pokusíme v této kapitole načrtnout.

5.1 *Konec 50. let a 60. léta*

Koncepce kultury po r. 1948, která se omezovala na frázovitost a uniformitu, se již před polovinou 50. let začíná ukazovat jako neudržitelná. Komunistická strana a vláda si uvědomuje, že pro uspokojení základních kulturních potřeb co nejširších vrstev společnosti je potřeba uvolnit dogmatická měřítká. Oficiálně se tak stalo na XX. sjezdu KSSS v r. 1956 a tato krize oficiální ideologie odstartovala rozkvět vydavatelské a překladatelské činnosti

na konci 50. a na začátku 60. let, jehož přirozenou součástí byla také vlna kritických ohlasů na stav kritiky překladu.

Již v roce 1958, kdy se uskutečnilo týdenní školení tehdejšího Kruhu překladatelů, zazněly v referátech Vladimíra Vendyše a Hany Jechové poznámky dotýkající se úrovně kritiky (*Dialog* 1958, č. 1). V diskuzi, která po těchto referátech následovala, vyslovil požadavek častější a úplnější kritiky překladů v novinách Aloys Skoumal a upozornil na absenci hodnocení významných překladů, např. Bablerova překladu Dantovy Božské komedie. Na návrh Naděždy Slabihoudové, aby překladatelé sami psali kritiky pro tisk, odpověděl Vladislav Stanovský, že zájem o překlady v novinách chybí a nedá se vynutit. Emanuel Tilsch přesto znovu vyslovuje požadavek pozornosti tisku k těm překladům, které jsou tvůrčími činy. Názor, že by čtenáři časopisů posudky překladů přijali s povděkem, následně vyslovil Vladimír Vařecha s podporou několika dalších účastníků diskuze.

O dva roky později uveřejnil v tomtéž periodiku (*Dialog* 1960, č. 4, s. 153-158) Josef Škvorecký stať „O dvou zásadách kritiky překladu“, kde kritizuje autory „anekdoticko-kritických elaborátů“, kteří „nevidí zpravidla pro stromy les a pídí se jen, jako po hrozinkách, po překladatelských zemdleních, po „botách“, které pak triumfálně otloukají překladateli o hlavu“ (s. 154). Takováto kritická činnost, často krajně neseriózní, je dle Škvoreckého naprosto bezcenná a rozhodně neslouží proklamované snaze o zvýšení úrovně překladatelství – právě naopak, je velmi škodlivá, neboť v očích čtenáře stigmatizuje překladatele znamením neumělosti, nepoctivosti a neznalosti. Kritik překladu by se měl v první řadě zajímat o překladatelskou koncepci, ze které musí ve své kritice vycházet.

Jiří Levý se ke stavu překladové kritiky vyslovuje v r. 1963 ve svém *Umění překladu*. Závažný problém spatřuje ve skutečnosti, že se většinou „kritické soudy o překladech neopírají o vlastní estetické názory autorů a mají převážně ráz spíše náhodných poznámek, pokud se vůbec neomezují na paušální formulace o zdařilosti nebo o plynulosti překladu“

(Levý 1998, s. 36). Jako zásadní východisko kritiky překladu klade stanovení normy, tedy zformulování jasné představy o cíli a podstatě překladu. Estetická norma je však v překladatelství dvojí: norma reprodukční a norma „uměleckosti“ (Levý 1998, s. 88). To vede k neshodám kritiky o hodnotě konkrétních překladů.

V r. 1965 se v časopise *Knižní kultura* (č. 1-6) objevila anketa „Včerejšek a dnešek našeho překladu“. Tento významný redakční počín, který si kladl za cíl vzbudit větší pozornost literárního tisku a napomoci tak systematictějšímu rozlišování a hodnocení jak jednotlivých děl, tak kvality překladů, do jisté míry navazuje na „Anketu o překládání“ Julia Fučíka v časopisu *Kmen* z r. 1928 (ve zkrácené podobě byla tato anketa uveřejněna v Levém 1996b). Ankety *Knižní kultury* se zúčastnilo téměř padesát překladatelů několika generací z nejrůznějších jazykových oblastí a podařilo se jim upozornit na četné problémy spojené s překladatelskou praxí. Na závěr byly příspěvky shrnuty a zhodnoceny Jiřím Levým, Janem Řezáčem a redakcí *Knižní kultury*. Z osmi položených otázek byly dvě věnovány veřejné kritice překladu v souvislosti s úrovní překladatelské tvorby: „Jak posuzujete pozornost tisku k Vaším překladům a překládání vůbec?“ a „Není-li pozornost tisku, jaké jsou faktory zvyšování kvality překladů?“. Je třeba podotknout, že ačkoliv ne všechny otázky byly v každém příspěvku zodpovězeny, na tyto dvě – a zejména první z nich – reagovali téměř všichni zúčastnění překladatelé. Zastavme se tedy u této ankety a podívejme se podrobněji na hlavní výtky směřované na adresu kritiků překladu.

V první části ankety (1/1965, s. 8-13) byly pod názvem „Včerejšek“ uveřejněny příspěvky z původní ankety v časopisu *Kmen*. Přestože se uskutečnila dlouho před začátkem období sledovaného v této práci, je velmi zajímavé zde tehdejší stesky velikánů naší překladatelské historie ocitovat, neboť, jak upozorňuje redakce *Knižní kultury* (6/1965, s. 259), „problémy včerejška našeho překladu zůstávají i problémy překladu dneška“. Ani

po dalších více než čtyřiceti letech se na této skutečnosti nic nezměnilo. Zde jsou tedy názory nejpovolanejších na prvorepublikovou kritiku překladu:

[Jindřich Hořejší:] Česká kritika často překladatelovu práci bagatelizuje. Nebo bývá diskrétní. [...] [J]méno překladatele systematicky vynechává. Také málokdy se srovnává s originálem. Výtky obyčejně zběžně paušalizují. Je pravda, že kritik málokdy má originál po ruce. [...] A tak kritik soudí podle toho, jak se překlad čte („je plynný“), anebo vůbec raději, aby se neblamoval, pomlčí o celé knize. A to je nejhorší, co se může překladu stát. Tak o velkém cizím básníku se objeví všehovšudy 1-2 malé referátky, zatímco domácí jepice se otáčejí v laskavém slunci kritiky aspoň půl roku. [s. 9]

[Jaroslav Zaorálek:] [M]ohl bych od a do z podepsat vše, co sem napsal p. Hořejší, a nebyl bych to patrně dovedl říci tak dobře, jak to řekl on. Jenom snad k tomu, co říká o poměru kritiky k překladatelům, by bylo dobře dodat, že kritika má větší podíl viny na spoustě špatných překladů u nás, než se myslívá. Nejde o chválu dobrých překladů, ale o upozornění na překlady špatné, aby dobří nebyli prostě tím, že se o obou mlčí, házení do jednoho pytle se špatnými. A kdyby aspoň ta kritika jednou upřímně řekla, že to není a *proč* to není tak snadné kritizovat překlad! Neboť tím by zároveň aspoň nepřímou přiznala, že to není tak snadné překládat. [s. 13]

Od čísla 2 byla již anketa pod názvem „Dnešek“ věnována názorům překladatelů tehdejší současnosti poloviny 60. let. Jako jeden z prvních se k situaci v překladové kritice vyjádřil již citovaný Josef Škvorecký, jenž si ve svém příspěvku stěžuje na téměř naprostou netečnost literárního tisku k překladům z angloamerické oblasti. Jeho poznámku rozvíjí ve své odpovědi na anketní otázky Josef Hiršal:

A pozornost kritiky a tisku? Zprvu jsem se domníval, že se u určitých titulů, autorů a překladatelů jedná z této strany o jakési ignorování. Došel jsem však k poznání, že jsem se patrně mýlil. Věc je prostší a horší. Jde zřejmě mnohem spíš

o pouhou ignoranci. [...] A v literárních měsícnících to není o mnoho lepší. [...] A tak překladatelům i překladům nezbyvá než spokojit se s příjemnými večírky v jazykových kroužcích v Kruhu překladatelů, s dobrovolnickými referáty, tu lepšími, tu horšími, při kterých mohou pilnější přítomné překladatelky uštrykovat hladce-obrace i pěkný kousek svetru. [s. 82]

Na nezáměr tisku poukazuje i slovenský překladatel Miloš Ruppeldt, podle kterého „tá malá pozornosť voči prekladom možno súvisí so značným nedocenením tejto tvorivej činnosti, ktorá má nesmierny význam pre rozvoj celej našej kultúry“ (s. 83).

V dalších třech číslech měsíčníku Knižní kultura toto negativní hodnocení pokračuje.

Podle Josefa Čermáka u nás

skutečná literární kritika jako hodnototvorný činitel neexistuje, alespoň ne vzhledem k přeložené literatuře. [...] Naše literární kritika se omezuje na nesoustavné, náhodné recenzentství, takže i dojem z jednotlivých kritik je náhodný, ne-li podezřelý (hledají se vztahy kritika k překladateli apod.). [...] Výsledkem je, že překlady u nás – až na ty vděčné čtenáře – padají jaksi do prázdna, dobré vedle špatných jako ty loutky po představení [...]. Není nikoho, kdo by zasvěceně soudil a byl spravedlivým postrachem nakladatelů. [s. 94-95]

V různých formulacích se k tomuto názoru přidává Pavol Branko, Marta Lesná, Jiří Valja, Jozef Felix, Aloys Skoumal, O. F. Babler, Milada Misárková, Dušan Zbaviteľ, Blahoslav Hečko, František Vrba, A. J. Šťastný, Vladimír Kafka a mnoho dalších – až na výjimky všichni, kdo do ankety přispěli. Zastavme se již jen u několika málo příspěvků, které k této problematice přinesly zajímavé postřehy nebo náměty. Villiam Turčány (s. 101) navrhuje prozatím uveřejňovat alespoň lektorské posudky schvalující jednotlivá vydání, které by mohly být podnětné pro rozvoj samostatné kritiky překladu. Ján Ferenčík vyslovuje domněnku, že nemalá část viny na stavu překladové kritiky padá i na hlavu samotných překladatelů:

Píšu málo, veľmi málo o práci svojich kolegov, a keď píšu, nevedia sa pozdvihnúť nad oblasť drobných remeselných poznámok k syntetickému pohľadu na celok, na koncepciu prekladu, na nové riešenia, na tvorivý prínos prekladateľa pre dielo samé i pre celú národnú literatúru. Najlepšie vždy obstojí preklad, ktorý používa tradičné riešenia a hotové schéma [...]. [s. 164]

Jan Zábrana prirovnáva pocity prekladateľa pri pohľadu na úroveň kritiky prekladů k pocitom Sisyfa. Vyzdvihuje zásluhy osvetovej práce Kruhu prekladateľů a později Překladačské sekce, jakož i teoretiků překladač, která se však u „bohorovně suverénních“ kritiků májí účinkem. Tato kritika

bez rozpaků odbude práci mnoha měsíců či let puncujícím adjektivem jako „dobrý“, „zdařilý“, „nevyrovnaný“, „svěží“... Kdyby – hrome! – takový kritik jen zaznamenal, kdo knihu přeložil, a nemá místo ani kvalifikaci na víc, nechal si podobné „chvalitebné“ a „dostatečné“ od cesty! Kdyby se netvářil, že ví, že rozumí, že zaklel uvážený verdikt do jediného definitivního slova, když pravda je, že neví, nerozumí, píše nesmysly.... [s. 206]

Šesté číslo *Kněžní kultury* (s. 256-259) přináší závěry ankety. Jiří Levý ve svém shrnutí (s. 256-258) označuje neexistenci kritiky za nejzávažnější problém současného překladačství. Jako důvody tohoto stavu uvádí především nedostatek kvalifikovaných kritiků a publikačních možností. Za jedinou instituci, která se soustavně zabývá posuzováním překladačů, označuje nakladačské redakce. Nositele této „latentní kritiky“ vyzdvihuje Jan Řezáč ve svém (vesměs pozitivním) pohľadu na průběh ankety. Podle něj „redaktoři nakladačství [...] dovedou líp posoudit překladačskou situaci díla než překladačelé sami“ (s. 258). Řezáč ve svém příspěvku zlehčuje většinu problémů, které překladačelé v anketě uvedli (podle něj překladačelé při stanovení životního standardu „nepatří [...] právě k nejskromnějším vrstvám obyvatelstva“, zahraniční literaturu si většinou dokáží opatřit překvapivě snadno atd.), a zjevně podceňuje význam kritiky

překladu pro širokou čtenářskou veřejnost. Redakce *Knižní kultury* uzavírá celou anketu příslibem trvalé pozornosti *Knižní kultury* k problémům překládání a překladové literatury, který skutečně v následujících číslech plní – bohužel však pouze do konce roku 1965, kdy tento měsíčník, bojující proti podřizování umělecké tvorby politickým a ideologickým tlakům, zaniká.

V článku „Problémy kritiky uměleckého překladu“ (Bartoš 1968) volá jeho autor Otakar Bartoš v kontextu rostoucí komercializace knižního trhu po „co nejrychlejší renesanci seriózní kritické práce v oblasti překladu“ (s. 220), jež je nezbytná k ozřejmení stavu překladatelské práce a k hledání jejích dalších směrů. Použitý výraz „renesance“ je přitom poněkud v rozporu k tvrzení na začátku článku: „Hodnocení překladu nepatřilo nikdy k silným stránkám naší literární kritiky. Pohybovalo se vždy v rovině stručných všeobecných frází, které byly buď nezdůvodněnou zdvořilostní poklonou nebo paušálním odsudkem“ (s. 218). Bartoš zdůrazňuje nutnost srovnání s originálem pro pochopení překladatelské koncepce při zachování značné míry zdrženlivosti a objektivity. Jako teoreticky oprávněný vnímá požadavek, aby byl překlad hodnocen jakožto samostatné umělecké dílo (tzn., že kritik vychází z překladu a srovnání s originálem je až ověřujícím závěrem kritické práce). Tento požadavek staví do protikladu k dřívější aplikaci Stalinových statí o jazykovědě, jež vedla k nivelizaci a uniformitě jazyka a k potlačení překladatelské individuality. Nepřítomnost kritiky překladu má dle něj kořeny v „sekyrářských kampaních proti překladatelům“ z období 50. let. Bartoš odmítá poskytování jakýchkoliv „buditelských“ či politických úlev překladatelům ze slovanských jazyků a za nezbytné považuje sjednocení kritérií hodnocení překladu jak v rámci jednotlivých jazyků, tak v rámci jednotlivých literárních druhů (zejména v otázkách estetické úrovně překladu prózy).

Ve stejném roce vychází stat' „Kritika a preklad“ Vincenta Šabíka (1968). Autor zde v závěru dochází ke konstatování, že slovenská kritika redukuje své funkce na národní literaturu, čímž způsobuje falešnou izolaci samotné národní literatury. Kritika by měla podpořit uvádění překladové literatury odhalující nové vývojové možnosti a cesty; „vákuum, ktoré v tomto zmysle prekladateľ u nás pociťuje, je neudržateľné“ (s. 81).

5.2 70. léta

Násilné potlačení reformních snah Pražského jara v srpnu 1968 vyústilo v opětné upevňování komunistické moci a prohlubování cenzury v 70. letech. Normalizační trend byl zároveň doprovázen útlumem zájmu o kritiku překladu. Situaci především na Slovensku zhodnotil Anton Popovič ve své práci *Umelecký preklad v ČSSR. Výskum. Bibliografía* (1974a). Konstatuje zaostávání praxe kritiky překladu za teorií a vyzdvihuje přínos některých fundovaných osobností (Jozef Felix, Vincent Šabík, Ján Vilikovský ad.) oproti příležitostným recenzentům překladu, z nichž většina se ani neseznámí s originálem. Příčinu nedostatečné kritické činnosti spatřuje v nevyhovující či nulové odborné přípravě specialistů na vysokých školách. „Kritické výpovede o preklade sa nezaobídu bez teoretickej predprípravy, a preto je jednou z nastávajúcich úloh teoretického výskumu pripraviť metodiku štylistickej analýzy prekladu, ktorá by postihovala hlavné smery kritiky prekladu a zodpovedala by súčasným spoločenským, ideovým a estetickým kritériám na preklad.“ (s. 33) Do vědy o překladu je zároveň třeba zapojit pragmatický aspekt a zabezpečit těsnější spojení teorie a praxe (oblast praxeologie překladu).

5.3 80. léta

Postupné uvolňování politické atmosféry od počátku 80. let se opět odráží v oblasti překladové kritiky, kde můžeme pozorovat určité oživení, a to jak na Slovensku (Ján

Ferenčík, Braňo Hochel, Bohuslav Ilek), tak v Čechách (Milan Hrala, Jarmila Emmerová, Zlata Kufnerová).

V první části své stati „Kritika překladu (Problémy jej současného vývinu)“ (Ferenčík 1981; též v Ferenčík 1982, s. 28-49) uvádí Ján Ferenčík jako základní podmínku činnosti kritika překladu „dvojjedinost odbornosti“, tj. schopnost interpretovat jak původní, tak překladový text. Zamýšlí se nad příčinami toho, proč překladová kritika sehrává v rozvoji překladatelství tak malou roli. Vedle problému nejednotnosti a nepropracovanosti kritérií uvádí především absenci tvořivého dialogu mezi kritiky a tvůrci těchto kritérií. Prvotní chybu spatřuje na vyšší rovině – v celkovém vztahu kulturní veřejnosti k překladu:

Príkladom jednostrannej odbornosti kritiky prekladu sú recenzie, komentáre, ale aj rozsiahle štúdie, ktoré často zoširoka a poučene hodnotia prínos cudzieho literárneho diela do nášho literárneho kontextu, ale bez toho, aby sa čo len slovom, alebo aspoň bibliografickou poznámkou, zmienili o tom, že ide o preklad, ktorý má isté textové hodnoty [Ferenčík 1981, s. 123].

Toto ztotožňování překladu s prototextem svědčí o hrubém podceňování překladatelovy práce a ignorování jeho nezastupitelného tvořivého podílu na vzniku nového literárního díla. Teoreticky fundovaným autorům, kterým nechybí dvojjedinost odbornosti, pak většinou schází schopnost povýšit interpretační analýzu na zevšeobecnující syntézu. V další části textu Ferenčík preskriptivně stanovuje kritéria hodnocení textu a zabývá se metodikou překladové kritiky (viz předchozí kapitolu).

Jarmila Emmerová (1986) ve svém příspěvku mapuje stav kritiky překladu 1. poloviny 80. let. Jak uvádí, podnět jejímu výzkumu daly výroky slovenského spisovatele a překladatele Jozefa Kota, jež zazněly v úvodním projevu na Letní škole překladu v Kamenném mlýně v srpnu 1984:

Kritika prekladu – na rozdiel od minulosti – je v súčasnom široce rozvinutém prekladatelském úsilí slabou stránkou. Pokud se výjimečně objeví na stránkách

novin a časopisů, jde většinou o pouhé referování, nikoli o poměrování hodnot, hledání cest. Je zaměřena na detaily, celek se nebere v úvahu. Překladaatele ocejchuje několika výtkami a dost. [s. 328]

Jako důvody tohoto stavu uvedl Kot malé vzdělání kritiků v oblasti, o níž mluví, žádné osobnosti a posuzování knih tak říkajíc „o sobě“, bez souvislostí. Emmerová konstatuje ústup kritiky překladu na „skromnější fóra malých scén“ – překladatelské večery Kruhu přátel českého jazyka, diplomové práce, soukromé diskuse a dopisy čtenářů – a upozorňuje na přetrvávající zájem o poezii a veršované drama na úkor prózy. Přináší výsledky svého pátrání, které se částečně překrývá i se zaměřením této práce, v denících *Rudé právo*, *Svobodné slovo*, *Lidová demokracie*, týdenících *Tvorba* s přílohou *Kmen*, *Nové knihy* a v *Literárním měsíčníku*. Nejlépe z tohoto šetření vychází *Kmen*, který „stále větší měrou a systematictěji věnuje pozornost otázkám překladu“. Naopak deníky překlady odbyvají několika málo hodnotícími slovy, obvykle ovšem překlad nekomentují vůbec. Týdeník *Nové knihy* zpravidla neuvádí ani zmínku o tom, že knihu někdo přeložil. Emmerová na základě těchto poznatků dochází k podobným závěrům jako Ferenčík: překlad u nás existuje jako danost a proto ho zdánlivě není třeba brát na vědomí.

Zlata Kufnerová uvádí v rozhovoru pro deník *Práce* (1989, s. 6) následující:

Kritika překladu téměř neexistuje, recenze v periodikách často referují, jako by šlo o původní text, vychvalují třeba jazykové mistrovství autora originálu, jeho styl apod., a recenzent většinou originál ani neviděl. O překladu – pokud vůbec – se pak povrchně zmíní dvěma větami.

Situaci dále osvětluje Milan Hrala v *Rudém právu* o několik měsíců později (1989, s.

5):

Rozvoj kritiky překladu ovšem není záležitostí dobré vůle, ale podmínek, které je k tomu třeba vytvořit. Vedle celkového kritického klimatu v kultuře a dostatku

kvalifikovaných odborníků, kteří by byli schopni provozovat kritiku překladu na patřičné úrovni, je to otázka zájmu institucí, nakladatelství časopisů a dalších.

Jako závažný nedostatek uvádí Hrala absenci úvah o zapojení překladu do domácí literatury a překladatelské tradice.

Stručný přehled vývoje kritiky překladu na Slovensku od 70. let předkládá v publikaci *Preklad ako komunikácia* Braňo Hochel (1990). Počáteční absenci kritiky odůvodňuje prostřednictvím citace Ľubomíra Feldeka, v němž hovoří o chybějícím ekonomickém stimulu této činnosti. Dle Hochela se však situace v posledních letech pomalu, ale přesvědčivě mění, což dokládá rostoucími čísly zachycujícími vyšlé kritiky. To je nicméně trend sledovaný na Slovensku; pro českou část tehdejší federace statistiky chybí. Hlavní nedostatek překladové kritiky pak Hochel spatřuje v přílišném lpění na jednotlivostech na úkor zhodnocení koncepce překladu a její realizace.

5.4 Situace po r. 1989

Nepřehledná situace v nakladatelské sféře a na knižním trhu, jakož i stagnace v oblasti specializovaných literárních periodik po r. 1989 poznamenala kritiku překladu a současně také metakritiku. Ve vývoji na poli literární kritiky, která „dnes jen neuspokojivě plní svou funkci a nakladatele tak mnohdy zbavuje vůči vlastní produkci možnosti jakékoliv zpětné vazby“ (Macháček 1998, s. 90), je spatřována naděje na zlepšení kvality překladatelské práce. Alena Morávková (1995) označuje kritiku překladu za neuralgický bod; opět hovoří o nedostatečné pozornosti tisku v souvislosti s „nedoceňováním, dokonce přímo s přezíráním, degradací překladatelské práce“ (s. 34). Důvody podle ní leží v absenci specializovaného časopisu a kritických center na univerzitních i odborných pracovištích. Oldřich Král (1998) v rozhovoru právě s Alenou Morávkovou uvádí jako hlavní příčinu nedostatečné kritiky její náročnost: „Už překladatel toho musí hodně vědět, aby se dopustil dobrého překladu. Kritik by měl vědět v podstatě ještě o něco víc.“ Zajímavý je jeho

postřeh zaznamenaný při čtení bilančních výborů statí předních českých kritiků, kde oproti „generaci starší, meziválečné, je pozornost k překladu mnohem menší“.

Odlišné stanovisko zastávají Ondřej Müller a Vít Haškovec (1996). Tito autoři nepovažují kritiku překladu za nedostatečnou, naopak se jim zdá přebujelá. Jak tvrdí, „zanadávat si na překlad a pravopisné chyby [...] patří prostě k bontonu“ (s. 4), zatímco ve skutečnosti „to často není zase až tak hrozné“. Autoři upozorňují na objektivní obtíže a náročnost překladatelské práce. „Kritici často vidí jen elementární chyby, a stylistická rovina textu jim uniká. Někdy je dobré vzít si k ruce originál jen proto, abychom se přesvědčili, zda se na špatném překladu nepodepsal i původní text.“ (ibid.)

Miroslav Jindra (1998) kritizuje neprofesionalitu recenzentů a literárních kritiků, kteří si neuvědomují klíčovou a nezastupitelnou roli překladatele při prezentaci cizího díla. Mnozí z nich „žijí v představě, že překlad literárního díla je jen jakýmsi mechanickým, ve své podstatě netvůrčím převodem do jiného jazykového systému“.

5.5 *Shrnutí*

Na závěr si shrňme hlavní body, které tvoří od 60. let až po současnost kostru metakritiky překladu. Tyto body nestojí samy o sobě, nýbrž se navzájem prolínají a ovlivňují.

1) Tisk nevěnuje překladům dostatečnou pozornost. Kritika se omezuje na stručné všeobecné fráze, popř. dokonce ztotožňuje překlad s prototextem. Tento přístup jasně svědčí o nedocení úlohy překladatele při uvedení cizojazyčného díla do češtiny.

2) Kritici nevykazují dostatečnou odbornou způsobilost k výkonu své činnosti. To má za následek povrchnost kritiky, jež se zaměřuje na jednotlivosti, místo aby hodnotila celkovou koncepci překladu a přínos překladatele. Navzdory své

neschopnosti interpretovat původní a zároveň překladový text vystupuje většina kritiků suverénně.

3) Překladová kritika není soustavná a hodnocená díla jsou vybírána náhodně.

4) Všechny tyto skutečnosti vedou k nulové autoritě kritiky překladu u nás. Ta je ještě podpořena nedefinovanou normou překladu a nejednotností kritérií hodnocení.

6. Závěr: Perspektivy kritiky překladu

Jak jsme ukázali v kapitole 3, vývoj překladové kritiky po r. 1989 naznačuje vzestupný trend, který je třeba hodnotit pozitivně. Navzdory této skutečnosti vnímají všichni oslovení překladatelé a kritici (viz Úvod) kritiku překladu bez výjimek jako nedostatečnou a především málo systematickou, přičemž tato situace podle nich odráží celkovou slabou reflexi literární tvorby u nás. S tímto pohledem nelze než souhlasit; vzpomeňme si na spektrum osobností kritiků, ve kterém se snad až na jména Aleny Dvořákové, Ladislava Nagye a Petra Onuferu objevují titíž lidé jen v několika málo případech. Rovněž kritizované knihy nejsou vybírány nijak systematicky – Petr Onufer, Renáta Tomášková a Jan Vaněk jr. uvedli jako hlavní motivaci k napsání recenze osobní zájem, Martin Machovec byl vždy veden negativními pohnutkami, tj. rozhořčením nad nepovedeným překladem (snad s výjimkou článku Machovec 1994, kdy se překladatelky naopak zastal). Tyto podněty však nenahrávají požadavku soustavnosti kritiky, která by se měla soustředit jak na nové překlady již dříve přeložených klasických děl, tak i na překlady významnějších děl vycházejících v České republice poprvé.

Jako nejužitečnější zdroje označují oslovené osobnosti internetový server www.iliteratura.cz, který s odstupem přebírá i tištěné recenze. Články k jednotlivým jazykovým oblastem jsou na těchto stránkách navíc přehledně uspořádány a skutečně napomáhají dobré orientaci v zahraničních literaturách. V literárních časopisech (*Tvar*, *Host*, *A2*, *Literární noviny*) a zejména v denním tisku je kritika překladu hodnocena jako nedostatečná. Jak poznamenává Šárka Grauová v e-mailu z 8. 8. 2006, „má-li být kritika překladu smysluplná, potřebuje prostor k rozboru a argumentaci, nestačí jeden či dva souhlasné či likvidační řádky na závěr povšechné recenze“. Martin Machovec se o kritické činnosti vyjádřil velmi pesimisticky (e-mail ze 14. 7. 2006): „Kritika může být skvělá, ale je to neplodná činnost: zhůvěřilým nakladatelům je všechno jedno, jen když na tom

vydělají.“ On sám zanechal recenzování ve chvíli, kdy si uvědomil, že je to boj s větrnými mlýny. Podle Jana Vaňka jr. (e-mail z 21. 8. 2006) by řešením bylo, „kdyby se některé médium snažilo věnovat kritice překladu soustavněji, věnovalo by jí pozornost, aktivně ji vyhledávalo, žádalo od přispěvatelů, upozorňovalo na ni např. v nějaké pravidelné rubrice a činilo z ní součást širšího kritického kontextu“.

V současné době lze za potenciální „nositele“ kritiky překladu označit např. literární časopis *A2* (vychází od konce září 2005), ve kterém však zmínky o překladu – s výjimkou několika málo článků Ladislava Nagye a Jana Hona, šéfredaktora časopisu *Plav* – doposud zcela chybí. Revue Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci *Aluze*, ve které byla po r. 2000 problematika překladu dvakrát diskutována v příspěvcích Jakuba Guziura, se od r. 2005 čím dál více zaměřuje na odbornou literaturu a dostává se tak mimo spektrum časopisů, které by mohly překladovou kritiku intenzivněji rozvíjet. Na jaře 2006 vyšlo první číslo *Revue Rukopis*, odborného periodika o tvůrčím psaní vydávaného Pražskou Literární akademií (Soukromou vysokou školou Josefa Škvoreckého), která jako jednu ze zájmových sfér uvádí reflexi tvůrčího psaní a překládání uměleckých textů jako tvůrčího procesu. Naplnění těchto ambicí nahrává složení redakce: šéfredaktor Petr Borkovec je básník a překladatel, redaktor Daniel Soukup literární vědec a překladatel. Tento časopis je však určen pouze velmi úzkému okruhu čtenářů. Konečně měsíčník *Plav*, který vychází od května 2005 a jehož předchůdcem bylo revue *Plav*, sice přináší současné překlady světové literatury v bilingvním provedení a uveřejňuje i literárněhistorické a literárněkritické texty, avšak kritika překladu v něm opět chybí. Otázkou je, zda by v tomto vysloveně překladatelském časopise měla kritika překladu figurovat; do hry by v tomto případě mohl vstoupit střet zájmů. Na druhou stranu, kde jinde by se kritika překladu měla objevovat, když ne v časopise čteném zájemci o světovou literaturu včetně překladatelů, a kým jiným

by měla být psána, když ne samotnými překladateli? Bylo by přinejmenším férové, aby se na pozvednutí této opomíjené problematiky podílela především překladatelská obec.

Také obor komparatistiky má dle mého názoru dostatečný potenciál k tomu, aby se kritice překladu začal věnovat ve vyšší míře. Prostor by mohl poskytnout zmíněný komparatistický časopis *Svět literatury*.

Z internetových zdrojů lze jako velmi nadějný označit již uvedený internetový portál www.iliteratura.cz. Do poloviny r. 2005 byly odkazy na kritiku překladu shromažďovány také na webových stránkách Jana Vaňka jr. http://malycytenar.bloguje.cz/3_tema.php. Na internetu existuje mnoho dalších zdrojů, které se více či méně fundovaně hodnocení překladu věnují – mnoho z nich se přitom zaměřuje na literaturu science fiction. Např. stránky <http://interkom.scifi.cz> soustředí v rubrice „Překlady“ komentáře k překladům tohoto typu literatury již od 80. let, přičemž mezi autory těchto komentářů patří také překladatelé Richard Podaný, Viktor Janiš či Jan Vaněk jr.

Jaké jsou příčiny současného neuspokojivého stavu? Především je třeba poznamenat, že práce kritika překladu je obecně popisována jako velmi náročná a nevděčná (Kufnerová 1994, příspěvky ve sborníku *Miscellany on Translation Criticism*). Jak uvedl v rozhovoru kritik Petr Onufer, on osobně na fundovanou několikastránkovou kritiku minimálně jeden měsíc načítá a posléze alespoň týden věnuje samotnému psaní. Není proto divu, že osobností ochotných publikovat kritiky překladu je spíše méně než více. Realita je taková, že periodika jeví o oblast překladové kritiky značný zájem, avšak redakcím často chybí zázemí jazykově a odborně vybavených osobností, které by byly schopny zhostit se takového úkolu. Členové redakcí bývají spíše vystudovaní novináři, bohemisté, komparatisté apod. Navzdory vyslovenému přesvědčení ohledně zájmu časopisů o překladovou kritiku, obhajovanému např. Šárkou Grauovou či Petrem Onuferem, Renáta Tomášková v e-mailu z 21. 7. 2006 uvádí:

Z osobní zkušenosti ze spolupráce s časopisem *Host* ovšem vím, že o analýzu překladu není velký zájem – zájem je o recenze přeložené literatury, kde vzhledem k požadovanému rozsahu textu na solidní kritiku překladu nezbyde v podstatě žádný prostor. Rozsáhlejší analýzy lze proto nalézt obvykle jen ve sbornících kateder a konferencí.

Rozpor zde zřejmě vznikl odlišným zaměřením časopisu *Host* a periodik, jako jsou *Souvislosti* či *Kritická příloha Revolver Revue*, u kterých je průměrný článek znatelně delší a existuje v nich tedy větší prostor pro delší analýzy a kritiky.

V návaznosti na zmínku Renáty Tomáškové o sbornících kateder a konferencí můžeme poznamenat, že pro publikaci v literárních periodikách lze také s výhodou využít zkrácených verzí diplomových prací, tak jako tomu bylo např. v případě hodnocení tří překladů románu *Babbitt* Annou Schwabikovou (1998). Taková kritika se vždy opírá o důkladnou analytickou část; na druhé straně může být její nevýhodou nižší míra aktuálnosti, neboť diplomová práce málokdy bezprostředně reaguje na současnou úroveň překladu.

Mezi otázky, které přesahují záběr této práce, patří např. otázka vlivu kritiky překladu na kvalitu překladové produkce či otázka vlivu kritiky na utváření překladatelské normy v jednotlivých obdobích. Vzhledem k nesoustavnosti a nízké frekvenci hodnocení překladu lze o relevanci těchto funkcí kritiky pro minulost a přítomnost našeho překladu pochybovat. Lze však doufat, že současný pozitivní trend, podporovaný aktivitou Obce překladatelů v oblasti překladatelských soutěží a jejich cen a anticen, dovede v budoucnu kritiku překladu až k získání autority, která kvalitní překladové kritice právem náleží. Hlavní břemeno odpovědnosti za tento vývoj však musí nést, tak jako je tomu již od 60. let 20. století, především sami překladatelé.

Resumé

Práce mapuje situaci české kritiky překladu od 60. let 20. století do roku 2005. Stav kritiky v tomto období je ilustrován na kritice překladů prozaických a poetických textů z angličtiny, které se objevily v literárních časopisech. Práce shrnuje též poznatky české a slovenské translatologické vědy o kritice překladu a příspěvky k metakritice (kritice kritiky) překladu v uvedeném období.

Kritika překladů prózy a poezie z angličtiny se v uvedeném období objevuje v necelé dvacítce literárních časopisů, jež jsou z hlediska problematiky překladu charakterizovány v kapitole 2.

Kapitola 3 potom přináší popis samotného vývoje zkoumané části kritiky překladu a ukazuje, jak se kritika překladu proměňovala z hlediska frekvence i forem, kterých nabývala. Pro tento účel jsou kritické články rozděleny do čtyř kategorií podle délky a důkladnosti analýzy. Jak ukazují frekvenční tabulky pro jednotlivá desetiletí, dochází ve sledovaném období k posunu od jednoslovného hodnocení v 60. letech k rozsáhlejším kritikám v 90. letech a po r. 2000. Pozornost je věnována také osobnostem kritiky překladu a jejich profesnímu zaměření. Kromě 80. let se této činnosti věnovaly téměř výhradně překladatelské osobnosti.

Kapitola 4 se zaměřuje na kritiku překladu v české a slovenské vědě o překladu. Podává přehled o názorech teoretiků na typologii kritiky překladu, funkce a cíle kritiky překladu, osobnost kritika, ideální kritiku a konečně na postup tvorby kritiky překladu a její metody a kritéria. Porovnáním reálné situace kritiky překladu a představ translatologické teorie zjišťujeme, že tyto dvě oblasti se zásadně liší. Hlavním problémem kritické praxe je zejména absence zapojení úvah o koncepci překladu, jež umožňuje postoupit od výčtu chyb na nižších jazykových rovinách k funkčnímu pohledu na překlad jako celek.

Kapitola 5 se soustředí na oblast metakritiky překladu a ukazuje, že v uvedeném období nedochází k zásadní změně v hlavních výtkách, kterými metakritika operuje. Kritizována je nedostatečnost kritické reflexe překladových děl a povrchnost, nesoustavnost a nahodilost překladové kritiky. V důsledku toho má kritika překladu u nás v podstatě nulovou autoritu.

Závěr přináší zamyšlení nad perspektivami kritiky překladu. Přestože prostor pro veřejné hodnocení nechybí v některých nových literárních periodikách ani na internetu, vzhledem k náročnosti této činnosti se jen málo osobností věnuje této problematice soustavně. Do budoucna je žádoucí, aby se kritice překladu věnovali ve zvýšené míře především sami překladatelé.

Summary

The thesis looks into the status of Czech translation criticism in the period from the 1960s until the year 2005. Research is based on articles evaluating prose and poetry translations from English that appeared in Czech literary journals in the period under discussion. In addition, the thesis gathers together relevant findings of Czech and Slovak translation studies, and particular contributions to translation ‘meta-criticism’ (i.e. criticisms of translation criticism).

Throughout the period under examination, critiques of prose and poetry translations from English appeared in around twenty literary journals. In chapter 2, these periodicals are described in terms of their interest in translation issues and translation criticism in particular.

Chapter 3 gives an account of the development of translation criticism with focus on the relevant critiques and shows the changes that the frequency and style of translation criticism underwent. For this purpose, critical articles are divided into four categories according to the length and profundity of the analyses employed. As the frequency charts for individual decades show, the period 1960-2005 witnessed a shift from single-word evaluations in the 1960s to more detailed critiques in the 1990s and after the year 2000. The authors of the critiques and their professional careers are also the objects of our attention. With the exception of the 1980s, the majority of critics worked as translators.

Chapter 4 focuses on translation criticism in Czech and Slovak translation studies. It gives an overview of the theoretical debate on the typology of translation criticism, its functions and aims, the personality of the critic and what makes an ideal critique, and on the techniques, methods and criteria of writing a translation critique. Comparing these ideas with the real situation, major discrepancies emerge. The central problem of critical practice is the missing notion of the ‘concept of translation’ (Levý 1998), which would make

possible a shift in the focus of translation criticism from the identification of individual faults on the lower language levels to a functional assessment of the translation as a whole.

Chapter 5 deals with the issue of translation meta-criticism and shows that the main criticisms remain constant throughout the period under study. These criticisms claim that critical analysis of translations of literary works is insufficient, superficial, unsystematic and haphazard. As a result the authority of Czech translation criticism is practically non-existent.

In the final part, the prospects for translation criticism are considered. Translation evaluation could find a forum in a number of new literary journals and on the Internet; however, it is extremely demanding work, and few critics devote themselves to translation criticism systematically. In the future, translation criticism should increasingly become the province of translators themselves.

Bibliografie

1) Primární zdroje – analyzované kritiky a články k problematice překladu (kapitoly 2 a 3)

BEDNÁŘOVÁ, Jitka (1994) V rozkoši muk. *Host*, č. 1, s. 151-152.

BĚLIČ, Oldřich (2000a) Cidovské romance španělsky i česky. *Svět literatury*, č. 19, s. 57-67.

BĚLIČ, Oldřich (2000b) Tajemné legendy starého Španělska – o jednom překladu a o překladu vůbec. *Svět literatury*, č. 20, s. 131-142.

BĚLÍČEK, Pavel (1980a) Básník jestřábího mýtu. *Literární měsíčník*, č. 6, s. 117-118.

BĚLÍČEK, Pavel (1980b) Autobiografický pohled na krizi 30. let. *Literární měsíčník*, č. 10, s. 113-114.

BERAN, Zdeněk, BERANOVÁ, Vladimíra (1986) O jednom překladu. *Tvorba*, příloha *Kmen*, č. 35, s. 10.

BICANOVÁ, Klára (2004) Kurz demytologizace pro pokročilé Angely Carterové. *Host*, č. 6, s. 65.

BICANOVÁ, Klára (2005) Krásné nové vagíny. *Host*, č. 1, s. 12-13.

BÍLEK, Petr A. (1985) Slepá ulička. *Tvorba*, příloha *Kmen*, č. 2, s. 11.

BLAHYNKA, Milan (1966) Překlad v pravý čas, leč.... *Impuls*, č. 2, s. 119-121.

BLAHYNKA, Milan (1984) Náš Whitman (K novému českému překladu Walta Whitmana od Ivana Skály). *Tvorba*, příloha *Kmen*, č. 41, s. 3 a 8.

BLAHYNKOVÁ, Eva (1966) Carl Sandburg: Pohádky z bramborových řádků. *Impuls*, č. 3, s. 203.

BRETT, Vladimír (1978) K výkladu Stéphanu Mallarméa. *Literární měsíčník*, č. 9, s. 109-110.

ČEJKA, Mirek (1984) Nad jedním překladem. *Tvorba*, příloha *Kmen*, č. 34, s. 10-11.

- ČERMÁČEK, Petr (1999) Bolest je cit, ne zdvořilost. *Host*, č. 5, s. IX-X.
- ČERMÁK, Josef (1965) Francis Scott Fitzgerald: Diamant velký jako Ritz. *Knížní kultura*, č. 5, s. 216-217.
- DOLEŽALOVÁ, Petra (1996) „Vy gražny bračny...“: Mechanický pomeranč Anthonyho Burgesse v českém překladu. *Čeština doma a ve světě*, č. 4, s. 246-248.
- DRÁBEK, Pavel (2000) Hamlet ve dvou nových překladech. *Host*, č. 5, s. 14-18.
- DUDEK, Petr (1993) Porouchaný mechanismus pomeranče. *Literární noviny*, č. 5, s. 12.
- DVOŘÁKOVÁ, Alena (2000) Tak trochu milostný román. *Tvar*, č. 14, s. 22-23.
- DVOŘÁKOVÁ, Alena (2001) Pedantovy prchavé okamžiky. *Tvar*, č. 13, s. 22.
- DVOŘÁKOVÁ, Alena (2002) Autoportrét kritika jako teroristy. *Tvar*, č. 13, s. 4-5.
- DVOŘÁKOVÁ, Alena (2003) Poezie v imigraci: Seamus Heaney. *Tvar*, č. 20, s. 23.
- FALADA, Václav (1989) Jeden splacený dluh. *Kmen*, č. 13, s. 10-11.
- FICOVÁ, Sylva (2000) Proč to vlastně bylo? *Tvar*, č. 12, s. 22.
- FILIP, Miroslav (1992). Svět Scotta Fitzgeralda. *Nové knihy*, č. 21, s. 3.
- FLEISCHMANN, Ivo (1960) Anglický ročník 21. *Literární noviny*, č. 10, s. 5.
- FRANCZYK, Karel (2000) Nic víc než výborná kniha. *Tvar*, č. 19, s. 22.
- FRYČER, Jaroslav (1969) Bída překladu. *Host do domu*, č. 1, s. 45-46.
- GRAUOVÁ, Šárka (1994) Emily Dickinsonová v zahradě omylů. *Literární noviny*, č. 34, s. 12-13.
- HÁJKOVÁ, Alena (1966) William Saroyan: Pět zralých hrušek a jiné povídky. *Impuls*, č. 1, s. 54-55.
- HÁJKOVÁ, Alena (1968) Patrick O'Hara: Muž přes palubu. *Impuls*, č. 3, s. 204.
- HÁLA, Martin (1988) Chan-Šanovy básně v českém překladu. *Kmen*, č. 19, s. 8.
- HARÁKOVÁ, Dita (1997) Když jsou texty obnažené. *Nové knihy*, č. 35, s. 3.
- HOLUB, Miroslav (1969) Význam a hranice překladu. *Orientace*, č. 2, s. 13-14.

- HOUSKOVÁ, Anna (1983) Nad překladem chilského románu. *Tvorba*, příloha *Kmen*, č. 22, s. 10-11.
- HOUSKOVÁ, Hana (1996a) Philip Roth: Znovuzkříšení tradice. *Labyrint Revue*, č. 2, s. 37-38.
- HOUSKOVÁ, Hana (1996b) Kdybych já nepsal.... *Tvar*, č. 6, s. 22.
- CHLUPÁČOVÁ, Kamila (2001) Fikce a realita exilu. *Tvar*, č. 14, s. 22-23.
- JANIŠ, Viktor (2004) Kladivo na čtenáře. *Literární noviny*, č. 22, s. 11.
- JANOUSEK, Miroslav (1981) Tygr versus Amerika. *Literární měsíčník*, č. 5, s. 119.
- JAREŠ, Michal (2000) K Pynchonovi připraven!!!. *Tvar*, č. 1, s. 23.
- JAŠOVÁ, Jana (1997a) Heroinová mozaika lidství. *Nové knihy*, č. 19, s. 3.
- JAŠOVÁ, Jana (1997b) Agent zachraňuje svět. *Nové knihy*, č. 38, s.3.
- JAŠOVÁ, Jana (1998) Privilegované šmírování & nechutné obnažení. *Nové knihy*, č. 12, s. 3.
- JEDLIČKA, Alois (1983) Zamyšlení nad pojetím jazykové kultury ve vztahu k překladu. *Literární měsíčník*, č. 7, s. 72-78.
- JINDRA, Miroslav (1998) Traduttore – Traditore? aneb Aby překladatel nebyl zrádce. *Souvislosti* [online] č. 2 [cit. 2006-03-24]. Dostupné z <<http://www.souvislosti.cz/298jin.html>>.
- jj- (1988) Dubliňané – třetí český překlad. *Kritický sborník*, č. 3, s. 16-21.
- jj- (1989) Ke Skoumalovu překladu Odyssea. *Kritický sborník*, č. 1, s. 81-83.
- JOSEK, Jiří (1999) Odpověď Luboši Snížkovi. *Host*, č. 2, s. 20.
- KARPATSKÝ, Dušan (1994) O překladatelských výročích a nejen o nich. *Literární noviny*, č. 23, s. 5.
- KLÍMA, Michal (1990) Anglický překlad – snadno, rychle, špatně!. *Literární noviny*, č. 22, s. 6.

- KOLÁŘ, Stanislav (1986) Drsné verše z anglického severu. *Tvorba*, příloha *Kmen*, č. 48, s. 10-11.
- KOSÍK, Štěpán viz -jj-
- KRÁL, Oldřich (1968a) Básnický překlad, kategorie rozpjatosti a klasická čínská báseň. *Orientace*, č. 3, s. 79-84.
- KRÁL, Oldřich (1968b) Básnický překlad, kategorie rozpjatosti a klasická čínská báseň. *Orientace*, č. 4, s. 75-82.
- KRÁLÍK, Oldřich (1967) Holanův překlad arménské poémy. *Impuls*, č. 4, s. 357-359.
- MACHÁČEK, Milan (1995) Když gangsteři ovládli češtinu. *Literární noviny*, č. 11, s. 4.
- MACHOVEC, Martin (1993) Dvě klasická díla Jacka Kerouaka. *Literární noviny*, č. 19, s. 12.
- MACHOVEC, Martin (1994) Ad: Šárka Grauová: Emily Dickinsonová v zahradě omylů (LtN 34/1994). *Literární noviny*, č. 50, s. 12.
- MACHOVEC, Martin (1995) Inflace knižní produkce v posledních letech jako problém překladatelský. *Kritická příloha Revolver Revue*, č. 2, s. 71-78.
- MAREŠ, Petr (1993) Jak se dnes překládají názvy filmů. *Tvar*, č. 31-32, s. 14.
- MASNEROVÁ, Eva (1984) Nový překlad Whitmana. *Literární měsíčník*, č. 4, s. 115-116.
- MATOUŠEK, Petr (1997a) Potulná dítko Boží na Natchezské stezce. *Nové knihy*, č. 29, s. 3.
- MATOUŠEK, Petr (1997b) Ztracené duše, poslední z rodu. *Nové knihy*, č. 30, s. 3.
- MATOUŠEK, Petr (1998) Tragikomedie jménem takypřeklad. *Nové knihy*, č. 22, s. 2.
- MAZÁČ, Tomáš (1997) Trest' skrytého díla. *Host*, č. 8, s. 120-121.
- MÍKA, Tomáš (1997) Hodil jsem si z toho tkaničku. *Souvislosti*, č. 2, s. 259-260.
- MÍKA, Tomáš (2004) Jsem možná výtečný, zrak mám však churav. *Souvislosti*, č. 1, s. 220-223.

- MILNER, Ian (1989) Básnická tvorba Josefa Hanzlíka v anglicky mluvících zemích. *Literární měsíčník*, č. 7, s. 159.
- MORÁVKOVÁ, Alena, KRÁLÍK, Oldřich, PECHAR, Jiří (1998) O teorii a kritice literárního překladu (rozhovor Aleny Morávkové s Oldřichem Králíkem a Jiřím Pecharem). *Souvislosti*, č. 2, s. 34-41.
- MORÁVKOVÁ, Alena (1999) „Konec Casanovy“ Mariny Cvetajevové a jeho český překlad. *Svět literatury*, č. 17, s. 134-139.
- MORÁVKOVÁ, Alena (2001) K problémům překladu dramatu: Na materiálu dramatu Molière M. Bulgakova. *Svět literatury*, č. 21-22, s. 215-223.
- mp (1987) Mistrovské dílo Henryho Fieldinga. *Nové knihy*, č. 29, s. 1.
- NAGY, Ladislav (1998) Shakespearovy sonety v novém překladu. *Tvar*, č. 21, s. 5.
- NAGY, Ladislav (1999) Řeznickej kluk Patricka McCabea a úskalí překladu. *Host*, č. 9, s. 22-23.
- NAGY, Ladislav (2001a) Blake – jeho místo a doba. *Literární noviny*, č. 11, s. 9.
- NAGY, Ladislav (2001b) Smrt, sex, drogy, rock'n'roll a psaní. *Host*, č. 7, s. 11-13.
- NENADÁL, Radoslav (1990) Chvála překladu. *Literární noviny*, č. 20, s. 13.
- ONUFER, Petr (1999) Hilského sonety Williama Shakespeara. *Kritická příloha Revolver Revue*, č. 13, s. 98-100.
- ONUFER, Petr (2000) Tři překlady, tři doslovy, tři nakladatelství. *Kritická příloha Revolver Revue*, č. 16, s. 63-67.
- ONUFER, Petr (2001) Střet zájmů (K českému vydání blakeovské monografie Petera Ackroyda). *Souvislosti*, č. 3-4, s. 190-197.
- ONUFER, Petr (2003) Plathová na čtvero způsobů. *Kritická příloha Revolver Revue*, č. 26, s. 53-57.

- PECHAR, Jiří (1992) O pluralitě překladatelských přístupů. *Literární noviny*, č. 51-52, s. 11.
- PECHAR, Jiří (1999) Překládání poezie. *Tvar*, č. 21, s. 1 a 4-5.
- PEPRNÍK, Michal (2004) Podstatný hybrid. *Tvar*, č. 10, s. 22.
- PEPRNÍK, Michal (2005) Už nikdy sami!. *Tvar*, č. 5, s. 21.
- PETERKA, Josef (1975) Pře poezie s existencí. *Tvorba*, č. 23, s. 10.
- PODROUŽKOVÁ, Lucie (1998) Margaret Atwoodová: Žena k nakousnutí. *Host*, č. 10, s. 77-78.
- POHORSKÝ, Miloš (1986) Mistr jako elév. *Tvorba*, příloha *Kmen*, č. 8, s. 11.
- POKORNÝ, Martin (2003a) Némé zpěvy (Nad českým překladem Poundových Cantos). *Souvislosti*, č. 4, s. 228-236.
- POKORNÝ, Martin (2003b) „Jsem možná churav, zrak mám však výtečný“. *Souvislosti*, č. 4, s. 326-331.
- POKORNÝ, Martin (2004) Předpokládám, že laskavý čtenář... *Souvislosti*, č. 1, s. 224-225.
- POSLEDNÍ, Petr (1999) Svět poválečných překladů. *Tvar*, č. 3, s. 1 a 4-5.
- PŘIDAL, Antonín (1962) Dvojí služba poezie. *Host do domu*, č. 12, s. 548.
- PUTNA, Martin C. (2004) Zápisník XI: Vyhlazení recenzentů II. *Souvislosti* [online], č. 2 [cit. 2006-05-16]. Dostupné z <<http://www.souvislosti.cz/clanek.php?id=104>>.
- REJCHERTOVIČ, Alžběta (1995) Medvědí služba čtenáři i autorovi. *Literární noviny*, č. 11, s. 4.
- REJŽEK, Jan (1995) Jim Thompson poprvé česky, ale... *Literární noviny*, č. 16, s. 13.
- REJŽEK, Jan (1996) Taková normální rodinka. *Literární noviny*, č. 50, s. 9.
- SCHEJBAL, Jaroslav (1962) Dva američtí Jižané. *Host do domu*, č. 5, s. 233-234.
- SCHWABIKOVÁ, Anna (1998) 3x Babbitt. *Souvislosti*, č. 2, s. 95-102.

- SIEDLOCZEK, Marian (1994) Ezra Pound česky aneb Konečně ráj!. *Literární noviny*, č. 12, s. 13.
- SKOUMAL, Aloys (1963) Laurence Sterne stále moderní. *Literární noviny*, č. 49, s. 4.
- SLAVÍK, Ivan (1967) Střípky k překládání poezie. *Orientace*, č. 5, s. 85-89.
- SNÍŽEK, Luboš (1999) Nad novými překlady básní Lawrence Ferlinghettiho. *Host*, č. 2, s. 14-19.
- STRÍBRNÝ, Zdeněk (1966) Saudkův přínos českému Shakespeareovi. *Impuls*, č. 2, s. 95-101.
- SÝKORA, Michal (2001) Spring in Fialta is cloudy and dull: Čtyři poznámky o překládání Nabokovových povídek. *Literární noviny*, č. 26, s. 11.
- ŠKVAŘIL, Richard (1993) Jazykový brak aneb Jak se v Čechách překládá. *Nové knihy*, č. 42, s. 10.
- ŠKVAŘIL, Richard (1994) Navzdory (překladu) básník zpívá. *Nové knihy*, č. 23, s. 9.
- ŠKVORECKÝ, Josef (1964) O jednom nedorozumění. *Literární noviny*, č. 20, s. 9
- ŠKVORECKÝ, Josef (1965) Asociace nad „Poberty“. *Literární noviny*, č. 29, s. 9.
- ŠŤASTNÁ, Zuzana (2001) John Donne znovu česky. *Literární noviny*, č. 51, s. 9.
- TOMÁŠKOVÁ, Renáta (2005) Mezi námi ženami.... *Host*, č. 5, s. 58.
- TUCKEROVÁ, Veronika (1999) „Kůň, který je pitomý a divoký, je dobrý.“ Co s pitomým překladem?. *Kritická příloha Revolver Revue*, č. 13, s. 102-106.
- ULIČNÁ, Olga (1979) Opožděný symbolista. *Literární měsíčník*, č. 7, s. 116-117.
- ULIČNÝ, Miloslav (1990) Dům poněkud mdlých srdcí. *Nové knihy*, č. 45, s. 3.
- ULIČNÝ, Miloslav (2001) Petrarkovy sonety v české překladatelské tradici. *Svět literatury*, č. 21-22, s. 181-203.
- URBÁNKOVÁ, Jarmila (1981) O překladatelství. *Literární měsíčník*, č. 9, s. 132-133.
- URBANOVÁ, Milena (1996) Dvě knihy amerických autorek. *Literární noviny*, č. 38, s. 8.

- VALÁŠEK, Martin (1996) Poutníková cesta Johna Bunyana. *Souvislosti*, č. 4, s. 266-271.
- VANĚK, Jan (2004) Procházka v bagančatech, aneb „Netušil jsem, že má mozek!“. *Literární noviny*, č. 22, s. 10.
- VAŠÍČEK, Zdeněk (2000) Poznámky k četbě IV: Laň a zelí jsou kočičky. *Kritická příloha Revolver Revue*, č. 16, s. 83-86.
- VESELÁ, Eva (1997). Nevinně vykousnutý obličej. *Nové knihy*, č. 12, s. 3.
- VESELÝ, Jindřich (1994a) Minulost a současnost českého překladu. *Tvar*, č. 15, s. 24.
- VESELÝ, Jindřich (1994b) Minulost a současnost českého překladu II. *Tvar*, č. 16, s. 24.
- VESELÝ, Jindřich (1998) Setkání dvou epoch (Dva české překlady sonetu Pierra de Ronsarda). *Svět literatury*, č. 16, s. 74-81.
- VÍZDALOVÁ, Ivana (1999a) Dějiny překladu z německy psaných literatur od 2. poloviny 19. století do roku 1918. *Tvar*, č. 10, s. 24.
- VÍZDALOVÁ, Ivana (1999b) Dějiny překladu z německy psaných literatur od 2. poloviny 19. století do roku 1918. *Tvar*, č. 11, s. 24.
- VÍZDALOVÁ, Ivana (1999c) Dějiny překladu z německy psaných literatur od 2. poloviny 19. století do roku 1918. *Tvar*, č. 12, s. 24.
- VÍZDALOVÁ, Ivana (1999d) Dějiny překladu z německy psaných literatur od 2. poloviny 19. století do roku 1918. *Tvar*, č. 13, s. 24.
- VRBA, František (1960) Překlady a příklady. *Literární noviny*, č. 5, s. 5.
- VRBA, František (1964) Zmetek nebo zmatek?. *Literární noviny*, č. 25, s. 8.
- VUČKA, Tomáš (2001) Dům Usherů v novém kabátku. *Nové knihy*, č. 29, s. 21.
- ZILYNSKYJ, Bohdan (1989) Karel Čapek znovu v ukrajinštině. *Literární měsíčník*, č. 1, s. 137.
- ŽVÁČEK, Dušan (1990) Život – má sestra: K českým překladům lyriky Borise Pasternaka. *Kmen*, č. 6, s. 12.

2) Sekundární zdroje – teorie a metakritika překladu (kapitoly 4 a 5)

BAGIN, Albín (1981) Žánre kritiky prekladu. *Slavica Slovaca*, roč. 16, č. 2, s. 136-141.

BARTOŠ, Otakar (1968) Problémy kritiky uměleckého překladu. *Impuls*, č. 3, s. 218-220.

BIRČÁK, Peter (1985) O hodnotách a mankách prekladu. *Romboid*, č. 4, s. 49-55.

ČEŇKOVÁ, Ivana, HRDLIČKA, Milan (1995) *Bibliografie českých a slovenských prací o překladu a tlumočení*. Praha: JTP.

ČERMÁK, Josef, ILEK, Bohuslav, SKOUMAL, Aloys (eds.) (1970) *Překlad literárního díla: Sborník současných zahraničních studií*. Praha: Odeon.

Diskuse k referátům prof. V. Vendyše a dr. H. Jechové (1958). *Dialog*, č. 1, s. 121.

EMMEROVÁ, Jarmila (1986) Ke kritice prekladů. *Translatologica Pragensia*, č. II/1, s. 327-340.

Etapy českého uměleckého prekladu (1984). Praha: Sdružení českých prekladatelů při ČLF.

FERENČÍK, Ján (1981) Kritika prekladu (Problémy jej súčasného vývinu). *Slavica Slovaca*, roč. 16, č. 2, s. 122-129.

FERENČÍK, Ján (1982) *Kontexty prekladu*. Bratislava: Slovenský spisovateľ.

HERVEY, Sandor, HIGGINS, Ian (1992) *Thinking Translation*. London and New York: Routledge.

HOCHÉL, Braňo (1990) *Preklad ako komunikácia*. Bratislava: Slovenský spisovateľ.

HRALA, Milan (1986) K některým otázkám kritiky prekladu. *Československá rusistika*, č. 5, s. 193-197.

HRALA, Milan (1987) *Současnost uměleckého prekladu*. Praha: Československý spisovatel.

HRALA, Milan (1989) Kritéria hodnocení prekladu. *Translatologica Pragensia*, č. III/1, s. 79-96.

- HRALA, Milan (1994) Criteria of Translation Evaluation. In: HRALA, M., MASNEROVÁ, E., VESELÝ, J. (eds.) *Miscellany on Translation Criticism*. Prague: FIT Committee for Translation Criticism / Institute of Translation Studies, Faculty of Arts, Charles University, s. 67-76.
- HRALA, Milan (ed.) (2002) *Kapitoly z dějin českého překladu*. Praha: Nakladatelství Karolinum.
- HRDLIČKA, Milan (2002) Kritéria hodnocení překladu a dynamika současné komunikace. *ToP*, č. 63 a 64, s. 8. a 6-7.
- HRDLIČKA, Milan, GROMOVÁ, Edita (eds.) (2004) *Antologie teorie uměleckého překladu (Výběr z prací českých a slovenských autorů)*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity.
- IGNJACEVIC, Svetozar M. (1994) General Criteria for the Criticism of Literary Translation. In: HRALA, M., MASNEROVÁ, E., VESELÝ, J. (eds.) *Miscellany on Translation Criticism*. Prague: FIT Committee for Translation Criticism / Institute of Translation Studies, Faculty of Arts, Charles University, s. 61-66.
- ILEK, Bohuslav (1971) Cesta k hodnotení prozaického prekladu. *Slavica Slovaca*, č. 6, s. 411-416.
- ILEK, Bohuslav (1986) Kritika uměleckého překladu. *Translatologica Pragensia*, č. II/1, s. 317-325.
- JANIČIJEVIĆ, Jovan (1994) Le triangle traductologique et les critères d'évaluation des traductions littéraires. In: HRALA, M., MASNEROVÁ, E., VESELÝ, J. (eds.) *Miscellany on Translation Criticism*. Prague: FIT Committee for Translation Criticism / Institute of Translation Studies, Faculty of Arts, Charles University, s. 77-91.

- JECHOVÁ, Hana (1958) O zásadách posuzování překladu. *Dialog*, č. 1, s. 107-120.
- JOVANOVIĆ, Mladen (1994) Is Objective Translation Criticism Possible?. In: HRALA, M., MASNEROVÁ, E., VESELÝ, J. (eds.) *Miscellany on Translation Criticism*. Prague: FIT Committee for Translation Criticism / Institute of Translation Studies, Faculty of Arts, Charles University, s. 93-97.
- KAŠKIN, Ivan (1962) Běžné záležitosti (Poznámky k stylu překladatelské práce). *Dialog*, č. 1, s. 33-71.
- KIELAR, Barbara Z. (1994) Toward Translation Quality Assessment. In: HRALA, M., MASNEROVÁ, E., VESELÝ, J. (eds.) *Miscellany on Translation Criticism*. Prague: FIT Committee for Translation Criticism / Institute of Translation Studies, Faculty of Arts, Charles University, s. 83-91.
- KNITTLOVÁ, Dagmar (1995) *Teorie překladu*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého v Olomouci.
- KRIJTOVÁ, Olga (1996) *Pozvání k překladatelské praxi. Kapitoly o překládání beletrie*. Praha: Vydavatelství Karolinum.
- KUFNEROVÁ, Zlata (1989) Potřeba kritičtějších přístupů. *Práce*, 11. 7., s. 6.
- KUFNEROVÁ, Zlata a kol. (1994) *Překládání a čeština*. Praha: Nakladatelství H&H.
- LEVÝ, Jiří (1996a) *České teorie překladu*. 1. díl. Praha: Ivo Železný.
- LEVÝ, Jiří (1996b) *České teorie překladu*. 2. díl. Praha: Ivo Železný.
- LEVÝ, Jiří (1998) *Umění překladu*. Praha: Ivo Železný.
- MACHÁČEK, Milan (1998) Překladové paradoxy: Překladová literatura a nakladatelská praxe v Čechách po roce 1989. In: RÁDY, A. (ed.) *14x o překladu*. Praha: JTP, s. 86-90.
- MERTINOVÁ, Jana (2000) O kritice (a kritikách) překladu. *Host*, č. 7, s. 35.

- MORÁVKOVÁ, Alena (1995) Kritika překladu – neuralgický bod. In: HRDLIČKA, Milan (ed.) *9x o překladu*. Praha: JTP, s. 32-34.
- MÜLLER, Ondřej, HAŠKOVEC, Vít (1996) O překladatelích „z vrcholu mé hlavy“. *Labyrint Revue*, č. 5, s. 4 a 60.
- NEWMARK, Peter (1988) *Approaches to Translation*. Hemel Hempstead: Prentice Hall International.
- POPOVIČ, Anton (1974a) *Umelecký preklad v ČSSR. Výskum. Bibliografía*. Martin: Matica slovenská.
- POPOVIČ, Anton (1974b) *Teória umeleckého prekladu*. Bratislava: Tatran.
- Preklad včera a dnes* (1986). Bratislava: Slovenský spisovateľ.
- Překlad v Československu* (1982). Praha: Mon Videopress.
- SALEVSKY, Heidemarie (1994) Translation Criticism: A Fictitious Problem of Translation Science? In: HRALA, M., MASNEROVÁ, E., VESELÝ, J. (eds.) *Miscellany on Translation Criticism*. Prague: FIT Committee for Translation Criticism / Institute of Translation Studies, Faculty of Arts, Charles University, s. 35-51.
- SEMÍNOVÁ, Zuzana (1999) S troškou do překladatelského mlýna. In: RÁDY, A. (ed.) *15x o překladu*. Praha: JTP, s. 36-39.
- SKOUMAL, Aloys (1957) Glosy. *Dialog*, č. 1, s. 111.
- SLAWIŃSKI, Janusz (1968) Literárna kritika ako jazyk. Přeložil J. Marušiak. *Mladá tvorba*, roč. 13, č. 7, s. 38-39.
- ŠABÍK, Vincent (1968) Kritika a preklad. *Romboid*, roč. 3, č. 2, s. 80-81.
- ŠKVORECKÝ, Josef (1960) O dvou zásadách kritiky překladu. *Dialog*, č. 4, s. 153-158.
- TOPER, Pavel (1994) Translation Criticism in the System of Inter-Language Literary Communication. In: HRALA, M., MASNEROVÁ, E., VESELÝ, J. (eds.)

Miscellany on Translation Criticism. Prague: FIT Committee for Translation Criticism / Institute of Translation Studies, Faculty of Arts, Charles University, s. 25-33.

Včerejšek a dnešek našeho překladu (anketa). *Knižní kultura* č. 1/1965, s. 8-13; č. 2/1965, s. 80-84; č. 3/1965, s. 94-101; č. 4/1965, s. 160-167; č. 5/1965, s. 206-215; č. 6/1965, s. 256-259.

VENDYŠ, Vladimír (1958) Poznámky k recensování překladů. *Dialog*, č. 1, s. 100-106.

VÍZDALOVÁ, Ivana (1997) Na stezkách kritického žánru. *Tvar*, č. 17, edice TVARy, svazek 17.

VODIČKA, Felix (1998) *Struktura vývoje*. Praha: Dauphin.

ZAMBOR, Ján (2000) *Preklad ako umenie*. Bratislava: Univerzita Komenského.

3) Slovníky, encyklopedie a jazykové příručky

DOKOUPIL, Blahoslav, et al. (2002) *Slovník českých literárních časopisů, periodických sborníků a almanachů 1945-2000*. Brno: Host – Votobia.

FILIPEC, Josef, et al. (2005) *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. Praha: Academia.

KARLÍK, Petr, et al. (eds.) (2000) *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.

PETRÁČKOVÁ, Věra, KRAUS, Jiří, et al. (2000) *Akademický slovník cizích slov*. Praha: Academia.

POLDAUF, Ivan (1996) *Velký česko-anglický slovník*. Čelákovice: WD Publications.

WEHMEIER, Sally (ed.) (2000) *Oxford Advanced Learner's Dictionary*. Oxford: Oxford University Press.

4) Internetové zdroje

Databáze Český umělecký překlad po roce 1945 [online]. Encyklopedický dům 2002 [cit. 2006-02-27]. <<http://www.obecprekladatelů.cz/DUP00.htm>>.

<http://www.iliteratura.cz>

<http://interkom.scifi.cz>

http://malycTENAR.bloguje.cz/3_tema.php